

Nemunas

Nr. 28–29
(391–392–
832–833)

2012 m.
liepos 26–
rugsėjo 6 d.

Kaina 2,50 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Rašytojui Henrikui Algiui ČIGRIEJUI
2011 m. Nacionalinė kultūros ir
meno premija skirta „už
donelaitišką gyvenimo refleksiją
šiuolaikinės lyrikos kalba, už žodžio
ir etikos dermę“.

Henrikas
Algimantas
Čigrijus –
savo balsu

3 p.

Kauno Laiptai

3-8 p.

omutapa Teritorijos

9-12 p.

Tiltai

13-17 p.

Kitas „Nemuno“ numeris
išeis rugsėjo 6 d.

www.nemunas.net

9 770 134 314 007

Romualdo RAKAUSKO nuotrauka

Geriausia matyti, kai jau nieko nesimato

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Jovitos Aukštikalnytės-Varkulevičienės, Agnės Deveikytės-Liškauskienės ir Sauliaus Paliuko paroda „Netapyba“ eksponuojama Kauno paveikslų galerijoje, nors yra kauniečių, ją apžiūrėjusių „Meno parke“ bei moteriškaja dalį – „Aukso pjūvyje“. Tačiau dažniausiai sienos bei erdvės, keli nauji, pakiesti darbai kuria lyg ir naują parodą.

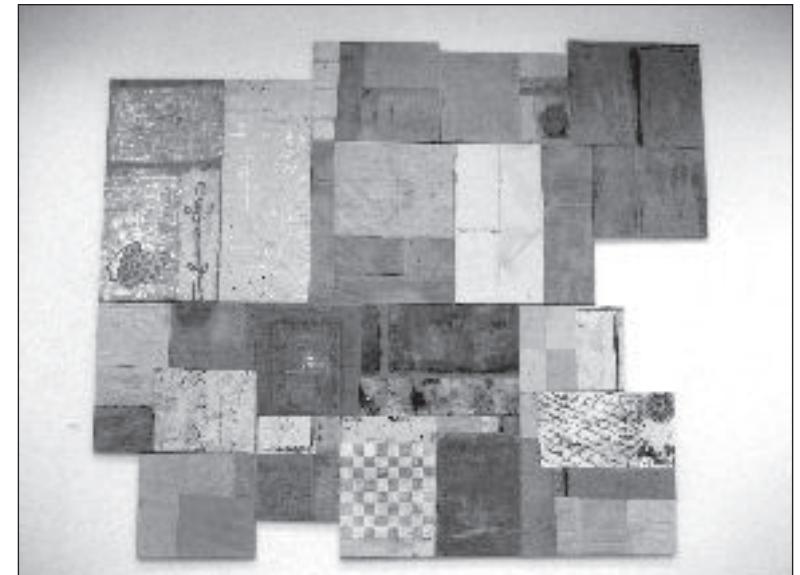
Nors pavadinimas provokuoja į paveikslus žiūrėti ne kaip į tapybos kūrinius, tačiau kitu nuorodu nepasiūlo. Vadinas, jaučiamės patenkėti į tapybos parodą, tik kiek kitokią – su užduotimi. Vizito tikslas taip pat darosi suprantamas – išsi-aiškinti, kiek ir kokios čia yra *netapybos*. Paviekslų pavadinimai tampa kelio ženklais, ir mes leidžiamės į kelionę.

J. Aukštikalnytė-Varkulevičienė – didelių monochrominių drobių ir mažučių tapybos darbų ciklų autorė, jos kūrinių pavišiai tokie „išplauti“, „išdidinti“, kad jokių objektų ižiūrėti nebeįmanoma. Didelėse drobėse vos vos ryškėja trapūs ženklai, primenantys medžio šakų ar šaknų piešinių, žievės faktūrą ir spalvą, lietaus šuorus. Ženklai, mažmožiai, nuotropos, kurių tarsi ribojasi su visatos, absoliuto didybe. Harmoninga ir gili, slapta ir vos nuspėjama. Žiūrovui pro šiuos paveikslus matyti lygiai tas pats, kas mašliam nepažįstamajam, tuščiom akim žvelgiantiems į tolį pro aklinai užmusiusi langą. Daugiausia matai savęs ir to, nuo ko esi atskilęs.

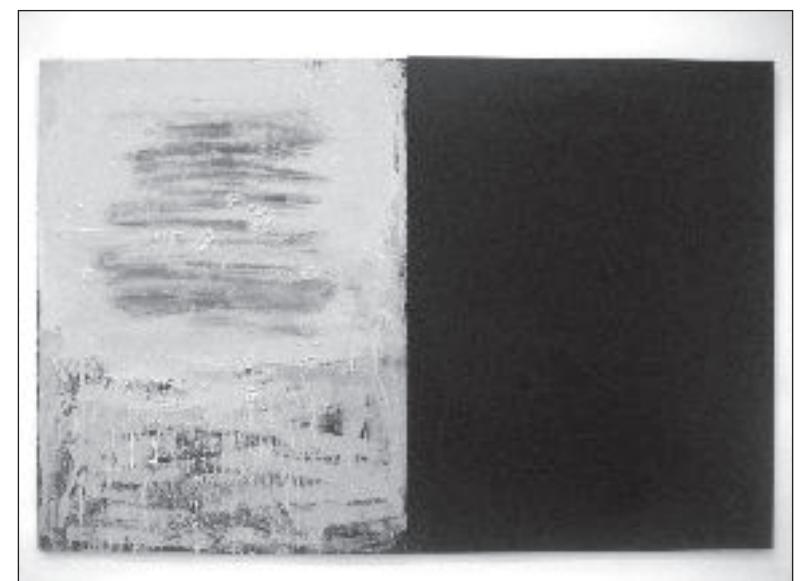
Visoje toje dulksnoje galima mėginti ižiūrėti menamą siužetą, susikurti jį iš labai sąlyginų atsitiktinių panašumų su sia realybė, tačiau geriausia nerti į natūralią, vangiai liūliuojančią, tyliai tūnančią esatį ir tiesiog skėsti joje. „Pastebėjimas“, „Gėstanti šviesa“, „In nature“, „Apstrupėjės, senas, medinis“, „Sutemos“ – apie ką visa tai? Apie viską ir nieką, kas ištrypę ir susigėrė į kiekviena iš mūsų, plevena aplink ir tūno giliai, keičiasi ir lieka visada pastovu. Apie kasdienos detales, kurios čia jau praradę įprastus kontūrus. Apie pasaulį, kuris kartais, kad ir kokios susiklostytų aplinkybės, nori būti labai paprasitas. Drobių spalvų paletė susiaurėjusi iki kelių žemės spalvų: šviesios ir sodriai pilkos, gelsvos, rusvos, tamsiai žalsvos. Tapoma, lyg bijant garsiau prasitarti, tylint ir žvalgant aplink save. Keista, nes menininkės pradžia – šalia moky-

Saulius PALIUKAS. „Pėdsakai I“. 2007.

Agnė LIŠKAUSKIENĖ. „Horizontalūs lopai. Mix'as“. 2008-2012.

Jovita AUKŠTIKALNYTĖ-VARKULEVIČIENĖ. „Pastebėjimai“. 2008-2012.

tojo Arūno Vaitkūno su visa jo perduota potėpių, spalvų ekspresija, dinamika. Visko buita daug, kol atėjo laikas išvalyti, nuraminti.

Visiskai nerėksminga, pastelinė, jauki, iki skausmo natūralistinė ir A. Deveikytės-Liškauskienės *netapyba*. Cia jau tikrai galime rasti tai, kas yra už, prieš arba šalia tapybos. Drobėmis dažnai vadiname ir gausiai dažais nuteptas paveikslus. O čia – *tikrosios* drobės. Darbai, sukurti siuvinėjama mašina. Skirtingi drobės gabalai, siūlės, išvairuojančios audinių faktūros, netycinės démės ir samoningu palanki dažų pėdsakai ar ženklai. Jausmas keistas – tarsi numatytais, o gal jau ir nutapytas paveikslas būtų susigėrės, išnykės drobės pluošte. O galbūt tai siuvinys iš dailininko drabužiu, kurie dalyvavo kūrybiname procese, liko užribyje, bet kažkai ir sugėrė. Atplaišos, paraštės, atliekos... („Dualumas“, „Horizontalūs lopai“). Iš tiesų tai – išvirkščios senų darbų drobės. Nusisukę paveikslai, jų nu-

garos, nugarkauliai, pasamonė, tamsojį, nutylėta pusę...

Kiti pasteliniai spalvų darbai beeria keistus ritmo ir jo trikdžių viržus, vandens sulietas démes, monotoniją ir žaismę. Kažkuo primena tapeto ornamento atsikartojimę įkalintą gamtos, augalo atsikitinumą arba liaudies raštyų motyvus, atspindinčius giliausius, „koncentruotus“ gamtos pajautos kodus („Spalvų kolekcionierės portretas“, „Horizontalūs lopai. Lysvių mix as“, „Keturios sienos“). Tačiau viskas vyksta šiuo metu, čia pat – nutapytame paveikslė, kuris atsineša menininkės jausmenas iš toli ir seniai, jas supina su mūsų išsivaizduojamomis galimybėmis, tapybiško mastymo būsenomis ir atvibruoja į mus begale suraizgytų potyrių.

S. Paliukas – videodarbų meistras, tačiau šioje parodoje jų néra né vieno. Tiesa, „stop kadru“ surastume ir čia („Pėdsakai“, „Daugtaškis“, „Taškai“, „Brūkšnai“). Jie tokie

spontaniški ir netikėti, kad nukeliai į tolimos vaikystės nekoordinuotumo, pasimetimo ir atsainumo pojūcių sferas.

Daug kalbama apie skrydį, bet jokio erdvės, optimio gylio pojūčio lyg ir néra. Kiekvienas objektas ryškus ir taip arti stebinčiojo akių, kad beveik mėgina ištrūkti, iškristi. Keisiasi juda ir vibruoja, keičiasi ir vėl gržta į panašias formas, kurios kartojasi daugybėje paveikslų tarsi chrestomatinės. Susijungia geometrinis tikslumas ir nesvarumo, beprotystės būsena, kuri svaina ir neleidžia visiškai pabėgti. S. Paliuko tauba – užkoduoti tikrovės tyrinėjimai, ženklai ir išsprūdusios frazės.

Citatos be konteksto. Išmėtyti gyvenimo žaislai.

Taip skirtingai visi trys tapytojai žengia mažėjimo link. Tačiau suvokimo erdvės nuo to tik plečiasi. Isivaizduoja ir jauti, kaip buvo nueitas menininko kelias prie molberto, kuris kasdienės mintis abstrahavo, nuvalė nuo jų nereikalingą triukšmą ir mažmožius, išgryno iki minimaliausių prisilietimų. Tai primena ypatingą energijos pulsavimą, nematomais kanalais mūs pasiekiančiu minčių ritmą ir drobėse vis dar įkalintas menininkų samonės būsenas juos tapant. Tai, ką galime pamatyti ir nežiūrėdam.

Autorės nuotrakos

Miei mūsų skaitytojai,
po vasaros atostogų
„Nemunas“ sugriš
i jūsų namus
su visomis kultūros
ir meno naujienomis.

Prenumerata mėnesiui kainuoja 9 Lt.
Prenumeruoti galite
visuose pašto skyriuose,
internetu – www.post.lt
ir www.prenumerata.lt,
redakcijoje – Gedimino g. 45,
tel. (37) 322244, 322266.

Pranašas

Priė savaitę el. paštu gavau juokingą pranešimą. Po atviruku, kuriame pavaizduota deivė Lakšmė su „ifotošopintu“ katuku albinosu ant kelio, puikavosi tekstas: „Persiūsk ši pranešimą bent trims adresatams ir tave po 7-8 dienų aplankys piniginė sekėmė.“ Paprastai tokias siukšles nedelsdamas trinu, bet šikart pasielgiu kitaip. Kodėl? Neįsivaizduoju. Gal Uranas baltajame mėnulyje tupėjo, gal katukas, „neisipaissantis“ į hinduizmo dievybės kompaniją, patraukė savo beprasmiu žvilgsniu, o gal paklusau nuo jautai, kurią dažniausiai ignoruoju. Ir ką gi? Po savaitės mano sąskaita pasipildė pinigais, kurių jau nesitikėjau atgauti iš vieno skolininko. Netikėtas likimo posūkėlis griebė mane už krūtų ir privertė perkainoti vertėbes. Jei nuo jauta yra vertybė, žinoma.

Laba mėgstu kavą. Galiu gyventi be jos, bet tas galėjimas tik stiprina mano pomegi. Turiu keletą mėgstamų kavinukų. Jos nėra nei prabangios, nei kultinės, bet kiekvienoje galima ramiai likti vienu du su mėgstamu gérimu. Čia, kaip sakoma, trečias nereikalingas. Viena mano mėgstama kavinė yra trečiam prekybcentrio aukštė. Kavą ten ruošia toks simpatiškas pederastėlis, visad atnešantis gérimą prie staliuko ant „sidabrinio“ padéklėlio, pridėjęs kokį saldainiuką ir oranžinę minkšto popieriaus servetelę. Saldauniuku niekad neragauju, bet kaskart nusiūpsaus, valydamasis lūpas. Oranžinė – mano mėgstama spalva, nors jokių sąsių su Nyderlandų Karalyne neturiu. Nors, *pardon*, turiu. Kartą vienas olandas man atsiuntė du komplektus frotinių rankšluosčių. Vieni buvo žydri, kiti rožiniai. Sutikite, gera skirti spalvas. Pažiūstu vieną daltoniką, iš kurio regos ypatumų šaipečių net artimieji, mat jam visos braškes atrodė vienodos – tiek žalias, tiek raudonos. Ko gero, aš vienintelis nesišaipau. Tai taip paveikė vardių, kad jis émė manęs atvirai nekeisti. Keista žmogiška prigimtis.

Jei automobiliai, tai japoniški. Jei konkretiai, tai tojotos. Požemineje aikštéléje jos spiečiasi krūvosna. Anksčiau, kai flirtavau su Viždžemio jūres gamintojų automobiliais, išdidžiai sakydavau: „Toyota – mečta idiot!“ Dabar išdidžiai išlipu iš tos svajonės, virtusios realybe. Ir mane apima nuo jauta. Negera tokia, bet nepernelyg blogiausia. Tiesiog fiziskai nujauciu avariją. Papurtau galvą, žengiu link iėjimo į prekybcentrį, noriu atsigerti kavos ir... Dunkst! Pisteli roveris į šoną nisanui. Aukų nėra. Pasi-juntu kaltas. Juokinga, taip, bet kaltės jausmas prisikreto kaip valkata narkomanas, reikalaujantis pinigų prastai apšviestoje autobusu stotyje. Pinigai, judėjimas, lengvas narkotikas kofeinai, nelaimės pakelui. Kaip viskas pasaulyje susiję! Ogi niekaip. Kai manaisi išmanas paulio dėsningsumas, atsiranda prielaida lengva ranka pateisint savo niekingą egzistenciją. Ištis viskas gana kvaila. Skiriasi tik pateikimo forma. Ar teko kada išgirsti sakant, kad kas nors yra pernelyg protinges, kad būtų laimingas? Man teko. Taip gražiai manęs kvailiu dar niekas nebuvu išvadinęs. Nuojauta kužda, kad ir nebežiudins. Nuojauta.

Nuopisa. Ant eskalatoriaus girdžiu būtent tokį kažkam adresuotą epitetą. Apsidairau. Eskalatoriaus juosta, skirta išverti, žemyn leidžiasi mergaitė. Kojomis žemyn, nes „i prieš“ kažkaip nepadoru sakyti. Niekam ji neklūva. Nei hipotetiniam nuopisai, nei labai konkretiam apsaugininkui, nei man. Akimirkai net suabejoju, ar jis reali? Atrodė taip neiprastai, kaip vieno pagyvenusio rašytojo knyga, aptempta polietileno plėvele it koks batonas. Kilnojau į susidomėjus, ieškojau tinkamo vartoti termino, bet radau tik priklijuotą kainą. 30. Dvejonių truko akimirkai.

Nukelta į 7 p.

Tadas ŽVIRINSKAS

Troškimas

Autoriaus asmeninio archyvo nuotrauka

Pavasaris, kaip jau buvome įpratę per pastaruosius keletą metų, atėjo staiga. Temperatūros skirtumas nudžugino laidojimo biurų savininkus, nes po ilgos žiemos sengalvėliai kristė krito. Krito ir jaunesni, ypač turintys bédų dėl širdies nepakankamumo. Žinoma, nieks jų nevertė gerti pigaus alkoholio ir švampų kontrabandinių cigarečių. Tai buvo jaunujių-probleminius pasirinkimus. Užtat gamtai suvešėjus kažkas privalėjo sumokėti. Iš dulkių į dulkes, mineralines trąšas ir jau minėtų laidotuvų savininkų sąskaitas.

Laidoti artimuosius ir draugus man dar nedažnas renginys. Šarvojimo salėse jaučiosi šiaip sau, vis ieškau dingsties išeiti laukan, mat jose tvanku ir neretai tvyro nekoks kvapas. Kas kita – kapinėse. Gerai prižiūrėtos kapinės – tikra atgaiva, ypač

jei jose esama senesnių medžių. Tokį karštą pavasarį jie itin praverčia. Nereikia susti juodame kostiume, kol vyksta atsisveiki-nimo ritualas. Riaumoja kikiliai, cypauja zylės, kaštou „žvakės“ išlaša žiedlapiais. Tiesiai ant karsto. Kas rauda, gailėdamas visų pirmą savęs, kas mąsto apie bendrą praeitį, kas šiaip nerimsta, nes jų laukia paprasti, bet ne prasti gyvenimiški malonumai. Aš tiesiog atspalaiduoju ir snaudžiu atviromis akimis.

Prabudina kvietimas paminėti velionį anapus kapinių tvoros. Gedulingi pietūs – netoli ese sanacioje kavinėje. Létai nukinkuoju sau, nes mirusiojo taip artimai nepažinojau, kad sésčiau prie stalų su jo vis dar gyvais giminiacis. Nusirengiu švarką, atpalaiduoju kaklaryšio mazgą, akinius užsikeliu ant kaktos. Aplinkui

virte verda gyvenimas. Dangaus giedruma akina. Alyvų kvapas svaigina. Susijaudinu.

- Alio, labas, ką veiki? – klausiu savo meiliosios.
- Dirbu.
- Namie?
- Aha.
- Man reikia tave pamatyti.
- Atvažiuok.

Apimtas dėkingumo susijaudinu dar labiau. Visą kelia įki jos namų važiuoju, jaudamas erekciją. Iėjës vidun apkabinu savo moterį ir įsisiurbiu jai į lūpas. Nusimetam drabužius. Atrodo, lyg mano kraujas būtų užviręs.

Po visko gulime suprakaitavę, degančiais veidais. Paprašau:

– Pažadék man, kad aš mirsiu pirmas.

Šių dienų Pigmalionas

Vyto draugystės neužsítėsavo. Gražiai pamerginės vieną ar kitą poniuotę, pavaikščiojės po kinus ir teatrus, nuosirdžiai prajuokinės ir įsigavės į apatinės kelnaites, taip pat gražiai išsiskirdavo. Nieks Vyto lovelas nelaikė, nes jis nesiafišavo esąs trofejų rinkėjas. Veikiai – keistuoliu. Kiti spėliojo, ar tik ramus ir mandagus vaikinas lovoje netampa kokiui *sado-mazo* ekstremlu, bet buvusios draugės šio spėjimo nepavertino. Žmogus-mišlė – taip jų vadindavo pažiastomi.

Iš tikrųjų jokios ypatingos mišlės nebuvovo. Vytais paniškai bijojo ilgalaičių santykį. Kartą jų draugas Rimas pusiau juoka, pusiau rimtai mestelėjo: „Ar tik nebūsi tu koks užsislapintęs *vyrmylys*?“ Iš klausimąliko neatsakyta, bet klausiantysis buvo ganačtinai geras draugas ir šios temos neplėtojo.

Dažniau žiemą, sėdėdamos prie židinio, Vytais padiskutuodavo su savimi apie savo baimę. Klausdavo, kuo gi jų taip gąsdina ilgalaičė draugystė su moterimis. „Bijai įsi pareigoti?“ – remdavo *alter ego*. „Ne“, – atsainiai atšaudavo *ego*.

„Kompleksuoji?“ – „Nemanau.“ „Nenorai vaikų?“ – „Vaikai – ne kliūtis.“ „Bijai dėl ateities?“ – „Nusišvilt.“ „Esi asilas?“ – „Ko gero...“

Ego ir *alter ego* baigdavo viktoriną, nors abu puikiai žinojo, kad esminis klau-simas taip ir nebuvu užduotas. *Tik ne žiemą...*

***

Sniego padavė apsciai. Klampodamas per miškelį Vytais atidžiai apžiūrinėjo pėdsakus. Daugiausia čia lakstyta zuikių, vietomis prabėgta lapės ir stirnų būta. Berniu-kas žingsniavo į mėgstamą vietelę tarp jau-nų eglaičių. Net žiemą mišriame miške jos paslėpdauto nedidelį plotą ant kalvelės. Prieš savaitę ten Vytais rado stirnos išpau-dą. Tai buvo tarsi jo slėptuvė, *štabas* – kal-bant kiemo vaikiščių žargonu. Gera buvo turėti savo paslaptį. Žinojimas, kad esama slaptos vietelės, šildė ir vertė vos pastebimių šypsotis. *Štabo* Vytais pasijusdavo vyresnis ir svarbesnis. Idomu, ką šiandien ten nuveikus? Apsinuokęs dangus tarsi priar-tėjo ir tapo slėptuvės stogu, vėjo veik nebuvo. Kažkur tolį girdėjosi malonus snie-

genos švilpčiojimas. Ramybė...

Kiek pasvajojės Vytais nutarė nulipdyti sniego bobą. Po atlydžio sniegas noriai li-po, tarytum plastilinas. Iškilo „klubai“, „liemuo“, „galva“. Kiek padvejojės prilip-dė „krūtis“. Paslėpta nuo atsitiktinio praeivio žvilgsnio eglaičių apsuptu stovėjo daili sniego mergina. Nuoga, stačia krūtine ir lieknai talija. Vytais net prisimerkė gė-rédamas savo kūriniu. Užsiémimai dailės būrelyje nenuėjo veltui. „Būsi mano paslaptinga draugė, vadinsiu tave Ilze“, – pa-zadėjo. „O ką, jei aš ją pabučiuočiau?“ – pamanė kūrėjas. Lūpos juto tik šalti ir iš-tirpusi vandenį. Kaip ledai, tik nesaldu. Po to susigėdo. Paraudeš atslijo. Kiek pamin-džikavęs pasuko namų link.

Kitą dieną po pamokų Vytais bėgte atbė-go į *štabą*. Jo Ilzė stovėjo be „galvos“, „strė-nos“ buvo numyžtos, o tarp „kojų“ styrojo sugrūstas medgalys. Abidvi paslaptytys sunaikintos ir išniekintos.

Šių dienų Pigmalionas stovėjo ir pasi-kūčiodamas apraudojo savo Galatėją. Jo širdyje sukirkėjo nepaaiškinamos kaltės jausmas.

Autorės asmeninio archyvo nuotrauka

Gynė DINEIKAITĖ

***

Matau tave
žvilgsniu lydinčią debesis
aušroj, dienovidy,
saulėlydy, nakty.
Stebédama jų įvairiausias formas,
spalvas, atspalvius, atsvaistus
išgyveni, tarsi jie būtų
tavo troškimai,
neišreikštasis ilgesys

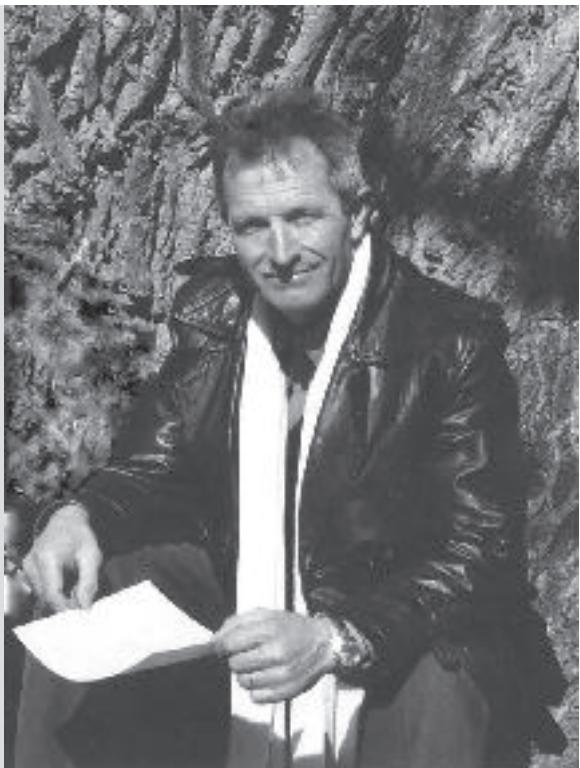
obels ar pasaulio
apglėbimas – – –

Meile žiburiuojančiam žvilgsny
debesys atispindė.
Tai tu – Staselė Lygut-Bu.

***
Delnais glostau dangų,
nokindama širdy
erškėtrožės uogą.

Viktoras GULBINAS

***

----- esu,
blyškiaveidė –

kai gimiau,
motulė vystė
iš mėlyno rūko šilką –
bet nesu šaltakraujė

... tu kalbi,
išėlinęs į mano šypsena,
aš tyliu už abu,

ir išplukdau
iš akių
liūdesio debesėli;

bet vis tiek:

kol dar jaunas dangus,
kol mėlyno rūko šilkas,
kedenamas prie blandos vėjų,
plevena virš mūsų –

išsiliek-išsiliek į mane,

kad galėtum
įvardyti laiką
tarp to – – –

----- tu,
mano upėje braidantis,

kol suspindėsiu
auksu arba vaivorykštė –

veltui gaišti laiką:

esu ne žuvis,
bet žavii ir žvitri
dviskaitinė ŽUVYS,

nesuklysi,
ir ŽUVUOLE
pavadinės;

manės
lengvai
nepagausi rankomis,

o ir eileračio tokio,
iš kurio neištrūkčiau,
nenumezgei,

***

Dangaus virpesių sklidina
lyg lauko žolė nuvilniju.

Atsidūsėjimų properšoj
iš dangaus šviesos lašai
lyg kopėčių punktyrai.

***

Ši valanda
panaši į Ostiją,
i tą betarpisą
susitikimą
dvelkiant
Anapusybės vėjui
tarsi stovėčiau
ant tilto
Palangoje.

***

Dailiai sukrauta
malkų kaugė
gailiai žvelgia
pro pusiau aplėdėjusi
langą
i paliegusį senį.

***

Ant grindų
kibiras vandens,
pusiau nugraužtas
rupios duonos kepalas
ir sunertos rankos.

Nutolo,
vai kaip nutolo
vanduo ir duona,
pliauska prie pliauskos,
vasaros karštis – – –

Lengvą
lyg plunksną
neregėtas paukštis
neša senį.

Skęsta laikas,
lyg žiūrėčiau
ezerų akimis į Tave
per vieversio sparną
plazdėjimą
aukštai aukštai
virš laiko.

***

Senosios tēkmės
nušliuotas,
Apokalipsėj
išpranašautas
baltas akmenėlis.

Ar šildau ji,
ar akmenėlis mane –
nežinau.

Ašarų tyrumas
tolygus
nepažeidžiamai
ištikimybei

Sergi naktimis pelėda
tremtinį kauburėlius
laukdamas
kada višvos pražys – – –

orūs ponai
ir garbios matronos;

iš paveikslų
ir iš portretų

į mus rieškutes ištiesė
naktimis jie daigina šviesą

pavargusioms
mūsų akims – – –

Bendradarbiai

jie pasisveikina
akimis

kalba paužėmis
ir nutylėjimais

per pietų pertrauką
viešbutėlyje
svetimomis
pavardėmis
registroja lovadienius

o po darbo
tvarkingai
grįžta į – – –
santūrūs ir drovūs

Miražas

jūreivis
su rankų protezais

kas kartą

praedamas pro
apsiblaususį
veidrodį

negrabiai
atiduoda pagarbą

savo atvaizdui
su admirolo
antpečiais

Henrikas Algimantus Čigriejus – savo balsu

Rašytojui Henkui Alginiui ČIGRIEJUI 2011 m. Nacionalinė kultūros ir meno premija skirta „uz donelaitišką gyvenimo refleksiją šiuolaikinės lyriko kalba, už žodžio ir etikos dermę“. Laureatą kalbino Ramūnas ČIČELIS.

– Ar esate iš tų Nacionalinės premijos laureatų, kuriems reikia kelių mėnesių, kad po gerosios žinios grįžtų į kasdienį gyvenimą? Koks nuosirdus jūsų jausmas, gavus šį apdovanojimą?

– Nuo seniausių laikų turiu didelę draugę – abejonę. Kur tik aš, ten ir jū, kur tik aš, ten ir jū. O jū tai dar nešiojasi į kibirą šalto vandens. Jei kas. Dėl visa ko. Ir štai kai jau norėčiau būti patenkintas, lyg į atsiranda visokiu progu, tai mano draugė iš to kibiro po kaušą, po kaušą... Ant mano pakaušio.

Gal ir gerai, net labai gerai – palydovė man pasiūsta būtent tokia, kokios ir reikia, nes šiaip būčiau kaip koks kalakutas. Ar povas. Na, šią gražuolių reputaciją bais abejotina.

– Iki šiol maniau, kad tik tomái venclovos gali dėstyti studentams, o po darbo rašyti gerą poeziją. Kaip ilgus metus dėrejo šie du veiklos barai?

– Turėjau laimės humanitarines disciplinas – etiką, estetiką, kultūros istoriją – dėstyti kryptingo profilio ekonominiéje mokykloje, ruošiančioje buhalterius, planuotojus, technologus. Taigi šioje „šiuilėje“ didžiausiai „kirviai“ buvo specialybų dėstytojai, aš ten buvau tarsi koks netoliše svyturuijantis švietėjas, mano kontaktas su auditorija daug jaukėnės ir draugiškesnis. Studentės, kontingentas ten buvo smarkiai moteriškas, negadino nervų man, negadinau ir aš joms. Negražu girtis, bet žinau, kad esu minimas tik geru žodžiu. Per vieną Poezijos pavasarį Šiauliouose tokia linksma buvusi mano paskaitų klausytoja priėjo ir įteikė man laišką, kurį perskaitys vos vos susivaldžiau neparodydamas ašaros. Laiške ji rašė ne vien savo vardu. Vadinas, ne veltui aš toj mokykloj maišiaus.

Būdamas tokios specializuotos mokyklos dėstytojas, kūrybai galėjau skirti daugiau laiko.

– Mano pažintis su jūsų poezija prasidėjo mokyklos suole 1994 m., perskaicius eileraščių rinkinį „Po laiko juokas – velyva metūge“. Kaip čia yra dėl to „po laiko“? Ar jau tada buvo po laiko? Ar dabar – jau tikrai po laiko? Juk 2004-aisiais rašėte, kad „viskas dar prieš akis“? Gal veltu tapatinu eileraščių kalbantį su poetu?

– Ką gi, laikas juk bėga, visi tai žinom, o kai pasižiūriu į savo „rūdens derlių“, tai kaip čia pasakius...

Vėlavau su pirmaja knyga, vėlavau su apskymais. Kažkas lyg ir po laiko, seniai reikėjo tai padaryti. Bet kai žinai, kad knygos turi savo likimą, šypteli ir nedėjuoji. Ir nesiaikštini. Ir lepteli – viskas dar prieš akis.

Ko tik žmogus nelepteli, ypač kai esi gerai nusiteikęs. O jei dar ir apynio kvapeliai neminekiniai...

– Grįžkime prie jūsų vaikystės. Iš čia savitas jūsų kalbėjimo būdas?

– Manau, taip. Mane supo šviesūs ir ramūs žmonės, jų būdas ir jų kalba. O jau paskiau – niekaip negaliu pamiršt profesoriaus Juozo Balčikonio priesako: „Tik įsišaukyskit, kaip kalbama jūsų namuosis, tik gerai įsišaukyskit.“

– Kodėl jūsų poezija kyla iš praeities? Ar dabartis pernelyg nepoetiška? Gal tai – būdas pabėgti nuo šiandien tokio populiaus (ypač kas ketverius metus) siūlomo „šviesaus rotytaus“?

– Kai rašai eiles, vis tiek esi šioks tokis romantikas. Na, romantikas ne romantikas, tokis, kaip čia švelniau pasakius, tokis, gal savotiškas. O tokiemis juk būdinga gręžiotis atgal. Žiūrim atgal – šviesu! Eik tu sau... Betgi visko ten buvo. Visko visko. Kad ir tie patys vokiečių okupacijos metai. Tačiau aš tada buvau dar vaikas, daug kas ėjo pro mane. Nors beveik viską maciau ir ganėtinai daug supratau, ant mano pečių nieko nepakeliamo tada nebuvu užkrauta. Tik mokinio kuprinėlė ir aritmetikos uždaviniai. Na, tuos tai mes dar...

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė savo „Karo meto dienorašty“ rašydama apie jaunimą, labai taikliai pastebi: „Jiems gyvenimo bedugnė dar visai uždengta arba dar jaunatvės sparnai juos praneša pro tą bedugnę.“

Ir vaikai, ir pauaugliai. Karas po karo.

Pokaris buvo būsis, bet ir tada žmonės pagal savo išgales stengesi būti žmonės. Jų atminimui ir bandau kai ką parašyti. Ir sykių liudyti.

– Ar palaikote ryšius su kraštiečiais? Ar dažnai lankoteis gimtosios vietose? Turbūt tik ten ir nesijaučiate besisvečiuojant? Ar Vilniuje jūs – svečias? Ar galima kalbėti apie jūsų krašto bendruomenę sostinėje? Pavardykite kelis draugus vilniečius, kilusius iš tų pačių vietų, kaip ir jūs. Kokie ryšiai po tiek metų jus sieja?

Ar yra kas nors ypatinga, savita, tik jums būdinga? Kaip jautėtės, kai Romualdas Rakauskas fotografavo jus po Vidugiriu kryžiumi?

– Keistai išeina – svečias aš jau visur: ir Vidugiriuose – ten sodybos vietoj tik dobilai ar miežiai, ir Vilniuje, kur Saulė teka ir leidžiasi ne tose vietose, kur matydavau namie. Pas giminės, žinoma, parvažiuoju, mieli jie man, užsuku į kapines – patys

brangiausiai jau ten. O čia, Vilniuje, dar irgi turiu saviškių, tai klasės draugė Janutė, mokyklos draugas Bronius. Tas Bronius elektrikas, bet ir bausis knygias. Kartais man net sarmata, kai jis paklausia, ką aš manąs apie tokį ir tokį veikalą. O aš, bra, jo neskaitės...

Suėje smagiai pasišnekam, iš bendrų prisiminimų pasisemiu medžiagos save apskymams. Kartais nuvažiuoja me aplankyt buvusios lietuvių kalbos mokytojos, dabar gyvenančios už Maišagalos.

Yra Pasvalio krašto vilniečių bendruomenė. Jos suėjimuose dalyvauju.

O kaip jaučiaus, kai važinėjom su R. Rakauskui po Saločių apylinkes? Elegiskai, labai elegiskai.

Na, dar. Kai tik labai įsiigeidžiu pasisukiot po savo kraštą, tuoju rašau kokią apskymą (ar eileraštį). Mano apskymą veikėjai gana dažnai turi savo prototipus, paprastai iš žemių Lietuvos. O kad literatūriniai herojai keiliai ne visai sutampa su realių asmenų, davusių impulsą, keliais, kad tie literatūriniai dažnai nukeveržoja, kur juos pasiūpia autorius, tai jaučia tokia ne dokumentinio, bet grožinio teksto privilegija. Literatūra – ne protokolai.

Še, būčiau kad kiek ir pamiršęs: mano apskymai – tokios mozaikos, vienas akmenėlis iš vieno lauko, kitas iš kito. O dar kitas iš balazin kur esančio.

– Literatūros kritikai dažnai pasibėgi jūsų kūrybos ryšius su Kristijono Donelaičio raštais. Kaip jūs pats žvelgiate į K. Donelaičio palikimą ir itaką jums? Ar tikrai tai – literatūriniéji itakai? Jus su K. Donelaičiu sieja panaušus laiko suvokimas?

– K. Doneleitis kaip buvo, taip ir tebéra man didžiausias autoritetas. (Tik, jūs cituodamas, privalau būt atidus, visokios paklaidos taip ir tyko, Merfio dėsnis nesnaudžia.) Kartais juk ir solistas, mėgstamiausiai arja traukdamas, gali sugauti gaidi. K. Doneleitis mokė mane santūrumo, liepė vengti sentimentalizmo ir nebijo kruopelytės druskos, t. y. humorė. Bet tik kruopelytės.

Savo eileraščių rinkinių „architektūra“ renčiu metų laikų principu.

Turiu net kelis „Metų“ leidimus, ypač man brangus su V. K. Jonyno medžio raižiniais. O tas su V. Jurkūno iliustracijomis tai suskaitytas suskaitytas (mat skolinu ir mokinukams), bet artimas kaip savi marškiniai.

Jei esu nors kiek vienu ar kitu atžvilgiu pagretinamas su šiuo poetu, jaučiuose nepaprastai pagerbtas.

– Ar tikite, kad poetui eilutes diktuoja Aukštesnioji jėga? Kitaip sakant, noriu klausti, iš ko kyla jūsų poezija?

– Kitados vienoj muzikos istorijoj teko aptikti, kad J. Haydnas, paklaustas, iš kur jis sėmėsi įkvėpimo tokiai nuostabiai oratorijai kaip „Pasaulio sukūrimas“, nieko neatsakės, o tik aukštyn pasižiūrėjęs.

Na, tai suprantama – toks žvilgsnis gal tinka tiems, kurie rašo sakralinius kūrinius, manoj kūryba nepalyginama mastais kulklesnė ir jau pasaulietiška pasaulietiška, žemiška žemiška. Bet vis tiek. Vis tiek po tuo pačiu Dangum. Su padėka ir pagarba reikėtų ir man ten žvilgtelt.

– Ar pasitikite tuo, ką užrašote apimtas poetinio įkvėpimo? Gal eileraštį ilgai dėliojate, slifuojate ir jokais genijų įkvėpimais netikite?

– Daugelis mano eileraščių variančiniai. Mat vis man atrodo, kad galėjau pasakyti kiek kitaip. Kad kitaip bus gražiau. Bus tau.

Su savo eileraščiais (ir apskymais) vaikštau. Tiesiogine prasme. Nežinai, kur kas gali šauti į galvą imti ir „pataisyti“? Tik stai bėdėlė – ar nenutaisau? Visko gali būti, bet ką padarysi. Taip buvo, taip yra ir taip bus daugybėi rašančiųjų. Šis rūpestis neaplenkė net pačių didžiausiu, H. Balzacas buvo tiesiog taisymų vergas.

Vieną kitą eileraštį yra pavykę „iššauti“. Stai kartą tėviškėj košême alų. Šitoj ceremonijoje dalyvavaro ir kaimynas. Ant lėkštėlės papjaustyta sūrio, kumpio. Mano tėvas, dėdė Balyšas, tas kaimynas kalba apie gyvenimą. Ir man geltono alaus pilnos stiklinės staiga priminė storas vaško žvakes.

Šokau iš patalpos ir vienu prisėdimu parašau „Alaus košimą“. Gal ir pusė bédos.

– Etinis ir estetinis poezijos matmuo. Kaip tai dera?

– Be etikos néra estetikos? Kartoju tai ir kartoju, net pačiam nusibodo. Bet ką daryti? Man meninė etika – tai ne eiliuoti ar neeiluoti taurus pamokslėliai ar deklaracijos, pagaliau ir ne siurkštėsniu žodžio venčiamas, o paprasciausiai elementarus žmogaus (ne kokio ten dausų paukščio) orumo išlaišymas. Kai chamižmas ir nihilizmas rodo savo ragus net ir mene.

– Ar grožis – esminė jūsų gyvenimo ir kūrybos kategorija, sanykio su pasauly principas? Ar grožis – tai formos grakstumas?

– Kas yra grožis? Nuo antikos laikų išmincių laužė galvas, bandydami atsakyti, koks tai fenomenas. Laužia galvas ir po šiai dienai.

Grožio pirmine, tiesiogine prasme pasalyvę yra, kur nebus, bet ne toks dominuoja. Yra ir kita jo samprata – grožis tai dar ir tesa. Ir tesa gal svarbiausia, nors P. Verlaine'as norėjo, kad pirmenybė būtų teikiama grakstumui. Menas turi turėti drąsos pasi-

žiūrėti į gyvenimą tokį, koks jis yra. Jei gyvenimas tau atsuko, atsirašant, sėdmenis, tai nepieši paukštystės. Tikai gérėtis, skonėtis visokiais bjauruomis tikrai nebūtina.

Aš norėjau, kad mano tekstai – ar eiliuoti, ar neeiluoti – būtų kiek pačius į namus, į kuriuos kitas žmonės nepabijuotų ar nepasidygętų užsuktui.

– Retai jūsų savybė – dėmesys, išjautimas į kitą žmogų. Ką manote apie tai „returną“?

– O, kad taip būtų. Bet va tas grėblys – grėblys vis ne nuo savęs, o į save grėbia.

– Ką jums reiškia poetinis balsas – intonacija, minties svarba, intymumas?

– Man labai svarbu mintis.

– Poezijos ir prozos rašymas – kur brėžtumėte skirties liniją?

– Ta mano poezija gana proziška, o į prozą bandau įpilt kiek poezijos. Nesakau – vandenėlio, geriau – biržietiško alaus. Juozas Aputis, tas tai buvo didelis poezijos meistras protozoje.

– Jūsų kūrybos juokas. Koks jis – lūpų kampucių, ironiškas, autoironiškas ar sarkastiškas? O gal yra koks nors specialus čigriejiškas juokas, apie kurį ir tegali sužinoti, perskaitys jūsų eiles arba noveles?

– Juokas, kaip žinom, dalykas rimtas. Netgi labai. Stai vaizdelis: lietuvis Rygoj, nusipirkęs pyrago, tuo perka ir duonos, kad turėtų kuo užsiesta, vienas pyragas jam gi per skanus. Kai dabar kiek atidžiai pasikuičiu atminty, suprantu: čia ne latviai, ne rygicėliai taip patraukdavo „leisi“ per dantį, čia mes patys, patys sitaip apie save. Tai mūsų autoironija, tokios ir aš, matyt, atsinešęs iš savo krašto. Autoironija yra autoironija – savęs per daug skaudžiai neužkabinsi, ką čia – tokį savą, tokį sau pačiam artimą...

Norėčiau kitų savo juokų nei gyvenime, nei kūryboje neužgauti. O tai labai greita. Deja, ne visada man pavykdavo laiku sulaikyt ir liežuvį, ir plunksnų. Deja. Ko turėčiau atsirašyt, dabar sunku čia išvardyt, noriu tik šuktelt: „Mieli žmonės, labai nepykit ant šalaputriu.“

– Nedaug šiai laikai žmonių, kurių šypsodamiesi žvelgia į gyvenimą, kurių neutrali veido išraiška būtų su šypsena. Iš kur jumyse tas geras „uztaisais“?

– Sakote „geras užtaisas“, ačiū už tokį vertinimą, tikrai ačiū, bet manau, kad gerokai perdedat.

– Ačiū už pokalbi.

Romualdo RAKAUSKO nuotraukos

Apžvalgos ratus

Visur esantis, bet nežinomas Maironis

Ramūnas ČIČELIS**I**

Prieš kelis mėnesius kita proga teko svarstyti apie Maironio kūrybinį palikimą, sukakties minėjimą ir tradicijos refleksiją. Tąkart konstatavau, kad klasikas suvokiamas nešiuolaikiškai, trūksta autentiško, nedeklaratyvaus santykio su juo. Prisiminti šią temą verčia beveik nenutrūkstamai Lietuvos kultūrinėje periodikoje publikuojami tekstai, kurių autorai brėžia saviasias Maironio traktavimo gaires. Jose nestinga ir paradoksų, ir anachronizmų.

II

Lietuvių rašytojai, akademikai ir kultūros veikėjai pasiilgsta to Maironiui, koks jis buvo prieš daugiau nei šimtmetį. Ir visai nesvarbu, kad pasikeitė ir konkretios realios, ir pati kultūra. Kokius matyčiau esminius pokyčius? I Maironių vis dar žūrima iš modernybės pozicijų, kurios svarbiausia filosofinio, literatūrologinio, politinio ir kultūrinio mąstymo paradigma buvo pozityvūs – Istorijos kaip Didžiojo pasakojimo sureikšminimas. Pagal mūsų dienų Maironio interpretacijas aiškėja, kad postmodernizmo Lietuvoje nebuvu nė kvapo. Ir tuo net reikia džiaugtis! Štai kaip mes įsikabinę į savo šaknį... Vakarų pasaulis jau kalba apie lietuvių kultūrininkų prakeitą postmodernizma greitai pakendantį naujajį humanizmą. Mes taip ir liksime romantizmo tautų pasario gadyne. Tik ar būdami tokie nešiuolaikiški, vis dar išliksime?

Ne vienas rašytojas viešai piktnasi, kad Maironis mums yra tik portretas ant dvidešimties litų banknoto. Pasipiktinimas motyvuojamas tik tuo, kad tokios istorinės atminties nepakanka. Visgi Maironis gatvių plakatuose ir banknotuose rodo labai įdomią slinktį, apie kurią iki šiol nekalbėta. Filosofas Tomas Sodeika, prieš kelerius metus rašydamas apie vizualinį kultūros posūkį, prisiminė žyraus amerikiečių mąstytovo Richardo Rorty gerokai anksčiau konstatuotą kalbinį posūkį. Šiam buvo būdinga tai, kad Vakarų kultūra maždaug nuo XIX a. pabaigos itin sureikšmino kalbinę patir-

ties raišką. Turbūt tai prisdėjo su teikiant poetams genijų statusą, kilo didžiulis susidomėjimas lingvistikai, išskristalizavęs į daugybę kultūrinių sajūdžių, iš kurių ryškiausias – struktūralizmas. T. Sodeikos naujiena prasta ir akivaizdi: XXI a. prieangyje išgyvenome kitą, ne mažiau radikalų posūkį – vizualiosios kultūros įsigalėjimą. Šiemet Maironio figūravimas portreto pavidalu rodo labai netobulą, neišplėtotą, bet vis dėlto šio posūkio rezultatą. Nepaisydami to, lietuvių poetai ilgisi deklamuojamuoju ir užrašyto klasiko. Gaila, bet tai – jau praeitis. Sakysite, tokiais argumentais neigiu bet kokią poeziją ar net rašytinę literatūrą, atiduodamas duoklę kinui, dailei ir kitiemis vizualiesiems menamą? Ne, literatūra nenustos gyvavusi, bet jau yra ir tikriausiai vis labiau bus kito. Lietuviai, valstybės lygmeniu remdamai nekomercinių knygų leidybą, ir šiek tiek yra anachronistai, bet dėl to pykti tikrai nederėtų. Nauja – ne visada puiku. Kitose Vakarų šalyse, kur leidžiamos, kaip numanoma, komerciškai sekmingos knygos, irgi nėra blogai – sveikas protas neleidžia sutikti, jog ten tik šlamštasis, populiaroji lektūra. Lietuvių rašytojai, pasiilgę naujų, spaustuve kvepiantį Maironio tomų, nesuvokia, kad leidyklos ir Lietuvoje skaiciuoją pinigus... Ar tokios „rinkos prognozės“ nepatvirtina, jog mūsų šalyje itin sureikšmintas klasikos atminimas, bet minimaliai sužadinta šiuolaikiška jo refleksija? Ši problema labai susijusi su istorijos arba Istorijos suvokimo padėtimi.

III

Esama nuomoniu, kad istoriją kuria didieji tekstai. Tokios pozicijos laikosi dauguma Lietuvos kultūros ir literatūros istorikų. Pakeičiau minėtą teiginį į būtų laiką – verbaliiniai tekstai iki XXI a. pradžios KURĖ istoriją. Maironis – neabejotinai ne išimtis. Kitose Vakarų šalyse XX a. 8-ajame dešimtmetyje, o Lietuvoje maždaug nuo 1995 m. padėti kiek komplikavosi. Istorinė praeitis vis dažniau siejama su kultūros kontekstu. Jei tokio nėra arba jis nesukūrė, faktas, tekstas, klasikas yra beveik mišę. Ar Kultūros ministrerijai pavyks per metus sukurti tokį

kontekstą? Abejoju, nes santykio su Maironiu atskaitos taškas yra ne skaitytojai, o programai finansuoti skirti pinigai. Funkcineriai naivai tiki, kad pakanka biudžeto eilutės, ir Maironis taps amžinu autoriumi. Šiandienė tikrovė kitokia – amžinųjų tekstu, gal tik išskyrus Bibliją, neliko.

Viena sėkmingesnių Maironio metų perspektivų, apie kurias kultūrinėje spaudoje kalba rašytojai, yra moralinių dabarties problemų accentavimas, taip pritraukiant Maironį. Tai būtų didžiojo klasiko vertas dabarties kontekstas. Deja, idėjos keliauja viena kryptimi, o lėšos – priešinga.

Minint Maironio metus ir rašant, viešai diskutuojant apie etines vertėbes, auditoriją labai nubaidytų monumentalumas. Klasikos kūrėja reikia ižeminti, prisiminti jo gyvenimą ir sasajas su nūdiena, o ne pūsti romantinę miglą. Vienas svarbesnių klausimų būtų toks: kaip Maironis tapo tuo, kas buvo? Visi žinome apie jo kūrinius (nes skaitėme mokykloje), jo didžiulį kultūrinį indėlį, tačiau tik retas specialistas gebėtų atsakyti, kaip Maironis virto klasiku. Dar mažiau tiksliai žinių kasdienėje atmintyje, kuri skatinė refeleksiją, esame išsaugoje apie jo gyvenimą pabaigą. Sumažėjus dėmesį Maironiui galima aškinti ir bendruoju kultūros dėmesio krypties pokyčiu – nuo monumentų prie marginalių. Todėl, kaip jau esu minėjęs, Maironių matyčiau praplyšusiai džinsais Laisvės alejoje. Ar tai nebūtų patyčios iš klasiko? Bet juk ir teiginys, kad klasikas yra tas, kurio eilėraščiai suprantami vis naujai, kad kūryba peraugia kūrėjā, yra teisingas. Tad kodėl nepagyrinus Maironį? Iš sios pozicijos vertusi puiki perspektyva lyginti abu lietuvių tautinius sąjūdžius. Štai ką gali džinsai...

Maironis pas mus dažniausiai suprantamas kaip jungtis tarp nelaisvos, laisvėjancios ir pagaliau nepriklausomos Lietuvos. Kultūrinėje spaudoje gausu publikacijų, kuriose daroma prielaida, jog Maironis prisiėjo ir prie Trečiosios respublikos atgimimo. Tokia nuostata kyla iš suvokimo, kad Istorija reiškia pažanga, raidą, artėjimą prie tikslų. Tik pačiūs pastarajį įvardyti, kiltų sunčumų. Gal todėl, viešai kalbant apie

Maironį, taip gausu veršlenimo, nuoskaudų ir kitokių vaikiškas emocijas primenančių jausenų. Kitas pozūris į poeta, galintis leisti išvengti tokį jausmą, yra suvokimas, kad klasikas buvo istorinė figūra, kuri tik atsikiltinai, dėl gausių kontekstinių aplinkybių, bet, aišku, ir dėl kūrybos padarė įtaką. Tuomet žlugtų išsiitas ideologinis antstatas, po kuriuo esame išpratę myti didžių rašytojų. Bet gal neideologizuotas, o detalizuotai ir atkakliai suprastas itaikingsas žmogus būtų priimtinesnis šiu laikų jaunimui ir kitai visuomenės daliai. Ypač turint galvoje niekaip neįsprendžiamą klausimą – ar gyvename ideologijų krizes amžiuje?

Keliant tokius klausimus, dingtu kaip dūmas visi objektyvūs, racionalūs, neginčiamai teisingi teiginiai apie Maironį. Tai labai sustiprintų jo gyvenimo ir kūrybos faktų pažinimo ilgesį. Apskritai lietuvių literatūrai būdingas toks santykis su klasika: visi žino, visi girdėję, konkretiai ką nors pasakyti gali nedaug arba nieko. Toks žinojimas koncentruojamas tariamai atviruse muziejų fonduose. Taip, jie atviri, bet i juos niekas nekviečia...

Kodėl Maironis buvo taip gausiai leistas sovietiniais laikais? Ar tikrai saugumas, Glavlitas buvo tokie akli ir buki? Manau, nieko panašaus. Jie tiesiog atidžiai dairėsi į Vakarus ir matė, kad ten kristalizujasi istorijos kaip mažųjų pasakojimų rinkinio smarptas, kyla žmonių unikalių ir autentiškų atsiminimų svarba ir reikšmė. Didžioji istorija kaip vientisas pasakojimas jau buvo benueinant nuo arenos. Taigi reikėjo lietuviams įbruki kuo daugiau, kad ir patriotinių, didžiųjų legendų, ir silpų individualijų atmintis, Dipsysis pasakojimas sunaikins mažuosių rašytiui ir sakytiui tekstus. Juk būtent nuo tada Lietuvos mokyklose išprasta į literatūrą žiūréti kaip į didžiųjų kūrinių rinkinių. Mums per ilgai buvo uždrausta ar bent neskafinama patirti nepakartojamą literatūros teksto skaitymo išgyvenimą. Maironis ir tada, ir dabar daugeliui moksleivių yra tik tos keilių eilutės atmintyje. Bent jomis mūsų rašytojai kultūrinėje spaudoję randa proga pasidžiaugti... Norėtusi kur kas daugiau.

erdvėse, nei elektroninių žiaugčiųjų fone. Jei poezija gera – specialieji efektai jai tik trukdo. Jei prasta – tuomet gal ir įmanoma užmaskuoti jos neigalamą. Bet ar verta? Galbūt, kai neliks gerų poetų, bus galima viska pakišti po specialiaisiais efektais. Kol kas poreikio nėra. R. Čieliui galima tik priminti, kad bent Vilniuje literatūrinis gyvenimas gana įvairus – stiprėja ir gražėja „Tarp“ festivalis, reguliarai vyksta SLAM poezijos renginiai. PP vertė ir gražumas – tradicija. Gal kas nors tai vadina ritualu, bet, atmetus visas pseudogudrijas vingybes, apibūdinant galima paprastai: poetai savo balso skaito žmonėms.

Apie „kitų kūrėjų įsileidimą ir jų minčių priėmimą“. Daugiausia tų „kitų“, žinoma, tarp jaunųjų. Ateinančių. Keturi ar penki skaitymu renginiai, kuriuos jaunieji patys režisuoj, kūrė koncepcijas, rinkosi aplinką, dalyvius ir visa kita. „Šiuolaikinio meno“ kažkodėl neįsileido. Matyt, nejautė poreikio.

Linksmausia R. Čieliui straipsnio dalis – demagogiškoji, pamoksliskoji – apie „poeto vietą šiuolaikių mūsų visuomenėje“ ir apie hipotetinius komercinių bankų valdybos pirminkū padėjėjus, taip tyrai

IV

Vis dėlto vienpusiškai vertinti kultūros žmonių tekstus apie Maironį būtų neteisinga. Džiugina pastangos klasikos kūrybą matyti intertekstualiai. Rašoma apie Maironio įtaką (taip mažai profesionaliai tyrinėta) simbolistams, avangardininkams ir modernistams. Tačiau pasiilgčiau dar platesnio ir ižvalgesnio žvilgsnio – Maironio kūrinių ryšio ne vien su literatūriniais, bet ir su publicistiniais ar kitokiu žanru tekstais. O kur dinga tarpdalykiniai klasiko kūrybos tyrimai? Ir visa tai nevyksta Lietuvos mokslo vado vams nuolat kalbant apie tarpdalykiniai studijų ir tyrimų reikšmę bei svarbą. Iš savo pirmosios pažinties su Maironio tekstais nepamenu, kad būtų kūrybingai atskleisti istorijos ir lietuvių literatūros disciplinų ryšiai.

Ypač įdomu ir vis įdomiau sekti praėjusiais metais Czeslawo Miloszo, o šiai – Maironio sukakties renginių dalyvių retoriką. Deja, vis dažniau susidaro išpūdis, kuri prilyginciau vaškinį figūrų muziejui, o ne gyvų žmonių asmeninių ir skaitymo patircių pasidalijimui. Aišku, buvo ir bus viena kita išimtis. Taip stanga kultūros ir literatūros ryšių suvokimo ne priežasties ir pasekmų pagrindu, o labiau tikimybė, jog vienos ar kitas tekstas padarys atitinkamą poveikį. Galvojama apie efektinę, bet ne paveiklą kalbėjimą. Be ne visi bandymai aktualizuoti Maironių iki jo sukakties metų rėmė išimtinai tekstų poetikos analize. Tik dabar randasi (ir reikia viltis, kad neužges) klasiko tekstu kultūrinės poetikos nagrinėjimui. Aišku viena – Maironio metų sėkmė priklausys nuo to, kiek jis taps ir išliks vėl socialius. Nieko nepakeis svarystymai apie kanono reikšmę ir milžinišką poveikį, kuri padarė klasikas. Tenka susitaikyti su tikrove, kurios esmė – Maironis šiandienos Lietuvos visuomenėje yra marginalas, bet kartu įdomus ir galintis būti aktualus. Ir taps bei liks toks tik tada, kai santykis su jo tekstais bus subjektyvus ir pagrįstas autentiška skaitytojo patirtimi.

Iš tokios pozicijos veriasi visai kitokia patriotizmo ugdymo trajektorija: be pompastikos, skambų kalbų, kaltinimų Europai ir kitokiu chimeru. Maironis bus patriotiškai naujinamas tada, kai plės skaitytojų išankstinių žinojimų apie praeitį ir jos ryšius su dabartimi, o ne jų tik patvirtintas ir vers nuobodžiai žiovauti. Daug svarbiau yra ne atsiminti, o atminti įprasminti dabar.

Nieko nėra smagiau

Donatas PETROŠIUS

Jau kadaise konstatuota, kad literatūros kritika mūsų krašte – dėl paaikiškinamų priežascių – graudžiai apnyko. Kultūros procesų analizės, vizijų, diskusijų – irgi ne vežimai, todėl šiu metų birželio 28- liepos 11 d. „Nemune“ (Nr. 24-25) pasirodė Ramūno Čieliu straipsnis „Poezijos pavasaris – tarp keiksmo ir Dante's“ suteikė trumpalaikio džiaugsmo ir vilčties, kad bus proga pažiūrėti, kaip Poezijos pavasaris (toliau – PP) pamatytas iš šalies, pasigincyt, o gal net užmegztį diskusiją.

Deja, džiaugtis teko neilgai. Skaitant darėsi akivaizdu, kad straipsnio autorius festivalio renginiuose nesilankė, o jei ir lankėsi, jų šioje publikacijoje išsamiau neanaliavo, nedetalizavo. R. Čielius (ačiū už atvirumą) pats savo kortas atidengė antrojoje pastraipoje, aškiai paraše, kad „atspirtis pamastymams apie didžių festivalų“ bus negausios publikacijos, pasirodžiusios spudo-

ginis“ kalbėjimas apie kultūrą nepastebimai gviešiasi tapti dominuojantis. Jei taip – tada ir R. Čielius paskvilis daugmaž įsitinka rimtuose.

Dabar paeiliui: iš pat pradžių, patitelus nūnai madiną patyčių retorišką, kertama festivalio rengėjams iš peties – esą, jei visus metus miega kaip slunkiai, o pradeda krutėti nutirpus sniegui, suprask, porą mėnesių iki atidarmo. Būtų smalsus pamatyti per 2 mėnesius sukurta 125 renginių apimties balaganą su almanachu, užsienio svečiams ir t. t. PP organizatoriams prasidėda rudenį. Nei jų telefonai, nei elektroniniai paštai nėra įslapinti. Nedraudžiamas teirautis. Paslapčių organizatoriai neturi, pasiūlymams atviri. Jei straipsnio autorius (ar bet kas, kam tai rūpi) būtų pateikęs konstruktivų arba įdomių paštūlymų, būtų atsižvelgta.

Dėl modernėjimo ir atsinaujinimo. Kokia poezija, toks ir festivalis. Kokie poetai – toks ir bendras vaizdas. Ar įmanoma ką nors pagerinti PP sukergus, tarkim, su ŠMC? Turbūt atsirastų kokie aštuoni, kuriems visa tai pasirodytų į gera. O visgi kol kas kritinei masei tikroji poezija yra poezija, kuriai nereikia nei šviesos efekto, nei skaitymu netiketė-

mylinčius poeziją, kad, kuriam nors poetui pasimirus, nusiperka jo eilių tomeli; bet į gyvų pasirodymus, anot R. Čielius, jie tikrai neitų, „nes būtų lėkšta ir neįdomu“. Gero skonio partijos sekretoriai, kurie patys visą šventę ir pasidarytų (šalia tokius vaizdžių iliustracijų „iš gyvenimo“ autorius nesukulina festivalio organizatorius, dalyvius kaltinti sovietmečio nostalgija). Kur jau čia tiems gyviems poetams liesti į dideles akis, kai bankininkai supranta viską daug geriau. R. Čieliu atkarpa apie tai, kaip viskas idealiai turėtų būti, vertėtūt ciutu netrumpinės – tai reto ištakumo pagraudenimų veltinis.

Iki soties prisilinksminus – vėl prie žemiskų reikalų. R. Čieliui keletėlius metus ramybės neduoda klaušimas: kaip išrenkamas PP laureatas? Autoriui (kuris, regis, yra valgės žurnalisto duonos) galima partati tokius klausimus užduoti pasakambinius arba užėjus į Lietuvos rašytojų sąjungą. Paslaptingą procedūrą apsakyti galima 3-4 sakiniuose. Žinanciųjų yra daug, jei nė į vieną nesikreipta, vadinas, tiek ir terūpi. Svarbiausia – pagaburnoti, nieko nėra smagiau.

Nukelta į 8 p.

Lyg giedojimas laukiančioj sieloj

Mindaugo Tomonio literatūrinis portretas

Virginija JANČIŪNAITĖ-KLUSIENĖ

Kiekvienos tautos istorijoje yra tokų įvykių, kurių vaidmuo bėgant laikui tampa ypatingas. XX a. sovietmečiu svetima ideologija siekė nautinti Lietuvą, o kartu ir visas Baltijos šalis arba, kaip rašo istorikas Bronius Genzelis, „oficialiai paversti lietuvių homo soviet“ (2, 159). Nepaisant sovietinės sistemos varžymų, Lietuvos visą šį laikotarpį reiškėsi tam tikra opozicija. Visų pirmą dvasių vertybų ir kitokios nei valdžios primetama pasauležiūros skleidėja buvo Katalikų Bažnyčia; dvasininkai nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios iki pat Atgimimo nelegaliai leido „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroniką“, daug prisidėjusiai prie tautinės savimonės palaikymo. Kaip politinė opozicija sovietinei santvarai reiškėsi Lietuvos laisvės lyga, pogindžio sąlygomis Vilniuje veikė Strazdelio universitetas, vadovaujamas daktaro Viktoro Kuttorgos, Paberžėje – intelektualinis Tėvo Stanislavo židinys, Kauno rajono Domeikavos apylinkėje – Vytauto Andžiulio spaustuvė, kurioje buvo rengiama, spausdinama ir platinama draudžiamuoju turiniu literatūra etc.

Tarp minėtinų mūsų tautos dvasių kovotojų – Romas Kalanta, 1972 m. gegužės 14-ąją savo protestą išreiškės mirtimi ugnynė, tų pačių metu gegužės 18-ąją Varėnoje susidegino V. Stonys ir 1975 m. lapkričio 5-ąją neaiškiomis aplinkybėmis žuvęs Mindaugas Tomonis, kurio kūnas rastas netoli Rasų kapinių, ant tų pačių geležinkelio bėgių, kuriais į Sibirą buvo ištremti jo artimieji...

Nors pastaruoju metu literatūrologiniuose tyrinėjimuose atsižrežama ir į sovietinio laikotarpio literatūrą, M. Tomoniu (1940–1975) kūrybai literatūrologų dėmesio stinga. Visgi jo kūryba ne tik papildo menininko paveikslą, bet ir suteikia naujų spalvų tautos istorijai, parodo pavienių asmenų indėlį siekiant tautai susiegti žmonėmis. Taigi drąsiai galima teigti, kad M. Tomonis – vienas iš intelektualųjų XX a. antrosios pusės kūrėjų, atvirai konfliktavusių su to meto ideologija poetiniais ir eseistinio pobūdžio prozos tekstais.

Daugelis to meto kultūros žmonių vėliau prisipažino, jog sovietmečiu „raše į stalcius“ ir laukę geresnių laikų, o M. Tomonis savo kūrybinę poziciją ir politines pažiūras išsakė viešai. Antai 1974 m. balandžio 5-ąją pasiaiškinime, kodel nevyko į komandiruotę apžiūrėti Kryžkalnyje esančio paminklo „Raudonajai Armijai – Lietuvos išvaduotojai“ ir ivertinti jo būklę, Paminklų konservavimo instituto direktoriui jis rašė: „Š. m. balandžio 5 d. nevykau į komandiruotę (...) dėl priežascių, nepriklausančių PKI (Paminklų konservavimo instituto) viendaus kompetencijai: nepripažištū dabartiniuo Lietuvos statuso. Mano giliu įsitikinimu, kiekvienas sąmoningas pilietis privalo visu savo gyvenimu siekti, kad pažangos labui būtų taip, kiekvieno asmeniškos, tiek ir visos valstybės mastu padarytos klaidos. (...) Prie neatitaisytyų asmens kulto laikotarpio svarbiausių klaidų priskiriu:

1. Masinius nekaltų piliecių trėmimus.
2. Pabaltijo valstybių įjungimą į buvusios Rusijos imperijos sudėtyje esančią federaciją

tokiu metu, kai visame pasaulyje nepaprastai sustiprėjo tautų pilnaverčio kultūrinio valstybingumo siekimas“ (1, 532).

Si pasiaiškinimo ištrauka tik patvirtina, kad M. Tomonis buvo vienas prometėjų, drįsusų sovietmečiu garsiai pranašauti komunistinio režimo grūtį, kviečiančią atsigrežti į tautos praeitį, atitaisyti padarytas istorines klaidas ir sugražinti žmonėms gyvenimo džiaugsmą. „Ateitis priklauso Tiesai. (...) Kviečiame visus dvasinio atsinaujinimo, susitaikymo, būties tikrojoje Taikoje – su savo sąžine bei pasauliu – žygiai“ (1, 542), – rašė jis dienoraštyje 1975 m. ankstyvą pavasarį. Savo idėjas kūrėjas aiškino atvirai, jas nusakė kaip žmogaus būties prasmę, nieko nesupaprastindamas ir neįvilkdamas žodžių į reikalaujamą to meto ideologijos apdarą.

M. Tomonio sesers Jūratės Tomonytės-Jakimavičienės liudijimu, yra išlikę apie 800 poeto ir filosofo eilėraščių – tai rinkiniai „Rašmenys ant smėlio“, „Pro snaigiu užuolaidą“ Tomo Kuršio slapyvardžiu, eilėraščių rinkinys „Atodanga“ ir filosofinė apybraiža „Žinia“, parašyta 1973 m., bet taip ir neišveldusi pasaulio šviesos gūdžiu sovietmečiu. Niekada anksčiau nepublikuoti ir eilėraščių rinkiniai, tik vos vienos kitas poetinis tekstas mūsų ir užsienio lietuvių spaudoje (JAV leistuose kultūros ir literatūros žurnaluose „Aidai“, „Metmenys“ (1973) ir Lietuvoje – „Literatūroje ir mene“, „Šluotoje“ (1970–1975). Tik 1995 m. poeto Sigito Gedos pastangomis išleista filosofinė apybraiža „Žinia“, skirta M. K. Čiurlionio 100-osioms gimimo metinėms, minėti eilėraščių rinkiniai ir dienoraščio fragmentai.

Skaitytant M. Tomoniu eilėraščius iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad jo poezija šakojasi dviem kryptimis: filosofine-egzistencine ir logine-matematine, pagrįsta ženklu sistema. Visualiai poetiniai tekstai išskirtini tuo, kad pasitelkta savita skyrybos ženklių ir šriftų struktūra. Pavyzdžiu, rašomas keturių, šešių ar net aštunių taškų daugtaškis, dvigubi skliausteliai ar vienoje eilutėje daugybiniai brūkšniai, žymintys ribos panaikinimą tarp čia ir ten:

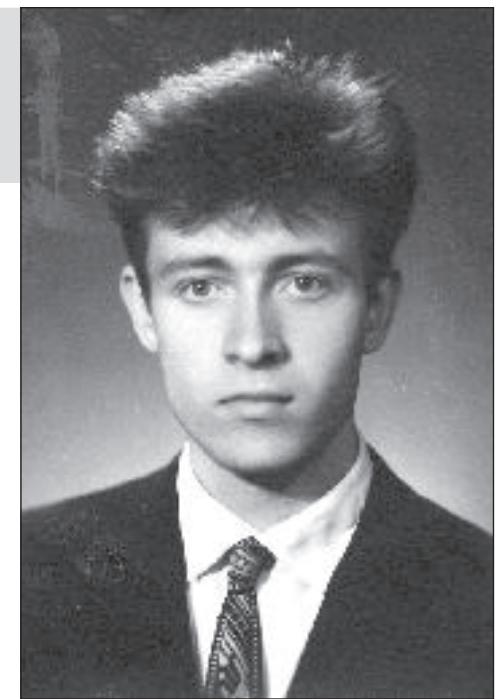
éjote būriu
v i e n i
per gruoda
i visas puses.....
ateisit –

čia - - - - -
....galvas pakreiþ vaiksto
barzdoti poetai - - - - -
- - - - - o durys
durys
d u r y s -
atsivers
erdvėse
aukštai
(1, 325)

Vis dėlto galiausiai paaiškėja, kad įmantri grafinė ženklu sistema kuria ne minties šuolius ar neužbaigtus tēsinius, bet pabrėžia, pagilina minties prasmę, suteikia autentiškumo. Skaitytojui atveriamama galimybė prasiskverbtį anapus žodžių-daičių, žodžių-durų ir atrasti tai, kas yra

„aukštai erdvėse“, kas neįvardytą žodžiais. Beškaitydamas pajunti, kad visi tekstai krypsia ta pačia linkme ir paklūsta tam pačiam filosofiniam-egzistenciniams kodui, kuriuo galima „išsifruoti“ ir sudėtingą stilistinę grafiką.

Kiek plačiau norėtusi stabtelėti ties dievoekos aspektu – Dievo pasirinkimui, nes bėsne svarbiausia M. Tomonio poezijs – Dievo matmuvo, būties harmonijos siekis. Tačiau čia labai lengva suklysti, nes atrodo, jog visur konstatuojamas krikščionių Dievas ir jokių pašalinimų klausimų neturi kilti. Ir taip, ir ne. Poetiniuose tekstuose Dievas pristatomas vis kitaip: vienur vadinas Tėvu („Tėve mūsų“, 1, 298) ar amžinu Dievu viltim (1, 384), kitur – baltu Kristumi (1, 291), šventuoju Atpirkėju (1, 425), visagaliu Valdovu, Žemės karaliumi (1, 337), Dievo Dieviliu ar Kūrėju (1, 335), dar kitur Dievo buvimui ir kalbėjimui mums poetas mato visame, kas gyva, ir dialogą su gamta mezga kaip su dievybe (pvz., „paukšteli Dievas – tavu / akyse – regėsiu ir girdēsiu / – Tylą..... o iš jos – giesmė / gėlė rasa ar margas akmenėlis“ (1, 242) ar „veidas lapų aukse / ir tyloj / mano D i e v e / mélui žydrumu / Tu p a s a u l i / dovanoj – - - - - (1, 271) arba jau nuskamba visai konkretus kreipinys į Dievą-Saulę, kuriam suteikiamais lygiai tokios pačios galios kaip ir pasaulio kūrėjui Dievui Tėvui: „Saulė – gerasis dieve / Saulė – gyvybės šviesa / Saulė – močia ugnies / tu lygiai duodi visiems / žemės, vandens ir dvasios / štai mes esame tavu“ (1, 467). Biblioje sakoma, kad Dievas sukurė visatą, negyvąjį ir gyvąjį gamtą, žmones, tad visa, nuo didžiausių dangaus kūnų iki atomo branduolio dalelių, yra Dievo išminties kūriniai, atsiradę pagal Jo minčių planą. Iš to išplaukia biblinė išvada, kad Dievas yra visur: „Dievas yra visur esantis, tai yra – Jis egzistuoja visada ir visur, bet tai nereiškia, kad Jis yra visuose“ (Ps 139:7-13; Jer 23:23), (3). Taigi ar Dievą-Saulę M. Tomonio tekste reikėtu suprasti kaip kitą Dievybę ar tik kaip Dievo kūrėjio išminties atspindį? O gal, neišrandant naujų prasmų ar nepersistigrant pritaikyti poezijos parankiai ideologijai, vertėtu pripažinti tai, ką dienoraštyje apie savo filosofinę apybraižą „Žinia“ raše pats autorius – „joje bandoma sulydyti krikščionybės ir induizmo filosofijų esmę“ (1, 551). Taigi sukurti ir vieno, ir kito gražiai sintezę: Dievą kaip Kūrėją, kaip Absoliutą ir šalia Jo – žmogų, tėsiantį Dievo Idėja žemėje. M. Tomonis visame kame norėjo matyti harmoniją, giedoti tylos, kuri neretai būna iškalbingesnė nei patrankų salvės, balsu.

Harmoninga pasauležiūra poetiniuose tekstuose ateina iš lėto žiūrėjimo, išsižiūrėjimo, išibuvimo čia, siapus, tarsi stebuklo, kažko nepaprasto, neįmanomo laukimo iš ten, anapus: „si tiek metų laukiau / ir mačiau: // gimsta žodžiai dangiška šviesa / rašyti // šimtaerdvė šimtaspalvė būty – / atsiveria mažytė.... // šviesos šitos būties / o nerimstanti dvasia: J o s artumas / viltimi rusens // o dabar kai degsiu b u i m u / Tu ateik // iš žeriničios liepsnos / gelmių – - - - - (1, 230). Laukimo / žiūrėjimo erdvėje tarsi susikerta dvi laiko sampratos – realios praeities ir mitinės dabarties, kuri reiškiasi per visa apimantą dievybę ir ug-

Mindaugas Tomonis (1940-1975)*

nies archetipą. Ugnies metafora įgyja kuriamąja prasmę, skatinančią atsinaujinti ir ižiebi šviesos viltį kitam laukiančiam, žiūrinčiam, nes „Šviesa nesensta / neišblesta“ (1, 238).

Šviesa, Géris, Laisvė, Harmonija – tai vieni pačių gražiausių siekių M. Tomonio, moksliinininko ir poeto, gyvenime, jie tolydžio atskartojo kūryboje, nes gyvenimas M. Tomonui buvo kūryba, o kūryba – gyvenimas.

Poetas žvilgsniu aprépia pačius sakraliausius dalykus – laukus, auksčius medžius – ir apibrėžia savąjį erdvę, tarsi paveiksles išremindamas horizontą – „čia – mano žemė, čia – mano namai – ju nevalia svetimam peržengti“: „...po kojomis gatvės laukai ir vis / galو néra o visur kur pažvelgsi – / nuo horizonto iki horizonto lyg / bokštai medžiai didžiuliai – / kiekvieno – dievai – - - - / ((o prabilk užmarštie)) / ir visi su erškėtių vainikais.....“ (1, 333). Poeto „aš“ transformuojasi į aidą užmiršto, praėjusio laiko – lyg būto, lyg sapnuoto, per kuri reiškiasi keistas metafizinės paslapties tarsi skaudžios realybės suvokimas.

M. Tomonis iš gyvenimą ir kūrybą žiūrėjo vienu vidiniu žvilgsniu, dramatiškai ir skaudžiai atvirai kalbėjo apie Lietuvą pokario metais. Savo tekstais *atkartojo* to meto kataklizmus ir žmogaus dvasinės brandos raidą. Todėl jo poezią ir asmenį geriausiai galima apibūdinti paties autorius žodžiai – „lyg giedojimą laukiančio sieloj“, lyg savitą, itaigų kalbėjimą apie istoriją ir laiką, apie kūrėjo drąsa ir išmintį dalytis surasta tikėjimo šviesa ir siekiu išprasminti savąjį būti LAISVE.

Šaltiniai ir literatūra:

1. Tomonis Mindaugas. *Poezija // Žinia*. Vilnius: Baltos lankos, 1995.
2. Genzelis Bronius. *Aneksinio Lietuvos laikotarpio tyrinėjimų problemos*. // Darbai ir dienos Nr. 49. Kaunas: VDU, 2008.
3. Biblijos aiškinimai. Prieiga internete: <http://www.gotquestions.org/lietuviu/Dievo-savybes.html>, žiūrėta 2011-11-18.

4. * M. Tomonio nuotrauka, perfotografuota iš KTU archyvo, M. Tomonio kadru įskaitos asmens lapo, pildyto 1963 m. spalio 22 d., studijuojant doktorantūroje.

Gintaras „kalbėjo“ trumpai ir aiškiai. Praňešimo nesistengiai suprasti, bet momento svarba jutau, nes tirtėjau visu kūnu. „Neduota jokių būsenų stabilitiją, gyvenimą, kuri leista nugyvent, akimirka trumpa tėra tarpe giminimo ir mirties...“ Paskui iškilmingą intonaciją pakeitė iþprastas tonas. „Techniškai esi Dievo produktas“, – reziumavo.

– Kaip žmogaus produktas yra technecis?

Oi, užmiršau, kad mažiau klausinčiai...

– Tiekt to. Taip. Panašiai.

– Tai siela – neamžinė?

– Ne, jos egzistencijos trukmė panaši į technecio izomero 99^mTc skilimo pusperiodį.

– Eina šikt! – nevalingai sūktelėjau.

Kai atitokau, aplink buvo tuščia. Apie pranašystę niekam nepasakosiu. Pakanka bendravimų su sielomis, atsinaujinančiomis mano kūne kas šešias valandas.

Ir kas galėjo pagalvoti? Keturios sielos per parą!

Pranašas

Atkelta iš 3 p.

Už tą pačią sumą nupirkau vaikams nedidelį konstruktorių (nemokamai duodama viena figūrelė – išrinkau riedlentinišką) ir išgėriau espresso kavos (plius arbatpinigiai). Dažnai bus laimingi bent trys žmonės, manęs jiem, jei dar prisimen, priskirti nederėtų.

Laimės kiekvienas ieško savaičių. Prancūzai ieško moterų, lietuvių – pinigų, vildamiesi, kad moterys juos susiras pačios. Aš visada ieškau vaistinės. Noblesse oblige. Magnio citratas būtų neprošal. Menkas malonumas pabusti nuo blauzdos raumenų mėšlungio. Bet negi kavos – magnio vagilės – atsisakysi dėl tokų nemaloninių menkiniekų? Nemanaus. Baltais sveicariškais kryžius žaliams lauke su priašuose „Šeimos vaistine“ kvečia užėiti. Nesenai mi-nėtam daltonikui jis turėtų atrodyti kaip švei-

ti pilnates paveikti pacientai. Apsiriboju trumpu ekskursu tarp savitarnos lentynų nirdamas, kad vaistai ir maisto papildai siūlomi kaip paprasciausios prekės universalinėje parduotuvėje.

Išėjus laukan vėl apémė nuo jautautės. Snigs! Bet tai buvo tik mažoji jos dalis, pasivirtinusios snaigėi nutūpus man ant nosies. Didžioji dalis spigino aikimis kaip valkata uostamiesčio katinas prie Herkaus Manto paminklo, deramai išlaikydama pauzę. Nejučia sustojau ir užverčiau galvą dangop. Nuo kriminalinės policijos biuro stogo lėtai leidosi arkangelas Gabrielius. Suprasti buvo nesunku, nes ant jo dingos krūtinės puikavosi G raidė, įkomponuota tarp skriestuovo ir kampainio. „Gali mane vadinti tiesiog Gintaru“, – kažkur galvos viduje „išgirdau“ familiarų kreipinį, kai truputį atitokau.

– Atėjai su taika, tiesiog Gintarai?

– Atskridau.

– Faina.

– Jo-a, tik mažiau klausinėk. Daugiau klau-

sikys.

– ...

Etažerė

Troškimai ir nusivylimai

Jurga TUMASONYTĖ

Stanislava Nikolova Čiurinskienė „Second life. Gyvenimas tinkle“: romanas; vertė Laima Masytė. – „Baltos lankos“, Vilnius, 2012.

Žydra kaip dangus, žaismingo viršelio knyga tuos, kurie jos nepastebėjo šiuometinėje knygų mugėje, galetų puikiai „išdurti“ – autorės vardė lietuviška. Tada tikrai kiltų mintis: gal atsirado nauja jaunoji arba ilgai brendusi rašytoja, sumanusi ką nors panašaus į „Naktį prekybos centre“ arba ši tą geria? Deja, autorė bulgarė, nebe pirmą kartą ištekanti už lietuvių. Ji žurnalistė, išleido jau tris knygas, „Second life. Gyvenimas tinkle“ – pusės metų darbo rezultatas. Triūsė ji prie kompiuterio – įgijo žalingą išprotį gyventi narsant interrete ir taip supurė knygą.

S. N. Čiurinskienės *alter ego* Liv su drauge įpinka linksmintis pažinčių svetainėse, kur susekamos geltonosios spaudos. Kadangi Liv yra ižymi rašytoja ir turi partnerį, kad parvykti išsisukti iš keblios padėties, viešai pasiskelbia su drauge rašanti vieną knygą apie virtualias pažintis. Taip moteris galutinai „užsikabina“ ir pradingsta virtualiame pasaulyje. Liv ne kartą pabrėžia savo fizinius duomenis, kurie garantuoja jai sekėmę ir realiam gyvenimui, taip pat idomią asmenybę – moteris juk rašytoja ir kaip talentinga žodžių akrobatė gali regzti nuostabiausius pokalbius. Tas nežabotas pasitikėjimas savimi ir savinaika (Liv ne tik užsidaro namie, ji dar ir fiziškai kankinasi vartodama per dideles alkoholio arba vaisių dozes) kuria sloganą, tačiau ne kūrybiškai destruktyvū išpūdį.

Knygos leitmotivas – meilė: hejė bėga nuo nesėkmėmingų santykų į vienatvę, kurioje gali būti ne viena – ji užsidaro išsinuomotame kambarėlyje ir pradeda intensyvū socialinių gyvenimų interneto tinkluose. Prieš skaitydama romaną tikėjau, kad virtualus šiandieninių žmonių pasaulis bus pateiktas kaip nors nepaprastai, apibendrintai įtaigiai. Tačiau autorė nesistengia ieškoti metaforiško kalbėjimo ar subtilesnių momentų, kaip teigiama ir ketvirtajame knygos viršelyje: „Kritikai pažymi, kad vienas svarbiausiai šios autorės pasakojimo bruožų yra tiesiog šokiruojantis atvirumas, jos knygose nėra „meninio“

šydo, dengiančio, užtušuojančio vaizduojamus dalykus, jie neįvelkami į „literatūrinę“ vaizduotę. Kadangi apie šiandienines aktualijas rašo nesudėtinga kalba ir nebijo autobiografiškumo, autorė sulaukė didelio skaitytojų dėmesio. „Visgi šiuo atveju „meninis šydas“ knygai gal ir būtų pagelbėjęs...

Tekstas, kuriame dominuoja dialogai, priartėja prie dramos žanro, taigi reikalauja autorės talento sukurti paveikų personažų pokalbių, kuriame atsiškleisti ne tik intriga, bet ir gilesnis teksto sluoksnis. Autorė pasirenka pokalbių internete grafinį pateikimą ir mėgina sukurti realistinio susirašinėjimo išpūdį. Anotacijoje ir rašytojos interviu pabrėžtas autobiografiškumas šias pastangas dar labiau sustiprina. Tačiau pokalbiai, iš kurių susideda pagrindinė meilės istorija, perdėm asmeniški, kad būtų įdomūs, ir pernely literatūrski, kad būtų parveikūs. Pavyzdžiu: „Sparkar 1970: Kodėl, brangioji? Jeigu iš tiesų vertėtum manim didžiuotis, dabar vaikštinėtume sau po žvaigždėtu skliautu kokia nors pakrante susikibę už rankų, o gal net bučiuotumės. Bet štai aš sėdžiu užsikniaubęs kompiuteri, o drauge gaisinu ir tave“ (p. 169).

Skaitydama knygą retkarčiai pajudavau klaustrofobią, o dar dažniau nuobodulį. Mąstau, kad jeigu tokiai romano forma, kurioje dominuoja pokalbių internetu muliažas, rašytoja būtų panaudojusi ne tik romantiskai meilės istorijai atskleisti, galėtų išeiti ir šis tas įdomaus. Tarkim, pokalbiai su keistomis asmenybėmis (arba tokiomis apsimetanciomis), kurios nulemti tolesnių autorės egzistavimą virtualiame pasaulyje. Knygos pabaiga lengvai numanoma ir dar kartą pabrėžianti Liv kietumą bei lietuvių vyrų galantiškumą.

Tiemis, kurie išsigirdė apie virtualius santykius pries akis išvysta Zigmunto Baumano tekstus, aprašančius kitidžią nūdienos žmonių meilę, patarciai pasieškoti kitų tokius ryšius reprezentuojančių knygų. S. N. Čiurinskienės bandymas pasirodė pretenduojantis į rožinių viršelių, skirtų nusivylusioms namų šeimininkėms, skyrelį.

John Dos Passos „Manhatano stotis“: romanas; vertė Povilas Gasiulis. – „Baltos lankos“, Vilnius, 2012.

Atkelta iš 6 p.

Apie almanacho sudarymo permetimą „jauniesiems“. Paskaičiuokim – vienam sudarytojui daugmaž 40. Porai prie almanacho dirbusiųjų – apie 35. Kitai sudarytojai – šiek tiek mažiau, bet patirtimi, ižvalgumu ir literatūros išmanymu nenusileidžia nei tiems, kuriems po 35 (straipsnio pavadinime minėtas Dante gyresi 36-erių nujėjės gyvenimo pusę kelio), nei tam, kuriam

apie 40. Ar tokio amžiaus asmenys visai neturi patirties, nejaucia jokios atsakomybės? Jei ne, tuomet nuo kiek metų mūsų geografinėje platumoje pajaučiamas atsakomybė? O kiek metų pačiam R. Čičeliui? Ar jau pakankamai, kad atsakyti už tai, ką parašo spaudai, ar dar ne?

Straipsnio autorius akcentuoja, kad PP apžvalgų – rimtų – nėra, tik keletas prastų, vadinas, festivalis blogas, nes nieko gero apie jį laikraščiuose nerasta.

Galvodama apie rašytoją Johną Dos Passosą, turėčiau paminėti, kad jis kartu su Ernestu Hemingway'umi ir F. Scotti Fitzgeraldu laikomas pagrindiniai prarastos kartos autorai. „Manhatano stotis“ pasirodė 1925-aisiais, tuo laiku, kai J. Dos Passosas galėjo galvą paguldinti dėl socializmo ir komunizmo teorijų. Tačiau, nepaisant idealistinių dominantinių ir beveik šimtmecio atkarpos nuo šių dienų, tekstas nepraranda įtaigumo. Apskritai šios knygos išleidimas lietuvių kalba gana svarbus įvykis mūsų literatūroje.

Vertėjas Povilas Gasiulis su J. Dos Passos susidūrė ne pirmą kartą – 1997 m. išvertė jo romaną „Keturiasdešimt antroji paralelė“. Šioje knygoje jis nustebino ne tik puikiu vertimu, bet ir išmone: daugelis „Manhatano stoties“ veikėjų yra imigrantai, todėl kalba slengu. Taigi vertėjas turėjo ne tik tiksliai ir vaizdziai perteikti anglų mintį, bet ir sugalvoti lietuviškus atitikmenis, pavyzdžiu, iliustruojančius su amerikietišku akcentu kalbančius prancūzus.

Svarbiausias knygos personažas kartu yra ir jos erdvė. Tai Niujorkas – miestas, kuris vieniems gali būti kaip svajoniu išspūdymo oazė, o kitus visai nuskurdinti ir sunaikinti. Laikas – XIX a. pabaiga ir trečiasis dešimtmetis, kai moterų suknelės begediškai sutrumpėja, siautėja džiazo epidemija ir iš Pirmojo pasauliniuo karo grįžta vyrai. Romane daug īvairiausių personažų – pradedant valkatomis, badaujančiais darbininkais, baigiant turtinges buržua ir šampaną siurbiančiais pūzrais. Knyga prasideda pasakojimu apie mergaitės, vardu Elena, gimimą. Ji, vis išnyranti iš kitų personažų jūros, auga, brėsta, pasirenka gyvenimo specifiką lemsiančią karjerą ir priima svarbius bei kitų veikėjų gyvenimo trajektorijas brēžiančius sprendimus. Antras svarbus personažas – mažasis pasiturinčios, bet greitai miršiantios motušės sūnelis Džimis, kuris romano pradžioje atvyksta į Niujorką su savo mama. Autorius ironiškai ir siek tiek perspausdamas vaizduoja giminaičių santykius, o jų dialoguose tiek daug deminutyvų, kad net norisi spjaudytis! Vėliau Džimis lengvai neišsisuka, jo vaikiškas petukus užgrīvuva, suaugėlio gyvenimui našta. Taigi našlaitis pagaliau taip pat laimia autorius simpatiją.

Kaip minėjau, J. Dos Passos tuo laikotarpiu buvo užsideges kairysis, tad ir jo tekste galima lengvai aptikti ideologišką turtinges menkinimą ir vardinėn palaičymą. Kartais tokia atskirtis ir griežtas personažų suskirstymas dvelkia didaktika, tačiau itin natūralistiniai vaizdai ir puikus stilis bematant šiuos nelygumus nuslifuojia.

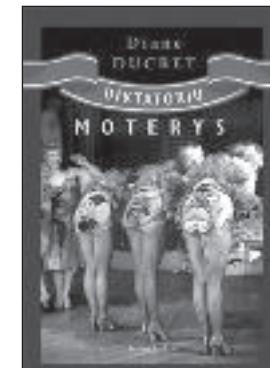
J. Dos Passos genialiai aprašo vienlaikiai miesto pusę, pabrėžia jo didingumą ir gyventojų menkumą vaizduodamas vis kitus personažus bei šokinėdamas pastraiplomis nuo vie-

Savaime suprantama, nėra tas PP tobulas, kinta pamažu – kiek natūraliai užgimsta naujovių. Nesilankydamas renginiuose to net nepastebési. O ar festivalis šio to vertas, koks jo bendras vaizdas, buvo galima paklausti svečių, užsieniečių. Jie nelaikyti narvuose, keliavo po visą Lietuvą, dalyvavo daugelyje skaitymų, bet kas galėjo prieiti, pasiteirauti. Tačiau gal tiems kažkokiams R. Čičeliui žinomiems „kvalifikuočiems literatūros žmonėms“ neleidžia statusas kalbėtis su festivalio organizatoriais, dalyviais – juolab – užsieniečiais. Galima ir taip pasikeikti išmoningai pasitelkus Dantę.

no veikėjo prie kito. Autorius itin vyrusiai ipina kitų paratekštų, kuriuos perskaiko veikėjai, taigi skaitytojas į pasakojimą gali žvelgti aprašomo personažo akimis. Kiekvienas naujas skyrius turi ižangą, vaizduojančią vien kitokias didingojo miesto pusės: „I kinų užkandinę miglotomis spiralėmis tvinsta vidurdienio saulės šviesa. Spiralėmis ringuoja prislopinta „Hindustan“ melodija. Jis valgo fu jong, ji valgo čau mein. Jie šoka pilnomis burnomis, grakstus mėlynas megztukas spaudžiasi prie juodo glotnaus kostiumo, peroksidinės garbanos prie juodų glotnių plaukų“ (p. 170). Moterys „Manhatano stotyje“ tarsi nuolat vaidinančios aktorės – skirtintų charakterių, žavios ir darančios vyrams įtaiką. Savitai jų personažai turi panasią karakterio įkrovą kaip ir vyriškiej.

„Manhatano stotis“ – puiki knyga, ji turėtų kaip mat rasti vietą jūsų knygų lentynoje. Tinkama tiek klasikos mėgejams, tiek ir skaitytojams, kuriems Niujorkas vis dar atrodo svaronių šalies miestas. Taip pat jaučiantiesiems nostalgiją retro laikams bei Fitzgeraldui.

Diane Ducret „Diktatorų moterys“: biografijos ir tikros istorijos; vertė Virginijus Baranauskas. – „Baltos lankos“, Vilnius, 2012.

Paprasti mirtingieji minta gandas ir žiniomis apie intymiausias viešų asmenų gyvenimo smulkmenas. Kuo asmenybė įtakingesné ir visuotines nes, tuo didesnis jos gyvenimo faktų rankojimo azartas užplūsta maitėdas. Pavyzdžiu, pries porą metų Marilyn Monroe rentgeno nuotrauka, kurioje matomi jos krūtinės kauliai, parduota aukcione už daugiau nei šimtų tūkstančių dolerių, o privatus pirkėjas už krūvą šlamantinių įsigijo ir Alberto Einsteino smegenų nuotrauką. Atmetant tokius radikalinius fetisus, knygos apie intymius įžymybų gyvenimus beveik visada garantuoja aukštus pirktimo reitingus. Ši kartą mano rankose – prancūzų autorės D. Ducret knyga apie XX a. diktatorių antriasias pusēs: trumpalaikies meilužes, ilgametės žmonas bei aistringas partneres, lydėjusias iki pat kapituiliavimo ir žūties.

Tai pirmoji autorės knyga – joje skrupulingai surinkta medžiaga apie visas žymiausias valstybės vadovų

moteris. D. Ducret rekonstruoja istorinius šaltinius pasitelkdama laiką išmonę. Pavyzdingai fantazuojami diktatorių kalbėjimo stilai, ir dėl savo vadų pakvašusios moterys retkarčiai sukelia šypseną – tarsi skaitytum apie Cezario ir Kleopatros burkavimą. Fantazija liejasi dialoguose, pavyzdžiu, tekste apie Benito Mussolini ir jo jaunąją Clarą Petacci:

„– O, jūs namie? Gerai! Paskambinu norédamas įsitikinti, kad jūs tikrai laukiate kasdien tarp 17 ir 18 valandos, kaip žadėjote.

– Įsitikinote, kad aš namie ir visačia esu tarp penkios ir šeštos valandos. Kodėl manimi nepatikėjote?

– Niekada niekuo negalima tikėti. Niekada negali būti tikras. – Nedorelis!“ (p. 65).

Gera, kad yra laiškų, dienoraščių ir amžinkų atsiminimų – kitaip būtų galima pamanyti, kad čia tiesiog biografinėmis detalemis pinamas novelištinis romanas. Štai cituojamas laiškas, adresuotas Adolfui Hitleriui: „Moteris iš Saksonijos labai norėtų susilaukti nuo Jūsų vaiko. Tai labai stiprus, asmeniškas geismas, ir vien mintis, kad Jūs nepageidaujate turėti vaikų, man neduoda ramybės. Tai tokį pageidavimą stengiausi perduoti Jums šiame laiške“ (p. 12).

Tiens (toms), kurie negali įsivaizduoti rimtų tironų ir žudikų romantišku ampliu, ši knyga būtų kaip bandymas pažiūrėti į auksčiausias žmogiškumą. Istorinės praeito amžiaus asmenybės myli ir kartais šokinėja pagal savo moterų dūdelę arba jas labai nuskriaudžia, tarkim, kaip Jean-Bédel Bokassą, grandinėmis užmušę savo antrosios žmonos meilužius, o ją it karalaitę įkalinęs vienoje savo rezidenciją.

Tiesa, tokios istorijos apie moteris ir žiaurius, bet gėidilingus diktatorių nesuponuoja kitų istorinių interpretacijų – autorė lyg varyda moterų katalogą išvardija dėl vieno ar kito vadovo pamisusias meilužes ir aprašo jų tarpusavio santykius bei jų baigtį. Kartais, rodos, išspiečiamai ir pernely prisišauzoma – knyga galėtų būti kur kas plonesnė. Tačiau jeigu ji būtų dar storesnė ir turinyje atsirastų daugiau vardų, turėtume neblo�ą intymaus diktatorių gyvenimo enciklopediją, kurią pavartę aptiktume trokštamu nenaudėli ir peržiūrėtume jo „užklasinio gyvenimo“ peripetijas.

Bent pavartyti knygą bus įdomu visiems, kurie nors kartą susimąstę apie žmogiškuosius XX a. žemiu užkariautojų veidus. Taip pat norintieji suprasti keistą moterų potraukį prie fiziškai ir dvasiškai atstumiančių žmogystų. Ir, žinoma, romantiškoms deivėms, kuriros svajoja apie ketasprandį vyriški, kuris jų glėbyje tapę minkštus kaip sušilęs sviestas.

***

Kas yra tikrasis, esmiškasis žmogaus žmogiškumas? Labai sudėtingas klausimas, kai tikimės ne filosofinės, ne psichologinės, ne socialinės, teologinės ar dar kokios, o visa apimantios žmogiškumo apibréžties; ir labai paprastas, kai reikia gana konkretaus pavyzdžio. Dėl to pavyzdžio, manau, sutiktų didžioji dalis planetos gyventojų, tai – Jėzus, dailidė iš Nazareto.

Kartais dilteli: ar ne šitai turėjo (galėjo turėti) galvoje Pontijus Pilotas, kai žydų miniai ištarė: „Ecce homo“?

***

Žmonės, žūtbūt norėdami pateisinti savo vargą, nevilti, tingintę ar kvailybę, prisigalvoja neįtikėtinų sąmokslo teorijų, ir dar tokius gudrių, painių, šimtmeciai besišesančių, kad lieka stvertis už galvos: gi nei žmogaus valios, nei jo proto apréptyje tokios ilgalaičių be sutrikimo veikiančios struktūros!

Bet skeptikams iš prigimties nieko neįrodysi. Sąmokslo teorijos – jų užuobėga, vakaro žibelė, pastanga atsipūsti po dienos vargų. Nė nemutuokiant, koks varginantis tokis atokvėpis.

Ką gali, tebūnė, teprisigalvojė. Kaip ten sakė proletariato poetas? „Juk jeigu žvaigždes uždega – vadinas – kažkam to reikia?“

cave canem

Nieko nėra smagiau

Atkelta iš 6 p.

apie 40. Ar tokio amžiaus asmenys visai neturi patirties, nejaucia jokios atsakomybės? Jei ne, tuomet nuo kiek metų mūsų geografinėje platumoje pajaučiamas atsakomybė? O kiek metų pačiam R.

Robertas KETURAKIS

Bent atsidusk, keleivi

Dar studentas buvau pradėjęs rašyti poemą, skirtą didžiausiomis Lietuvos upėms, ketindamas aplenkti Antaną Baranauską su jo, tuometinio studento manymu, kukliu poemos „Anykščių šilelis“ objektu – lengvai kelias stūros šuoliais perstriuoksimi šileliu, pusiau kelmynu.

Didžiosios Lietuvos upės – štai kur Lietuvos galia, didybė ir, žinoma, poezija! Tokia poema galima palenkintynauti ir su klasiku...

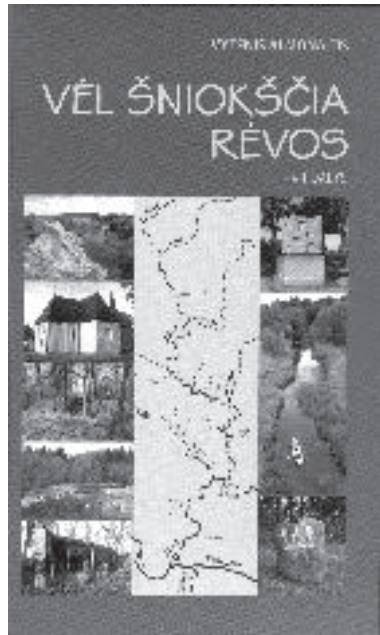
Žemaičių žemės upė Jūra buvo išrašyta pagarbai didžiausių Lietuvos upių rikiuotėje.

Užrašuose ties šiuo didingu upėvardžiu pažymėtos prof. S. Kolupailos pastabos: „Jūra turi laukinį pobūdį. Šios upės būdas yra jautrus.“

Vaizduotė kirste įsiurkių į šias pastabas, juolab kad upėvardis – moteriškos giminės – lenkė prie slaptągų galių poetizavimo patvirtinant, kad gamtos žavumas tolygus moters žavumui.

Vytenio Almonaičio veikalas „Vėl šniokščia révos“ mane pasiekė iš paties autorius rankų. Nemanau, kad per mūsų trumpus susitikimus ir striukus pokalbius jo ašturus žvilgsnis pastebėjo manyje atsimpančius valkatos bruozus ir leido susipažinti su žygijų vadovu, iriantis laukinės, bet jautrios Jūros farvateriu, užsukant į pavėsingas atsiautas, retsykiais pasileidžiant pakrantėmis, aplankant ne tik istorijos šviesotamsom dengiamus pastatus, bet ir medžius, akmenis, pievas, kalveles su kapinaitėmis, žmones, dar atsimenančius piliakalnius gaubiančias legendas ar vietovardžius, jau užtinkamai tik senuose žemėlapiuose, archyvuose slūgtančiuose dokumentuose.

Dabar, bandant nekalbėti, kas šiaime žygijų vadove autorius priglobta ir išsaugota sau ir mums, prisimenu dvi nuotraukas – veikalo pradžioje ir pabaigoje.

Pirmoje nuotraukoje, kurią atmintyje pasilikau ilgam (kaip ir pasutinių), regėjau kampelį pelkaitės Pyvorų miško 16 kvartalo rytiniame pakraštyje. Antrame nuotraukos plane saulės nauksinti eglų kamienai, žalzgana ūkanėlė priedenta anksto spindžio tamsa ir vikvyno (?) sąžalyne baltuojuantis pussiluetis žmogaus, iškelta ranka duodančio ženklą – radau Jūros pradžią!

Antroji nuotrauka glūdi veikalo pabaigoje – saulėlydis prie Rambyno alkakalnio: šviesos stulpas, iš abiejų pusų gniaužiamas juodų gailavų, ir Nemunan grimztantis slaptągas žeréjimas – lyg nežinomas MKČ kūrinys.

Ne iš karto suvokiau, kas įvyko, palengva aprėpus veikalo turinį, viša autorius pasitelktą raiškos arsenalą – nuo iliustracinių išteklių (nuotraukų, žemėlapių, planų, schemų) iki konkretių nuorodų: žemėlapis 1:85000; žemaičiai Lankupės žiočių, Vilkų miške augančios Raganų

Saulėlydis prie Rambyno alkakalnio.

eglės aukštis 32 m, apimtis – 5,1 m; ties Žvingiai Jūra tik vargais negala palenda po apirusiu betoniniu tiltokšniu; Žadvainiuose 1831 m. sukilėliai įsirengė parako gamykla, jai vadovavo sukilėlių karinių įmonių viršininkas Juozapas Rimkevičius; netoli Kirnių kaimų 1863 m. sukilėlių kapo koordinatės: N55° 28' 28" E22° 02' 20"; etc.). Tai ne tik informacinė empirika, bet ir gebėjimas žvelgti iš viadaus į Lietuvos savastį, vis dar slaptągą ir gilią, net ir tuo met, kai atrodo, jog viską esi aprėpęs, supratęs ir įsiminęs.

Neišsyk supratau, kas dar slypi už šio veikalo žinių tankmės ir pačioje tankmėje, kol nepriartėjau prie septintojo skyriaus dalies 38 puslapiu. „Prieškaryje ant Rambyno vykusias šventes mena aukuro akmuo su Gediminaicių stulpais. Šį aukuro akménį M. Jankus paėmė iš sudegusio tėvo namo pamatų ir įtvirtino 1928 m. birželį Rambyne pastatyto aukuro viršūnėje.“

Ir atsiminuau nuotrauką – saulėlydis prie Rambyno alkakalnio.

Ir atsivérė man dar vienas V. Almonaičio šio veikalo priminimas: emocinė įtampa keičia ne tik pasauļi, bet ir prasmes. Kiek pamenu, pirmašyk ši tiesa šmēstelėjo skaitant Pulgio Andriušio apsakymą „Neleido“. Kūrinio sužetetas paprastas: žmogus išeina į greta sodybos mirguliujančią pievą perkelti nenuganytam kampam arklį. Kelionė trumpa, tačiau jam kas žingsnelis atsiveria nuostabus pasaulis įvairiausiais reiškiniais, pavidais, kvapais, spalvom, garsais (ant Kryžkalnio beržų užsi-vėre debesiukas; miežiai atsistojant ant kojų, įveikę garsvyčias; snūduriuojant akmuo su plyšiu, kur po lietaus žliūgso vanduo varnai atsigerti; žvgulai žvaga po kojom; prie liepto pilna purienų kaip trynio etc.).

Ūmai pajunti – prasmės arteja ir gilėja. Ir per šį aštęjimą ir gilejimą abstraktėjanti Tėvynė tampa ne tik įspūdinga istorine panorama, bet ir mūsų šviesuolių veidais, likimais, atsakomybe už pasmingą gyvenimą – kiekvieno, jau pašauktu į tėvų žemę, ir būsimomo, išoriškai panašaus į mus ir turtingesnio už mus vidumi, nes ištengsime jam išsaugoti patį brangiausią (derėtų tarti – švenčiausią) paveldą. Jame glaustusi ir laukinė jautraus būdo Jūra, mažučiai žingsneliai pasileidusi nuo Vakarų Žemaitijos plynaukštės ir, pro Vilkų miške kalvagūbrio rytinę papėdę išibėgėjus, ties Šereiklaukiu pasiekę Nemuną.

Is aukštynių žvelgiant, Jūros sidabrinė vingiuojanti juosta su šilkiniais intakų kaspinėliais „Vėl šniokščia révos“ autorui buvo karališkai

dosni, tad ir autorius skaitytojams dosnus. Vos tik užtinkini puslapius, skirtus geologinėms laukinukės charakteristikoms, gali stabtelėti dešiniajame Jūros krante, žemiau Ysalos upokšnio, prie Genių atodangos, atveriančios Karšuvos žemumos beveik 200 tūkstančių metų geologinę amžių kroniką. Žvilgsnis nuslysta 3 metrų storio viršutiniu juostuoto molio (varvų) sluoksniu, susidariusiu išstarpus paskutiniams ledynui ir išsiliejus marioms. Gali paliesti rusvai pilkų moreninį priesmėlį, kuris nugulė prieš 13 tūkstančių metų (nerimta mintis – kiek kainuotų smėlio laikrodžiai, pripilti tokio smėlio?)

Atvertus puslapius, kur viešpatauja augmenija, ima geltonuoti išlankūs vilkdalgiai, melsvo žalumo atspindiųose siūruoja švendrai ir ajerai, užtekiuose aptaškytos (gal pačios apsaškiusios) dideliais krištoliniai lašais puikuojasi lūgnės, tarytum vis bandydamos sudurysti gražius skivytukus viena prie kitos glaustosi Winsoro žalumoje išmirkytos plūdenos, penkias žiedlapiaiš išpuoštas karūnėles linguoja vandeninės plaumuonės, saulėn tiesiasi svogūninių dantažolės, meškinis česnakas, atgiris...

Tie veikalo puslapiai, kur drėgnos medžių žalumos fone pro šilkinę ryto ūkaną išsigaubia Prūsų Lietuvos etnokultūrinio regiono Šiaurės Skalvos skliautai, tokie skaudūs, kad likimiškai persmelkę nuogastavimai dėl, žemaitiškai tariant, tautos yžiaus, gali ne tik akmenėjančiuose sapnuose virsti antkapiai su samanojančiais užrašais – Czion ilsi Diewye (ir saulėlydžio nuotrauka).

Senasis Rambyno aukuro akmuo.

Keliaujat V. Almonaičio „Vėl šniokščia révos“ nurodytomis kryptimis, stabtelint prie gyvų ir amžinai sustingusiu paminklų, prieš vi durnaktį užgesinant laužą, kad dar žemiau nusileistų žvaigždės ir jų atspindžiai tyliame užtekyje atrodytų kaip tiksliausias žvaigždėlapis, niekados nepagalvočiau: kodėl mums sttinga orumo ir savigarbos? Kodėl mūsų nuolankumas, kurį dažnai sliejamame prie kantrybės, nelaukai mus nustumia į laikinumą? Ir kodėl jis netampa mūsų gyvybiškiausia savastimi?

Niekas manęs šioje kelionėje neatstumdavo, suprasdavo mane net tylintį Lietuvos viduryje, nešnabzdėdavo, kas čia paniekintas, alkanas, neapykantos ir nevilties gražiamas, nueinantis akiplotu pro gilias, Tėvynės grožio ir gyvastingumo ryškinamas prasmės – jau ne išduoti, bet paklysti. Tai kas, kad laisvumo jutimas dar yra skausmingas ir sunkus, kartais išduodančiųjų, prieš akimis, godumo ir melo iškreiptais veidais užtersiamas.

Gimtinė dar švelniai, tyliai ir giliai įiskverbia į mus ir tūkstantmečių vandenų, žemės, dangaus, vienos stebuklingos gyvasties ženklais patvirtina: tu esi viltingiausia mano likimo dalis.

Visa tai kalbėjau vis atsiversdamas V. Almonaičio man patikėto veikalo puslapius, jausdamas autorius kartais rūstokas, visados idėmiai vertinančias akis. Dėkojau, kad nepriekaiščiau, jog visiems žygijų vadovas. Žygij! Todėl vadove pateikta aprašytų vietovių geografinė rodyklė, paslaugų keliautojams nuorodos, iliustracijų šaltiniai ir plati anotacija, kurioje išvardyti apibendrinamosios žinios apie Jūrą ir jos pakrantę.

Dėkojau, kad nepriekaiščiau, jog tik žvilgsniu stabtelėjau prie Jūros pasauluje gyvenusių baltų genčių, jų gynybinių pilių sistemų, Molotovo linijos vadinamų „dotų“ grandinės, Kęstučio apygardos partizanų, šventovų, tarmių, archeologinių radinių...

Tegu skaitytojas pats visa tai atrandą.

Net ir Tauragės Pajūrio kaimo kaninė mūsų atmintį paliečiantį paminklą šnabždesiu – SUKALBETE NORINT WIENA SWEIKA MARIJA ar bent ACIDUKSIETJ.

Bent atsidusk, keleivi, išgirdės savo Gimtinės šnabždesį.

Pelkaitė Pyvorų miško 16-ame kvartale.
Ar tik ne čia prasideda Jūra?

Monica Soave – Argentinos istorijos profesorė, sociologė, rašytoja. Gimusi Buenos Airėse, keletą metų gyveno šalies pietuose, Patagonijoje, Čiubute, kur tyrinėjo šio krašto istoriją ir pirmųjų kolonizatorių gyvenimus. Grįžusi į sostinę, surinktos medžiagos pagrindu paraše dvi knygas – „Amandai ir kitiems“ ir „Perlinė saga“, už kurias pelnė nacionalinių ir tarptautinių literatūros apdovanojimų.

Naujausia mokslininkės knyga – „Pietūs 180. Patagonijos biografija“ tėsiai pasakojimų ciklą apie klajoklių žemę, kuri, kaip paaiškėja, kadais priglaudė ir ne vieną atklydėlių šeimą iš Lietuvos.

Siūlome knygos ištrauką – porą biografinių novelių – apie du Patagonijos lietuvius, palikusius ryškų pėdsaką šio krašto istorijoje.

Monica SOAVE

Lietuviai Pietuose

Julio German Koslowskis

Skaudvilė, 1866 –
Monte Solo, 1923

„...jau artinasi žiema, greitai nebeleiks jokio ryšio, tad tegul jus visus saugo ir globoja Dievas.

Tavo senas bičiulis ir tėvas
Julio G. Koslowsky
(Iš paskutinio laisko sūnui)

Jos susiglaudusios stypso priešais balto vonios kambario veidrodį ir dažosi. Dvi seserys. Kartkartėmis susižvalgo ir vėl létai, ryškindamos linijas, braukia oranžiniai dažais per lūpas. Klausia viena kitos, kodėl taip elgiasi.

– Kad būtume gražesnės, – kvatoja viena.

– Kad niekas mūsų neatpažintų, – suprunkščia antra, dažais piešdama ant viršutinės lūpos širdelę.

Lauke žvyru grįstu viškeliu rieda vežimai.

– Jau ateina, – taria viena ir, paslepusiai dažus, nusivalo nosinaite lūpas. – Pagelbék man.

Sitaip vieną moteriškų paslapčių kupiną popietę Skaudviliéje, mažame miestelyje prie Jūros upės, į pašaulį atkeliauja Julio German Koslowskis (gal jis buvo Julius Kazlauskas?). Kalendorius rodo 1866 metų rugsėjo 15 dieną.

Mažasis Julio auga, žvejoja upėje, klausuoja tévo pasakojimų, pro langą stebi prariedančius vežimus.

Jo motina jau nebepokštaija, dažydamas lūpas. Vieną 1896 m. ryta ji atsišveikina su sūnumi uoste. Veikliausiai nujaucia, kad niekada daugiau jo nepamatys.

Julio yra gamtininkas ir išvyksta į Argentina tam, kad prisidėtų prie komisijos, turinčios nustatyti deramą valstybinės sienos vietą, kilus konfliktui su Čile. Todėl keliauja tyrinėdamas Patagonijos sritį. Susipažista su Francisku Morenu ir imasi dirbtų drauge. Vėliau dėsto gamtos mokslus Nacionaliam Buenos Airių muziejuje.

Taciau visą tą laiką trokšta išvykti iš miesto. Jam maga apsigyventi šalies pietuose.

Vieną rytą užtinka savo žmona vogčia besižažantį lūpas. Jo žmona graži. Moters plaukai visai šviesūs, akys griežtos. Jau regėti neštumas, nors aplinkui sukiojasi dar dvi mažos mergaitės, tamypdamos mama už prijuostes. Julio zvelgia į ją ir jaučia, kad ilgisi šalto pietų krašto vėjo, nutišsusiu medžių šešelių, rūscios gamtos, kur nėra veidrodžių.

Susiseikia su kitomis lietuvių, taip pat rusų bei lenkų kilmės šeimomis ir visi kartu nusprendžia Huemuleso slėnio apylinkėse iškurti koloniją.

1898 m. gegužės 6 d. transportiniu karinio laivyno laivu atplaukia į Puerto Madryno uostą, iš kur traukiniu važiuoja į Trelevo. Ten priešais juos nusidriekia nykūs plotai, kur nėra jokios civilizacijos; aplink vien

1896 m. į Huemuleso slėnį atkeliauva mokslininkas ir tyrinėtojas lietuvis Julio German Koslowskis, priklausantis Argentinos sudarytai komisijai sienai su Čile nustatyti. Jis buvo pirmasis šio slėnio ir šios srities gyventojas.

tyla, šaltis ir siautėjantys vėjai.

Trelevo miestas atsirado antraje 1886 m. pusėje; nebuvvo kuriamas, o susiformavo kaip galutinė stotis geležinkelio, kuris taip metais pradėtas tiesi tarp Čiubuto upės slėnio ir Naujosios įlankos Puerto Madryno uosto.

Sritis ties Blanko ežeru, Huemuleso slėniu ir Čialijos upe daugeliui

vykusių dingojosi esanti vilčių kupina žemė. I šią sritį traukė nepritapusieji kitur, bégantys nuo teisingumo, nuotykių ieškotojai.

Susėdė ant dviračių ir sukrėmantį į krovinius vežimus per bebraštes plokštikalnes, senu indėnu keiliu, palei Čiko, Sengeru, Majo bei Gengelio upes keliauja pietvakarių kryptimi.

Julio nėra kada prisiminti vaikystės, Jūros, nes reikia ieškoti malkų, medžioti, kad turėtu ką valgyti. Būtina sergėti dar nedidelius vaikus, kurių jau trejetas. Borisas visai mažas, o mergytės tokios gležnos. Jis nenori, kad žmona ir vaikai matytų, kaip pumos vieną po kito drasko tuos kelis kartu atsigabentus gyvulius. Nenori, kad jie pastebėtų kraują pédasakus sniege, kad jaustų šaltį ir ledinį vėją, besiblaškantį po nesandaria brezentinę palapinę, kurioje gyvena. Nenori, kad kęstų alkį, troškuli, nepriteklius, kad juos kamuotų prisiminimai. Naujakuriai turi visuomet žvelgti priekin, kaip nuolatos pats elgesi bei kitus mokė Julio – visą laiką tik priekin.

1899 m. žiema dar sunkesnė ir nuožmesnė. Kitos šeimos nieko neišmano nei apie žemės ūkio darbus, nei apie galvijų auginimą. Tik bendrai dirbdami šiaip taip ištengia susiresti būstus – medines trobeles. Taciau netrukus medienoje išsiveisia kažkokie ją varpantys gyviai ir su-

vienas sūnus Juanas.

1901 m. gruodžio 8 d. šeima par keliauja į Buenos Aires. Julio išsidar bina Meteoroligijos tarnyboje. Savo tyrimais jis jau prisišėjės nustatant ginčytinas sienos su Čile ribas.

1910 m. vasarą vėl grįžta į Patagoniją. Jam nepatinka Buenos Aires. Erzina perpildytos gatyvės, triukšmingos šventės, elegantiški, durtinišias ir cilindrės apsirėdė ponai, nepatinka moterys sukeltomis šukuonėmis, pūstomis sukniomis, nuo latinė drėgmė.

1913 m. už nuopelnus Julio suteikiama nuosavybės teisė į žemes Huemuleso slėnyje, kur kadaise gyveno ir kur vėl sugrįžo. Tačiau 1914 m. žemes parduoda ir nusiperka nedidelį ūkį Monte Solo del Alkoneso vietovėje, netoli Blanko ežero. Labai norėtų aplankyti Lietuvą, pamatyti arčiuosius, bet kyla Pirmasis pasaulinis karas ir visam laikui išsklaido svajones.

Tad vėl parvyksta į Buenos Aires – gal tam, kad būtų arčiau laivų, plaukiančių Europon, o gal kad nu baustų save ir kamuotu si, ilgėdamasis skaidraus Blanko ežero ar Huemuleso slėnio oro. Pamažu praranda pinigus, užgyventą turtą ir 1921 m. visiems laikams sugrįžta į pietus.

Antroji duktė Katalina pasiliauka ir su išvykstančia šeima atsišveikina be ašarų – ji jau pripratusi prie nuolatinii išsiskyrimu. Vėliau ir kiti vaikai vienas po kito išsikelia į Buenos Aires, tad Julio lieka vienas. Rašo straipsnius, tvarko didžiulę biblioteką, fotografuoja. Viename iš laiškų sūnui Juanui prašo atsiųsti „Rodinal Agfa“ ryškalų koncentrato „Widemeyer“.

„Smarkūs vėjai iš slėnio išpustė sniegą, tačiau daubos ir aukštumos aiškiai baltuoja. Dievažin, kokią žiemą teks išgyventi. Dabar lieku vienas su Jose. Avys laikosi gerai, bet arklių turėsiu ieškoti po visą Čialijos plokštikalnę. Čia sninga beveik kasdien. Nepamiršk „Gath ir Chaves“ parduotuvėje nupirkti man velvetinį kostiumą ir atsiųsti paštu. Visai nebeturū ko apsirengti.“

Užsakyta siunta iš miesto atkeliauja 1923 m. rugsėjo 23 d. Tai didelė dėžė, kurioje juostelių ryškalai, keilos naujos mokslinės knygos, dėžutė šokoladinių saldainių ir tamsiai pilkas kostiumas.

Julio miršta kitą dieną, vienas toje neapsakomai atkampe vietovėje, kuri, manding, dėl to ir vadinas Vienišu sakalų kalnu (*Monte Solo de los Halcones*). O tuo metu Katalina, dar nieko nežinodama, dažosi lūpas prieš veidrodį, širdies formos kontūrus brėžia ryškai, tarsi žymėdama žemėlapį.

***

J. G. Koslowskio darbai paliko ryškų pėdsaką Argentinoje. Dėl jo tyrinėjimų 1902 m. Argentinai atiteko nemenkas žemės ruožas.

Komisijos nariai, 1896–1902 m. demarkavę sieną su Čile, tiesų taką, einantį nuo Andų kalnų iki Rada Tilių vietovės (dabar Komodoro Rivadavia), pavadinio Koslowskio keliu.

Jo moksliniai darbai prisideda prie faunos pažinimo Pietų Amerikos žemės ruožas.

Julio German Koslowskis palaidotas kartu su vienu iš savo vaikų Čiubuto provincijoje, pietų Argentinoje, kur 1898 m. buvo apsigyvenę apie 50 lietuvių šeimų.

Kazimieras Šlapelis

(Casimiro Szlapelis)

**Kupiškis, 1895 –
Sarmiento kolonija, 1983**

...iš krovonio, kurį ponas Kazimieras atsiuntė drauge su rankraštiniuose kiekvieno akmens apibūdinimais, šiandien man yra likę kai kurie mineralai ir kelios tūkstantmetės suakmenėjusios atlaužos. Klausausi, kaip iš magnetofono sklinda tvirtas jo balsas, pasakojantis neįtikimą istoriją.

Francisco N. Juarez

Gimsta 1895 m. spalio 1 d., Kupiškio miestelyje, prie Lévens upės. Jo tėvas Justinas turėjo keturis vaikus su pirmaja žmona, tačiau paskui vėl įsimylėjo ir susituokė su Sofija Jankauskaite, todėl dabar nėmaž nesistebi nesenai gimusiu kūdikiu – raukšlėtas, rausvas jo veidas toks pat kaip ir kitų naujagimių.

Justino tėvas Izidorius vienas, be šeimos gyvena toli nuo gimtoshios Lietuvos – Gualeguaičiu vietovėje Argentinoje. 1897 m. Izidorius nusprendžia išvykti į Sarmiento kolonijos apylinkes. Ten taip pat randa upę, tik siauresnę, randa juodakalių gulbių, nesiliaujantį vėja, du ežerus, bangų pašiauštasis paviršiai. Dulkėtus kelius, nuostabą keliantį mišką ir vienatvę, dar nykesnį ir skaudesi negu Gualeguaičiu. Todėl gržinta atgalios ir sūnui Justinui rašo širdį draskanti laišką, prašydamas, kad atvažiuotų į šį pasaulio pakraštį.

Justinas su visa šeima atkeliauja į Argentiną. Kol jie gyvena prie šiltutėlės Rudos upės, kol tėvas su seneliu stato fermą, o motina mokytojauja menų ir amatų mokykloje bei susilaukia dar vaikų, mažajam Kazimierui sukančiai dvejai.

1903 m. vasarą skerių antplūdis nuniokoja laukus, todėl visi nutaria trauktis į Sarmientą.

Banguoči Musterso ežero vandenynas pilki ir šalti. Toliau matyti palei Sengerio upę žaliuojuantys gluosniai. Kazimieras su keliais broliais pradeda lankytis pradinę vietos mokyklą, vėliau mokosi internatinėje Komodoro Rivedavijos mokykloje – beglobiai našlaičiai, čia buviai ir visiški vargšai į seleziečių mokyklą priimami nemokamai.

Paaugės Kazimieras dirbo ir aviu kirkėju, ir padieniu samdiniu, ir vežiku, ir mechaniku. 1916

Izidorius Šlapelis (18??-1901) aktyviai dalyvavo 1863 m. sukiliame ir buvo ištremtas į Sibirą. Ištyrinėjės vietas salygas, susidraugavęs su aplinkiniais gyventojais, iš Sibiro pabėgo į Tolimuosius Rytus, iš ten nuplaukė Japonijon, o 1877 m. pasiekė Argentiną. Piešinys iš Sarmiento bibliotekos rinkinių.

Kazimieras Šlapelis išgarsėjo Argentinoje ir pasaulyje, kai sulaukęs garbus amžiaus vis dar skraidė. Spauda jį praminė „El abuelo del aire“ („Oro senelis“). Paskutinį kartą į orą jis pakilėdamas 82 metų amžiaus – deja, nesėkmingai. Variklis užgeso maždaug 20 metrų aukštyje, lėktuvas nukrito. Lakūnas susižeidė ir po šio įvykio nutarė nebeskaidyti. Nuotraukoje – prie savo paskutinio lėktuvo „Vanagas“.

Kazimieras Šlapelis su žmona Amalija, 1968 m.

m. tapo pirmuoju Sarmiento automobilininku – vairavo keturių cilindrų „Buick“ su išorine paravų svirtimi. 1918 m., dar būdamas viengungis, išsitaise pirmą nuosavą automobilį ir tapo savarankiškas.

Tame pačiame miestelyje gyvena Amalija Ramig, jauna rusaitė, protestantė liuteronė, atkakusi su šeima iš vokiečių kolonijos ties Volga.

„Gerbiamoji Amalija, – rašo jai, degdamas iš gėdos ir nevilties, – nežinau, ar Jūs kada nors regėjote veik nepastebimą, virpantį siluetą, kuris sekā, kaip Jūs kiekvieną dieną einate pro parduotuvės kampą. Šis siluetas, mieloji, tai aš, virpantis kaip ši ranka, manoji ranka, kuri kaip tik šiuo metu drėsta rašyti Jums ir maldauti, jog kurią nors iš šių dienų leistumėte pažvelgti Jums į akis ir tiesiai, be jokių užuolankų pasakyti Jums, kaip Jus myliu.“

Kazimieras ilgą laiką klausinėja savęs, kokia jėga paskatino jį pakisti laišką po Amalijos namų priebučio durimis. Mergina sutinka pasimatytu su juo vieną nepasakomai vėjuotą 1918 m. spalio pabaigos dieną ir iš jo paties lūpų išgirsti karštą meilės prisipazinimą.

Bet Amalijos tėvai dėl religinių priežasčių, o ypač dėl to, jog mergaitė dar nepilnametė, nepritaria

suzadėtuvėms. Kazimieras apsėstas minties pagrobtį mylimają – vaizduojasi, kaip nusiveža ją toli, išpina kasas, kaip žaidžia su ja slėpynių, vaikosi vienas kitą tarp aukštų tuopų ir netgi apie tai, kaip drauge prekiniai laivai plaukia į Lietuvą. Tačiau galiausiai nusprendžia luktelėti, iki ji taps pilnametė.

Už dešimties kilometrų nuo Sarmiento stovičią fermą „El Labrador“ apie 1930 m. pastatė lietuvis Simon Vasnielis. Vėliau ji priklausė Kazimierui Šlapeliui. Pagrindinis pastatas beveik nepakitus iki šių dienų.

prie Majo upės, Apelege, bet labiausiai jis trokšta skraidyti. Skraidyti, kaip skrido ereliai ir kondorai. Įveikti tolimus atstumus, ištinti sienas, išnykti danguje.

1933 m. žengia pirmąjį žingsnį – pakyla į orą sklandytuvu. Nardo po Pietų dangų be leidimo, be licencijos, kaip visad viską ir darė.

Tik 1951 m. gauna piloto licenciją. Nusiperka naudotą lėktuvą ir išteigia oreivių klubą. Per savo gyvenimą Kazimieras išgyja tris lėktuvus. Paskutinį nedidelį 1947 m. „Luscombe“ lėktuvėlį pakrikštija „Vanagu“. Juo gabena ligonius, krovinius, ieško naujų kelių Patagonijoje, linksmina vaikus – pa-skraidina juos arba svaldai ni maišelius į mokyklų kiemus.

„Viskas tebéra taip pat, – vieną liūdną kovo vakarą rašo Amalijai, – niekas nepasikeitė nuo tada, kai, užsidėjęs šiaudinę skrybėlę, žingsniavau pas tave ir išvydau apsiavusią aukštakulnais bateliais, laukiančią prie mūrinio tavo tėvų namo. Visuomet būsimi drauge, o kada nors nuskriesim amžinybės takais, įveikdami visas kliūties.“

Vėliau kiekvieną sekmadienį iš lėktuvo mėtė gėles virš kapinių, stengdamasis, jog ramunės, piliarožės ar laukinės rožinės nu-kristų ant Amalijos kapo.

Tuo metu jau viskas *kitaip*. Amalijos jau keleti metai nebėra šalia ir lankymasis kapinėse, net per sniegą ir speigą, virsta kasdieinių ritualus.

Dažnai vienas, nelydimas nei vaikų, nei būrio anūkų, stropiai tvarko žmonos kapą. Gipso antkapis, regis, išskėstomis rankomis kviečia jį į šią kietą žemę, kuri taip skiriasi nuo atvirų Patagonijos dangaus mėlių.

Kazimieras dirba rangovu, tlesia kelius, stato mokyklas. 1922 m. nusiperka radijo imtuvą. Atokiose platumose sunku sugauti radijo signalą, bet kai pagaliau pagauna tuo metu vienintelę Buenos Airių stotį „Radio Cultura“, paleidžia ją visu garsu, ir miestelio žmonės ima būriuotis prie visad atvirų jo namo durų – pasiklausyti, pasidalyti išpūdziaisiais.

+

Su Amalija susilaukia šešeto vaikų: Elenos, Tulos, Antenos, Rosos, Albos ir Febo. Paaugę visi jie dainuoja chore, kuris dalyvauja svarbiausiuose vienos renginiuose. O ir Kazimieras tampa reikšminga vietovės asmenybe.

+

1929 m. sumano eksplotuoti geležies ir vario išteklius, nesenai atrastus prie Fontana ežero. Kasyklą pavadina „El solcito“ („Saulelė“) – ją atidarant groja municipinis Sarmiento orkestras.

+

Vėliau Kazimieras Patagonijos plynaukštėse ieško urano, dirba kino operatoriumi, vadovauja mokyklų statyboms Beleiro kaime,

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

Juozas NEKROŠIUS

Lietuvos kaimai ir miesteliai – kryžkelėje

Prieš rintus svarstymus ir pasiūlymus – lyrinis nukrypimas. Mano gimtasis kaimas – Rimailai. Senas, gerai pažįstamas ir jau beveik miręs. Paliki ir aplieisti sodai neseniai nūžydėjo, užmezgė vaisius, bet jie jau niekam nebus reikalingi. Net nesitiki, jog čia palyginti neseniai, dar mano atminties metais, dar po Neprisklausomybės atkūrimo, gyveno, rodos, 15 šeimų. Gyventa viltingai, nors ir sunkokai, eita į svečius, talkas, vestuves, liūdėta kaimynų laidotuvėse, dainuota krikštynose. Plazdėjo trispalvės vėliavos, džiaugtasi Atgimimu. O dabar?.. Bedvases tyla, smelkiantis liūdesys, dramatiškų pokyčių bei istorinių lūžių randai, pūvantys sugriuvusių trobų rastai, stūksančios plytgalių krūvos, aplūžusios tvoros, nuvirtusios svirtys, užakę šuliniai...

Buvo kaimas ir kaimo néra. Bet ką tu čia, žmogau, išliūdési? Geriau kalbékime faktais. Papasakosiu apie Betygalos seniūniją, anksčiau buvusį valsčių, kuriame ir esti mano gimtieji Rimailai. Ir dar paménisiu – kad labiau sutelkčiau dėmesj – tai Lietuvos dainius Maišonio tévoniua.

Taigi dar prieš 20 metų čia buvo 77 kaimai. Šiandien 22 kaimų jau néra né ženklo. Dar 25 ruošiasi padaryti kasynoms – juose kol kas rusena tik simbolika gyvybė, kartais pakvimpia dūmeliu, dar suansi šunytis ar sumiauksi katę. Išlikusiose sodybélėse gyvena po vieną, du ar geriausiu atveju po 3-4 senyvus kaimiecius, kuriuos retsykiais aplanko už tolimum jūrų marių iškrikę vaikai, anūkai ar giminės. Bet būna ir taip, jog senoliams jau néra kam paduoti stiklinaitės vandens.

O dabar prie esmės. Ar mes suvokame to tragisko, antihumanisko ir tautų žudancio istorinio-ekonominio-kultūrinio virsmo pasekmes? Ar ką nors bandome daryti, kad amotizuotume tragedijas, negandas, kad kaimuose ir miesteliuose pastatytu me realias užkardas bedarbystei, emigracijai, girtuokliaivimui, savižudybei, bégimui – nežiniai kur, kokia kryptimi ir negrižtamai?

Ar visa tai suvokiamė? Ar drįstaime apie tai viešai diskutuoti, ieškoti išeities, sprendimų? Ar bandome konkretiai veikti, pozityviai dirbtis, telkti visuomenę ir galimus išteklius, kad stabilizuotume padėti?

Jau seniai pasamonėje krebžda mintys apie lietuvių tautos (nacių-valstybės) būseną, jos virsmus, ateities vizijas. Žinoma, ne man akumuliuoja pastaruju dešimtmeciu istorinius poslinkius, socialines tendencijas, žmonių (ypač inteligenčių) sa-vipratą.

Nuolat girdime dejones: ar išliks lietuvių tauta? Ar įveiks grėsmes, pagundas? Iš kur jos kyla? Kodėl konkretiai nieko nedarome, tik aimauojame, grąžome rankas? Kodėl tokie sutrikę? O kur naujoji, modernioji, ambicingoji jaunoji lietuvių inteligenčija? Talentai ir genijai? Ar jie néra atsakingi už SAVE, SAVO laiką, tautos likimą? Ar jiems neskau-

da liberaliai sumodeliuotų smege-nų? Kodėl neturime šiuolaikiskų, apsišvietusių, energingų, ryžtingų, deramai susiorientavusių pasauluje „basanavičiukų“?

Kas naujo, pozityvaus (nors apie tai lyg ir gédijamas kalbēti, tartis bei diskutuoti) tautinio atgimimo, naujų Lietuvos valstybės prasmų iš-ryškinimo dienotvarkėje?

Man regis, pas mus gana miglotai, su kažkokiais paviršutiniškais politikavimais pateikiamas istorinės praeities vertinimas ir dar labiau ūkanota valstybės raidos perspektyva, jos tolesnis kelias, lydimas nuogirdų, gąsdinimų bei prieštarų, sudarytas, fragmentiškas ateities modelis. Visiškai pamirštamos tautos istorinės patirtys, pamokos, pralaimėjimai bei pergalės.

Lietuvių tautą (ypač kaimą) ne-gailestingai ujo svetimieji, karai ir okupacijos, ją trypė ir „sava“ valdžia, tarnaujanti ideologinėms ma-

sdoms, sauganti savo kailį, spekulatyviai „mylédama“ tautą, plakdama ją įvairiai botagais (baudžiava, kolkiai, jų nuožmus griovimas, korumpuotas žemės perdalijimas, vienkiemiu naikinimas, kvailos švietimo reformos ir t. t.).

Dar ir dabar nesuprantame (gal jau ir nesuprasime?), kad lietuviškumo – tautiškumo, patriotizmo – šaknys glūdi provincijoje: kaimo, vienkiemyje, nedidelėje gyvenvietėje... Bet mums tai né motais. Skaitant šiandieninę spaudą, žiūrint televiziją, klausant radio atrodo, jog kaimo tiesiog néra, neliko protinę žmonių periferijoje, rajonų savivaldybėse, kad viską išmano tik nuolat vis tą patį kalbančios miesto politikų galvos. Ar kada nors matėte TV ekranuose nors vieną apie skaudžias kaimo nelaiimes, apie sunkų ir beviltišką gyvenimą, išnykimo grėsmę šnekant periferijos pilieti (seniūnų, bendruomenės atstovą, motytoją, inteligentą)?

Kartais savęs klausiu – kažin ar kaimo gyventojus galima laikyti Lietuvos piliečiais? Juk jie primena bažnyčios žiurkes. Besimaišantys po kojomis argangiškai valdžiai, nereikšmingi, vis norintys pragraužti valstybės iždo maišą, kliudyti „tau-pymo“ euforijai. Bet kartais jų pri-reikia: balsuojant, vaidinant klojimo teatre, griežiant armonikėlė laidoje „Duokim garo!“ Socialinė bei dvasinė atskirtis tarp tautos ir pseudoeleito bei egocentrinės valdininkijos panėsėja į pragaro pragarmę.

O grėsmė auga, didėja, plečiasi tartum radioaktyvūs debesys. Kaip ją atitolinti?

Visuotinė tyla. Svarbiausia – apie tai nelabai ką nutuokia ir dauguma kaimo gyventojų. Tik aišku, jog visoje Lietuvoje kol kas yra 21800 kaimo gyvenviečių, išskaitant ir tuos 3400 kaimų (pavadinimų?), kuriuose jau niekas negyvena. Iš viso to skaičiaus dar apie 4000 kaimų merdėja ir yra atsidūrė ties išnykimo riba. Labai miglotas, be aiškesnių pragiedrulių bei perspektyvų ir kitų maždaug 3700 mažesnių kai-mų likimas. Žodžiu, per 50 procentų senujų kaimų, ištisus amžius sau-gojusių lietuviybę, paprocius ir tradičias, tautos patirtį, kultūrą, tauto-

juose iškūrė nuo 400 iki 4700 žmo-nių. Sakykime, man gerai paži-stame Raseinių rajone susiformavę 7 periferiniai istoriniai traukos cen-trai: Betygala, Girkalnis, Lyduvėnai, Nemakščiai, Šiluva, Viduklė, Žaiginys. Tokių atramos centrų yra kiekvienoje savivaldybėje. Žodžiu, miesteliai ir didesnės kaimų gyven-vietės turi tapti mūsų visų sutelktos dėmesio objektais, naujojo ekono-minio virsmo strategija. (Gal pam-einate, kaip XX a. 6-7 desimtmeciais buvo protinai decentralizuota pramonė Alytuje, Utenoje, Mažeikiuose ir kitur?)

Būtų tikslinga programos vykdymą įtvirtinti ir, sakykime, skatinant visuomenės aktyvumą, surengti Lietuvos kaimo bendruomenių suvažiau-mią, aptarti opaustias periferijos aktualias.

Blogai, kad dažnai, kurdamis gražias ir reikalingas programas, jas adresuojame ne konkretiāi žmogui, o pritaikome globaliai visuomenei. Taip, aklai pasitikėdami teoriniais specialistų išvedžiojimais, nutolsta-me nuo realių situacijų. O gyvenimą daug sudétingesnis ir kartu pa-prastesnis. Vienur būtų galima sutelkti ir plėtoti buityje, statybose tokių pravarčią kalvystę, kitoje gyven-vietėje yra senos dailidžių, senovi-

Narcizo FREIMANO nuotrauka

nių baldų gamybos tradicijos, tre-cioje vietoje gyvena sumanios au-dėjos, galinčios steigtį jaunujių au-dėjelių mokyklą... O kiek dar daug kitokių amatų, pomėgių, talentų, su-manymų, darbų darbelių. Žinoma, būtina atsižvelgti ir į modernius ver-slus, naujas technologijas, iškurti di-desnių gamyklių bei įmonių filialus, cechus...

Kaip visa tai įgyvendinti, kaip kiekvienam žmogui, ieškančiam darbo, įteikti „meškerę“, o ne mai-tinti jį pašvinkusia pašalpų žuvimi – jį žeminti ir laikyti už „bedarbio pa-vadžio“? Tai turėtų priklausyti nuo naujosios Vyriausybės, jos ministe-rijų, savivaldybių, taip pat nuo įsta-tymų, jų koregavimo, suteikiant konkretių mokesčinių lengvatų, to-bulinant ekonominio skatinimo sistemą.

Lietuvos kaimu reikia tikėti. Ant savo pečių, dengtų sermégomis, jis Lietuvą išnešė per visas baudžia-vas, sumaištis, okupacijas. Kaimas savo žemę gynė dalgiai ir šakémis, medinémis žagrémis aré dirvonu, augino duoną, nepalūžo sibiruose ir magadanuose. Ta stiprybė gyva ir siandien. Ją reikia jausti, būtina ja pasitiketi, su ja solidarizuotis ir jai padėti. Kaimui mes visi esame skolingu.

Pasitinkant būsimus Tarmių metus

Kreipimasis į visų tarmių atstovus

Kosmopolitai mums pranašauja, kad greitai neliks lietuvių tauto, kalbančios didinga lietuvių kalba, kurią net svetimieji karta isdrista pavadinti Europos (ir dailies kito pasaulio) kalbų motina. Ar mes nuolankiai to lauksime? Pasaulyje taip jau susiklostė, kad yra kalbos vampyrės, kalbos donorės ir kertinės pasaulio kalbos, kurioms išnykus bus komplikuotas kalbų istorijos pažinimas. Menka-verstiškumo komplekso paveikti

ateinančius Lietuvių kalbos tar-mių metus, kuriais mūsų sambūrio pastangomis ir kitiems sąmonin-giem žmonėms palaikant LR Seimas paskelbė 2013-uosis. Pasi-rengti laiko turime nedaug. Ap-mastykime būsimus projektus bei kitus veiksmus, kurie prisidėtų prie šio bendro švento reikalo.

Rytų aukštaičių sambūrio seniūnas
Algirdas SVIDINSKAS

Vytauto Augustino šimtmetis

Stanislovas ŽVIRGŽDAS

Liepos 25 d. vienas žymiausių prieškario fotografių Vytautas Augustinas (1912–1999) būtų šventės šimtajį gimtadienį. Lietuvos nacionalinis muziejus, minédamas jubilejų, birželio 21 d. surengė fotografo darbų parodą „Tévyné Lietuva“, kurioje eksponuojama daugybė matytų ir dar nerodytų fotografijų, regis, aprépta visa dvasinga, besikurianti, moderni, tvirtai gerovés keliu žengianti valstybę – Lietuva.

V. Augustinas gimė 1912 m. liepos 25 d. Leliūnuose, Utenos apskrityje. Augo garsaus siuvėjo Petro Augustino ir Marijonos Zarankaitės devynių vaikų šeimoje. Vaikystėje ganė kiaules, o paūgėjęs, tėvo pamokytas, siuva. Be galio mėgo piešti, jau šešerių septynierių metų savo piešiniais puošė gimtiosius namus, o vėliau keletą eksponavo Utenos žemės ūkio parodoje. Svajojo tapti dailininku, tačiau turėdamas keturių gimnazijos klasių išsilavinimą negalėjo mokyti meno mokykloje. Su fotografija susipažino dar gyvendamas Leliūnuose, kur brolio iš Kauno atvežtu fotoaparatu darydavo gyventojams pasų nuotraukas.

1929 m. V. Augustinas persikelė gyventi į Kauną ir išidarbino firmoje „Viskas fotografijai“ padėjėju, plėvė vonėles, bakelius, ryškino, gamino kopijas. Laisvu laiku fotografoavo. Pirmoji nuotrauka publikuota žurnale „Naujoji Romuva“, nepriekaištingai nufotografuota Panemunės sodyba.

Po poros metų jis pakviestas dirbti policijos fotografu, išitraukė į visuomeninį gyvenimą. 1933 m. drauge su kitais įkūrė Lietuvos fotomėgėjų sąjungą, dalyvavo jos rengiamomis

se parodose, gavo apdovanojimų. 1937 m. Paryžiaus meno ir technikos parodoje aukso medalius pelnė Lietuvos fotomėgėjų draugija, V. Augustinas ir dar aštuoni fotografių.

V. Augustinas buvo tikras besikuriančios Lietuvos fotografas, jamžinės gražias Vilniaus ir Kauno panoramas, miestų ir miestelių architektūrą, puikius slėnius ir kalvų vaizdus, upes, ežerus, medžius, pasitempusius šaulius, kariuomenės manevrus, jaunalietuvius, Nidos kopas, laivus uoste, tautos šventes, plentų tiesimą. Jis pats kukliai prisipažino: „Fotografavau Lietuvą...“, tačiau iš visų jo nuotraukų trykšta nepaprastas grožis, atsiradęs dėl ypatingo matymo, šviesos ir kompozicijos pajautimo. Jo credo buvo: „Jeigu Lietuva – tai tik graži, jeigu lietuviatė – tai tik tautinius rūbus.“

1939 m. spalio 27–29 d. jis kartu su Vilniaus rinktine dalyvavo žygje į senąjį Lietuvos sostinę, fotografoavo trispalvės vėliavos iškėlimą Pilies bokste, Šv. Mišias Aušros vartų koplyčioje, Lietuvos kariuomenės sutikimą ir paradą Katedros aikštėje.

Sovietų okupacijos metais (1940) V. Augustinas pakviestas dirbti „Tiesoje“, tačiau neatlaikė „sovietinių“ temų labai greitai perejo į „Liaudies ūki“.

Karas V. Augustiną užklupo téviškėje. Cia jis nufotografavo, kaip Leliūnų gyventojai degina nekenčiamą sovietinę atributiką:raudonas vėliavas, penkiakampes žvaigždes, bolševikų vadų portretus, „Vokiečiams užėjus, žmonės neše iš visur paveikslus su Leninu ar Stalinu ir degino, aš juos fotografavau ir déjau į laikraščius. Vėliau, sugrižus bolševikams, rusai manęs visur ieškojo, sakė esant labai SSRS nusikaltusi.“

1944 m. liepą, priartėjus frontui,

Kryžių kalnas. 1933–1939.

fotografas visus sukauptus negatyvus susikrovė į pilką medinį, paties pasidirbtą lagamineli į sėdės ant dviratočio patraukė į Vakarus. 1945–1949 m. gyveno Vokietijoje perkeltyjus asmenų (DP) stovyklose. Špaikenbergo stovykloje jis su kunigu Viktoru Dabušiu pertvarkė ūkinį pastatą į bažnyčią. V. Augustinas net nutapė altorinį Šv. Mergelės Marijos paveikslą. 1949 m. išvyko gyventi į JAV, kur dirbo spalvotosios fotografijos laboratorijoje, o jo mūrinio namo antrame aukštste labai dažnai va karodavo tévynainiai. Išsiuvežti negatyvai ilgus metus buvo spaustinami išeivijos laikraščiuose, žurnaluose, knygose bei enciklopedijose. Isleido knygą „Our Country Lithuania“ („Mūsų gimtinė Lietuva“, 1951),

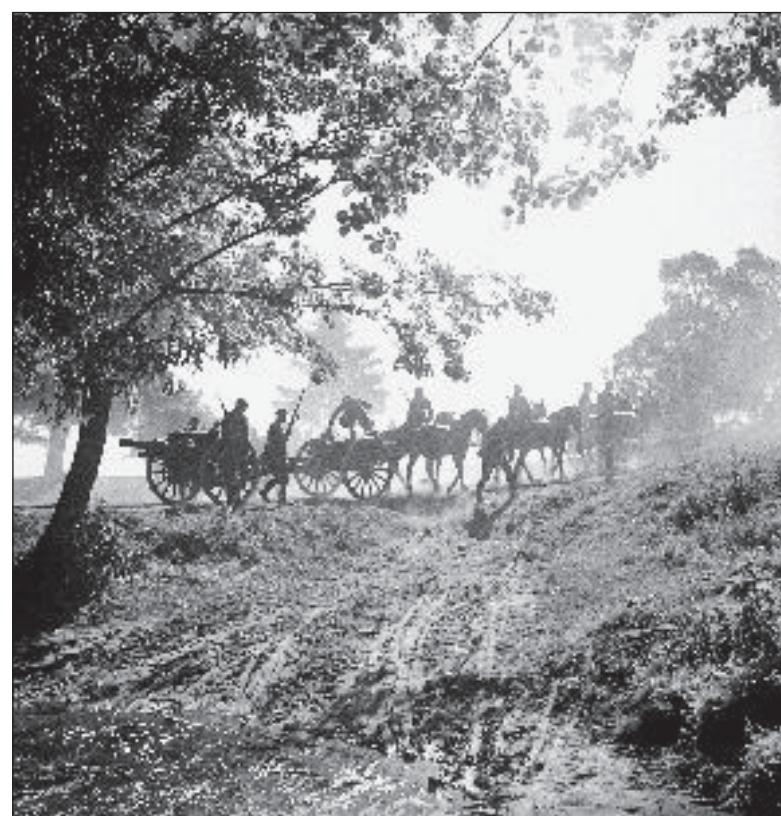
„Lithuania“ („Lietuva“, 1956). Pastarojo fotoalbumo ižangoje V. Augustinas rašo: „Užsimerk ir susikaupk valandėlę ir vėl regési viską, ką esi palikęs. Prieš akis praplauks daininių apdainuotus upės ir upelės, o su jomis praplauks ir Tavo gražiausios gyvenimo dienos, praleistos tipiškoje aukštaičių, žemaičių, dzükų ar suvalkiečių sodyboje. Vėl regési skaidrius ežerus, kurių aukštus krantus puosia juodalksniai, beržų ir žilvičių vainikai.“

Yra žmonių, kurie ir šiandien te benešioja prie krūtinės gimtosios žemės trupinėl. Ši knyga dvišiakai te būnie tiek pat vertinga, kiek tasai žemės trupinėlis ar šilainė. Teprimena ji gyvąjį Lietuvą, į kurią taip dažnai plaukia mūsų mintys...“

1996 m., po penkiasdešimties emigracijoje praleistų metų, V. Augustinas pagaliau grįžo į vėl neprilausomos Lietuvos sostinę Vilnių. Tada pasibaigė ir beveik detektyvinė medinio lagaminėlio su negatyvais (jais domejosi tiek vokiečių, tiek švedų, tiek anglų žvalgybos ir dalies negatyvų negražino) istorija bei jo klajoniu marsrutais: Kaunas, Lietuva – Berlynas, Vokietija – Viena, Austria – Berlynas, Vokietija – Stokholmas, Švedija – Londonas, Anglija – Špani Bergas, Vokietija – Niujorkas, JAV – Florida, JAV – Vilnius, Lietuva. Visus išlikusius 2492 negatyvus, nuotraukas, asmeninius daiktus V. Augustinas padovanojo Lietuvos nacionaliniam muziejui.

Videniškių kaimo vieškeliu. 1933–1939.

Kariuomenės manevrai Gaižiūnų poligone. 1938.

Menas be rizikos, arba apokaliptinė kolekcija

Salomėja JASTRUMSKYTĖ

Menas, tiesiogiai susijęs su aistra ir baime, su vijimosi ir bégimo instinktu, susisuka ištvā pažadētojo institucinio kranto miškuose. Taip pat daryvinistiniai-marksistiniai archetipai, susapnuoti Meno pasaulyje, iš tiesų bus susapnuoti Nojaus, kuris aprūpinis ītartinus rūšių ir kapitalo atsiradimo autorius sukaupomis ir išsaugotinis kilmis ir verčių virtinėmis.

Menas, tas žmonijos įgymis ar igūdis bėgti – iš čia į ten, iš tikrovės į transcendenciją, iš tuustumos į atvaizdą, iš daiko į sąmojį, iš gesto į atlygi – tas apriorinės kilmės dūmas, rūkomas pašventinti pasaulio sąmyšiu, yra paskutinis gaisris, supjudytais su tvanu. Todėl menas bus atrinktas po vieną iš jo rūšių, kad jo kilmė išliktu ir pergyvėntų pelenu ir lavos kąsmius atkosinčią rinką, kapitalo Vezuvijų ir varlių lietu.

Kokie buvo ženkli danguje, dar Georgui Hegeliui XIX a. paskelbiant meno pabaigą, arba žymės vėliavose, XX a. pradžioje sumėtant *Atmestųjų salona* (*Salon des Refusés*), arba spjūviai knygose XX a. pabaigoje tvirtinant grožį esant išpjautą iš meno it pūvantį augli? O gal pranašai – XXI a. troškimų metamorfozėse, daiktus ir vaizdus kraunant į virtualias kagues, neédamas rūdžių ir laiko? Tai kas gi buvo pirmas iš jų, kuris émesi varyti meną it žymėtas avis į aptvarus, rodyti ilgu pirštu „Tu ir tu“, ginti ir gundytis sienose ir salėse, kur dar iki XVIII a., jei tikėtume Richardu Leppertu, paveikslų gausa reiškė galią, arba, sakyciau, dangų ir vardą, skirtą dangui, o pasukui aukštynės baigesi, varda sutrupėjo į atomus, beautorė daiktu kūrija tapo genama į godžių žvilgsnių ir rankų pilnus aptvarus – galerijas, sales, visokius *Grand Palace*, *Kunsthalle*, galiausiai į meno muges, sienas su kabliais lyg mésai, lyg nušautiems fazonams ir stirmoms, su rištomis kojomis, *Kunsthuis*, *Kunstgalleri*, *Galerie d'art*, jų výnys, lempos ir t. t. Paskui varovamus atiteko ir laikas, bienalių, trienalių, dekadų, pompastere parodų ir galiausiai jau visai kitoks, greitesnis ir pelningesnis mugių ir kolekcijų laikas, pakeitęs klasikinę skirtį tarp erdvinių ir laikinių menų. *Permainęs tą naivą elitinės estetikos skirtį atrodymo vietomis ir parodymo intervalais, geidžiančiais vartoti*.

Keltininkas per Letą visada prašo skatiko (saugoto po liežuviu), o Nojus reikalauja išgryntos rūšies, bet abu jie, mitinės poetikos mūtinės žuvys, šypso ta pati: „Tetveria, tai, kas atrinkta, arba teišlieka tai, kas ištvérė.“

Menas, t. y. agonija kritikos anatominiame teatre, vivisekcijos seansse, t. y. D. Didro, meno kritikos gyvoji pradžia, kalbantis Ezopo kalba, Didro, nekalbantis Ezopo kalba, Didro, ne/tylantis panegirikos ekstazėje, visi, kurie liežuviais kile iš Didro, vienykites.

Būti išrinktam ir išlikti siaučiant kapitalo audroms, kritikos tornadams, sajungininkų ar sąmokslininkų iečių smaigaliams – štai kas iš tiesų yra šių dienų meno mugės „Art Vilnius“ tykojama beribė reikšmė ir žemiskai baigtinė kolekcija. Pastaroji nėra menui skirta talpykla, tariantai juo užpildyta, bet mesianizmo neganda, užleista ant nesąmoningos daiktu ir žmonių rūšies.

Sis Kolekcijon kliokiantis menas téra akla materija, vertės vamzdžiaiš rovenantis skystis, mechanizmus ir

vožtuvus patikėjus įasmenintoms valiomis, kurios sukioja tēkmę lyg per didelį žiedą ant piršto. Anoniška, sunki medžiaga, su įsmigusiais *vardais-fosilijomis*, *vardais-muliažais*, *vardais-fosforu*, švytinčiu nežinios durpėse, virš kurių spurdančios kolekcionuoti besileidžiančių aistrų, susirinkusių pjūčiai, pėdos bijo prilipti šviežiai dažytuose paviršiuose. Austrės lede su citrina.

Amatas rinkti ir amatas būti išrinktam – jie vieningi, vientisi, nedalomi, lygiai kaip paradinės durys, dažniausiai dvivėrės. Jos prarastų savo iškilmingumą, didybę, nusmukturę ir rodytų plėško kelią, būdamos padalytos, perskirtos, dalimis iškeltos iš vyrių.

Institucinio meno savoka istorijoje jau raitosi kepmos gyvates vektoriais. Bet pati institucijos valia ir galia išsitiesusi visu ūgiu it apžvalgos bokštas ar švyturys tarp siautėjančių vertės bangų ir inertiskai stūksančių uolų (tradicijos, skonio, kūrėjo pragaistingosios statuso iliuzijos) besirutuliojančioje „Art Vilnius“ strategijoje – kas gi nebėga tos valios genamas meno maniežuose ratu ar iš meno vejamąs lauk per jos ir savo įteigto menkumo skyles, kas ištveria, palaikydamas dialektiskai atsparies artefakto ir Pigmaliono kaip tokio rūšis? Kai sutverties pradžia nežinoma, būtent ant nežinomų pradžių statomas vertės nejudrumas. Nežinomas pradžios (vardų, pripažinimų, karjerų, įtakos tinklų) – ant jų rymo ir trečiojo „Art Vilnius 2012“ didybė.

Šio sumanymo intencija, kilusi dar 2009 m. „Vilniaus – Europos kultūros sostinės“ euforijos aplinko-

je, buvo kurti pradžias: vardų, vertčių, sajungų, kvietimų ir pažadų, bet naujas dirbtinis padaras dusliai nusėdo ant pirmynkių pradžių, savaimė užaugusių anuomet, ir émė jomis misti.

In vitro užauginta meno vertės ištaka jam būtų pernelyg rizikinga – tik užgrūdinti, natūraliai (ir dažniausiai savo žemėje, ne užjuriuose) kilę ir suvešėjė reiškiniai yra saugūs, kai jais manipuliuoja. Enciklopedi-

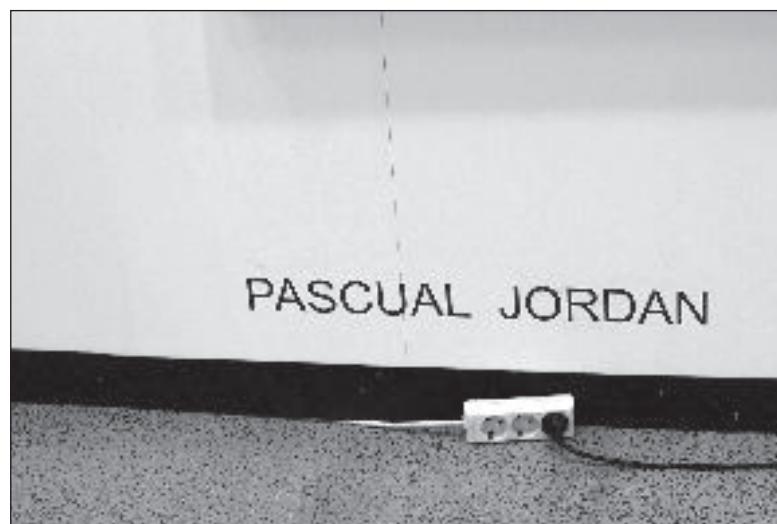
jos, antologijos, muziejai yra nuo pašovų apsaugoti ar juos jau pergyvenę pasauliai, tuo metu kolekcija, jos pagunda ir grobis – gaivališka grynoji rizika, ją paguosti gali tik kaltei neimlūs valdingi kapelmeisteriai.

„Art Vilnius 2012“ sklidinas baigtumo – ne, ne baigties, ribos, uždarumo arba, jau kitu prasmės registru, – ne užbaigtumo, ne pilnatvės, tobulybių sumos, bet staigū galutinių darinių, įvairialypiu procesu per-

smaugos mazgų, *grobio*, nes būtent šis agresijos gurvuolis aiškiausiai simbolizuoją nutrauktą eiga ir spin-duliuojancią stotį.

Stacijos nuo vieno stendo iki kita, meno šlovės adoravimas, išsklidusius regioninių ir sėslių megapolinių jėgų išverstos gausos sąnašos, polifoninės jų dermės, *summa summarum auros*, išganangių laimikai, išgriebti iš pirmykščio buljono, kuriame kunkuliuoja vertų ir neverčių masės, pripažintų ir atmestų kūriinių / kūrėjų ambicijų mėsos. Stacijos, jei eini ir pagarbini / atpažisti, jei palabini nacionalinio meno tapatybės mozaiką, sudėtą iš palankių vietinių garbei ir tarptautinei svajai. Stacijos, jei eini ir nebijai, nes altorių nuo ekrano skiria tik žinios ir permanentos greitis. Nei satingio, nei siautulio, tik reveransų serijos.

Vis dėlto naujumo ižvalgos įvyko. Tik, anot Boriso Groiso, naujuumas yra lokalus, atsitinkantis aiskiai apibrėžta sykį tam tikroje konkrečioje vietoje. Jei taip, tai jį galima tiražuoti judinant – išsimaginus mobili erdvę atkuria nuostabos išteklius. Smagratis be nuokalnės ir greičio baimės (Žemaitijoje yra toks kalanas, dar praėjusiam amžiuje vadintas Smertkalniu dėl to, kad vežimų ratus ir arklių sprandus praradavęs išsilaisvintęs pagreitis). Atsitiktinumas be rizikos – mėginiamas neapsirinkant, eklektiškai įsivaizduojant įtaigą, naują, nuostabų, tikrą ir tapatų, nacionalini-kosmopolitinį, kokybišką, simboliską ir pelningą. Šios instrumentinės vaizduotės reginys – „Art Vilnius 2012“ nominacijos:

Autorės nuotraukos

*Geriausia menininkė – tapytoja
Audronė Petrašiūnaitė.*

Geriausias užsienio menininkas – Krishna Murari (Indija.)

Geriausias Lietuvos jaunasis menininkas – Algirdas Gataveckas.

Geriausias užsienio jaunasis menininkas – Kristianas Brekte (Latvija)

*Geriausia Lietuvos galerija –
VDA tekstilės galerija „Artifex“.*

Geriausia užsienio galerija – „Gallery 21“ (Ryga).

Geriausias kūrėjas – Giedrius Jonaičius „Lėktuvnešis“.

Geriausia skulptūra – Nerijaus Ermino „Voveraitė ir sieną“.

Geriausia instaliacija – Žilvino Landzbergo „Mano benamui

Geriausias atspindys, geriausias

aidas, nuostabiausia tendencija, cenzūruota kronika – visa tai susivienėjimai, kurie išleisti.

jo, kad neišgąsdintų, nepabaitytų produktyviose jaukinimo salėse,

kur gurgianti turgaus aikštė neįtikėtinai ēmė simuliuoti pirštų galiuuką, aristokratiškųjų kunstkamerų ar pėbėjiškųjų galerijų tyla, nykūs gardai - duslų aksomą, fiktyvūs formai - imaginacinę intymumą.

Ir štai: jūs matote kūrinius! Ne, jūs numanote juos. 1000 kūrinių, daiktų ir faktų vertybinių sąlygos vietovėje, t. y. „Litexpo“ rūmuose, kur būti menu yra nejauku. Efeme-riškas daiktas simuliakrinių galerijų sienose: laikini kabliai (kaip vi-sai neseniai Aistė Kisarauskaitė tai išryškino ledinėmis vinutėmis menui kabinti, akimirksniu ištirpusio-mis ŠMC salių karštyje), laikini rė-mai, iliuzinės sienų-vitrinų spalvos, trumpa akustinė trukmė, išskaidytą į puikybės ir minios gargaliavimą. Jūs numanote nuomones, netgi vienui vienintelę nuomonę, kurios it pratiso trimito gausmo buvo sušaukti išrinktieji į Paskutiniojo teismo dieną. Ištarate išrankumą (ak, virtuo-ziska elitinės estetikos ilgesio ir po-puliariosios kultūros kurtuazija...). Nujauciate tą paklaikstantį apokalip-tinių kolekcionavimą, kapitalo spie-gesį, futuristinę fabrikų sirenų simfo-niją, nuskambėjusią dar 1920 m.: me-nas neišgelbės pasaulio, nes jis *da-romas* kaip iždo skrynios, kalamas kaip stambaus nominalo monetos, lydomas kaip carų ir karų rekvizuo-tas varis, jis staugia kaip marksisti-nis mesianizmas iš Pierre'o Bour-dieu lūpų. Nesileiskite gundomi au-tentiškumu, *in memoriam* būtajam ir būsimajam Meno Pasauliui: šio apokalipse turi īvykti be rizikos, su-rafinuota retro-pagarba jo krikštate-viams Arthurui Danto ir Georgui Dickiui, t. y. su nuolankumu insti-tucijoms, kantriai kuriančioms pa-saulines išsigelbėjimo arkas meno guoliams ir gardams. Institucijoms, laisvoms nuo vidutinės rūšies bai-mės, gaubiančioms artefaktus ir ju-meistrus, kupinus siaubo. Rūsti Me-no Pasaulio triada - baimė rodyti/s, baimė savinti/s, baimė rinkti/s - triumfuoją trečiąjame „Art Vilnius“.

Mat jie yuk turi būti atvilioti ir prijaukinti, *jie*, kuriuos mes palengva išmokstame garbinti vienoje vienintelėje įsivaizduotoje mano pertekliaus ir sékmės vietoje, kurioje kūrimo intencija baigiasi pakylėjimu iki artefaktų, alpstancių kolekcininko glėbyje, *daiktu*, *palaimintu kaupimui*, kai lūkestingas pelnas Ariadnės siūlo ištikimybę išveda dar vieną kūrinį iš „*Lietoxpo*“ labirinto.

Meno Pasaulis visada siekė steigti tvarumą, jėgą ir imti, godžiu aistros nelnu šiurkščiai peržengti akių nuotoli. *Art pour l'art* finalas yra sudaiktinta *jū*, kaupiančiuju, aistra, *jū* nematomoju klano palankumas. Kolekcija iš esmės - meno pabaigos, net menkiausios jos grėsmės saugi perėja. Tai beveik išlaisvinanti ir mišlingai produktyvi peno / kūrinio / pelno apokalipsė, pradėta ar atspindėta „Art Vilnius 2012“ meno mugėje.

Karvės, kurios pieno neduoda

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Jei šią vasarą atostogausite Ventės pilyje, gali būti, kad šalia jūsų palapinės ganysis lietuviška karvė. Žolės ji jau prisiėdusi, tačiau pieno neduoda ir niekada neduos. Ją tik kas nors vėliau prisiruoš nupirkti, o už tuos pinigus kiti mėgins iрengti vai-ku žaidimų aikštėlę. Tačiau tai istorijos pabaiga, o pradžia - 1998 m. Sveicarijoje, kurioje menininkas Walteris Knappas sugalvojo, kad karves galima išrikiuoti lyg kokiam pa-

to studentai, sportininkai ir kiti žinomi ventspiliečiai, jau pristatytiems miestiečiams. Dalyvauti projekte sutiko Glebas Pantelejevas, Aleksejus Naumovas, Andris Vitolišas, Mikelis Fišeris, Kasparas Zarinšas ir daugelis kitų populiarų menininkų. Tačiau šokdamas ir išdykaudamas savo karvutę pristatė tik vienas. Meras iš karto, nė kiek nedvejodamas už tokį pristatymą R. Antiniui skyrė pirmąją vietą, o vertinant kūrybiškumą jam atiteko garbinga antroji vieta. Interaktyvumas, menininko ryšys su visuomenė, įtaigumas bei naujų idėjų paieška čia ir dabar - labai svarbūs šiuolaikinio meno bruožai. Todėl kūrėjas tebežaidžia. Nacionalinės premijos laureatas pasitinka mus keistoku „mūūūū“, mes suprantame menininko entuziazmą, atsidavimą darbui ir toliau klausomės: „Be meno kūrinį mūsų gyvenimas atrodytų labai nuobodus, o jų interpretavimas išduoda tam tikram laikotarpiui būdingą maštymą, pasauležiūrą. Latvijoje manės klausinėjo, kaip aš žinau apie karves, ar esu girdėjęs, kokie yra lietuviški jų vardai. Atsakiau, jog esu girdėjęs, kaip lietuviškos karvės mūkia „mu-mu-mu“, o latviškosios - „mūūūūū“. Tai rodo, kad esu labai rimtai nusiteikęs dirbti. Šis gyvūnas man tapo augalų perdirbimo instrumentu, aparatu. Alkanos karvės, mano manymu, éda viską, tačiau ši kartą jai teko tujos. Latvijoje, pristatydamas savo karvutę, visą laiką šokau. Renginyje grojo linksma muzika, nuotaika buvo puiki, todėl beveik pasiekiau ekstazę. Jei prašote autografo, tuomet dar vienas ritualas - apibègti aplink karvę.“ R. Antinio „performansisto“ dvasia visada gyva. Skulptorius vél švelniai sumūkia ir mègina prisiminti pastaruosius ryškiausius savo kūrybinės veiklos vaidmenis: „Manau, menininkas visada turi būti pasiruošęs kontaktui su aplinkybëmis ir žmonëmis. Improvizacija niekada nemutrūksta. Net du kartus man teko diriguoti. Idomiau-

Kartus man teko dirigiort. Idomiai-

vedė. O gal karvė-vilkas... Prigalvojau daugybę variantų, nes tai tikras atokvėpis fantazijai. Kai kurios mano idėjos latviams pasirodė kiek brutalios ir kenksmingos vaikams, todėl i Ventspilių įžygiaavo visada žaliuojančių karvė - ekologiskas simbolinis gamtos fenomenas. Amžinai žalia floros ir faunos vienybė bei harmonija.“

Žaidimai su karvės kūnu puikiai rikiuoja šalia kitų minimalistinių, švarių, beveik asketiškų R. Antinio skulptūriinių idėjų. Ypač - žole apauginto „Puskalnio“ Vilniuje. Tiesa, menininkui karvę pjaustyti ir tuojamis apauginti pilvo ertmę padėjo buvės jo studentas, skulptorius Mindaugas Jurėnas.

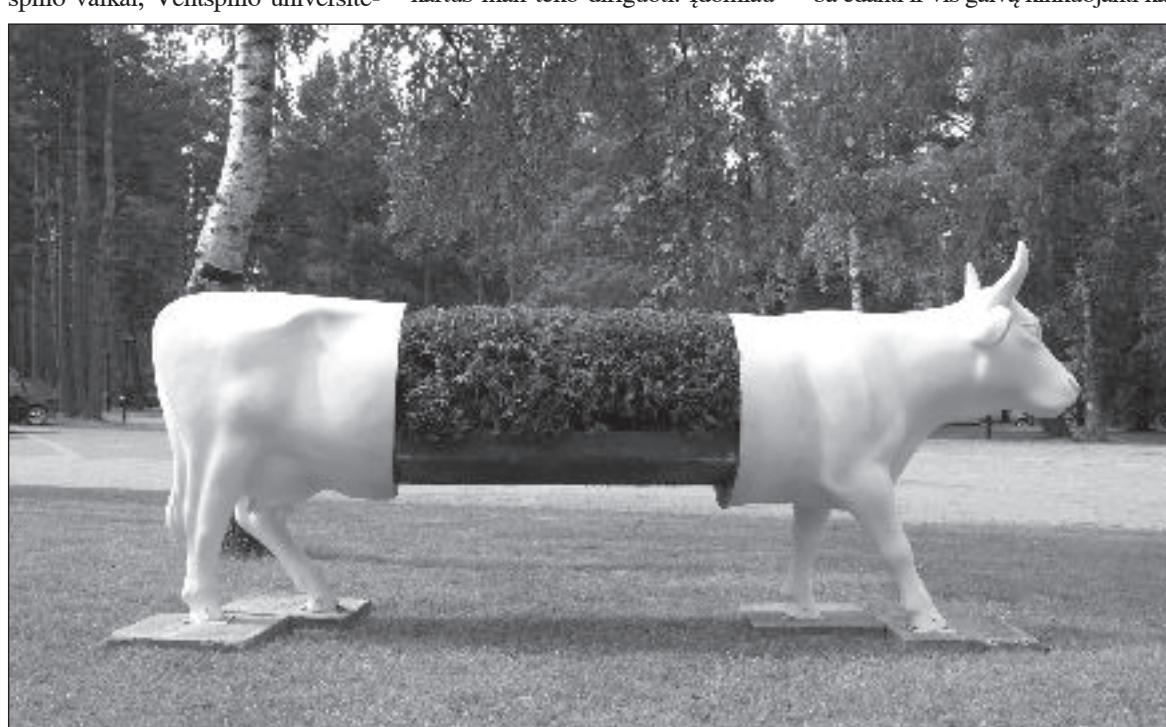
Ryga ir Ventspilis – labiausiai išpuoselėti Latvijos miestai, aktyviai skatinantys sportą, kultūrą. Todėl ir šis projektas, gal ir turėjęs kiek populizmo, „lengvosios“ kultūros bruožų, džiugiom spalvom papuošė va sarišką Ventspilių profesionalių menininkų darbais. Kai tiek margaspalvių karvių jau pasklidę po pasaulį, sugalvoti ką nors nauja nelengva. R. Antinis prisipažista, jog jam labiausiai imponuoja darbai, kuriuose tarsi nieko sudėtingo, ryškaus nėra, bet aštri intriga kuriamą minimaliomis prie monėmis.

Cia galime stabtelti prie naujausiu skulptoriaus darbų ir išsiaiškinti jo idėjas. Karvė – puikus pavyzdys, tačiau šiek tiek užsiminsime ir apie šiuo metu gimstantį R. Antinio kūrinių Kauno muzikiniame teatre. Gali būti, kad jo „išgražintos“ sienos operete susižavėjė klausytojai net nepastebės, nes tai – vos kelios iplaišos, pro kurias žvelgiant galima išvysti teatro istoriją. „Vis dažniau pastebiu, kad pats jau nieko nebedarau. Tik prieinu prie egzistuojančio objekto, šiek tiek prisiliečiu, iibrėžiu, iðuriu, iþjaunu... Pasaulyje tiek visko yra, kad nauju Dalykų kurti, manau, néra reikalo. Žinoma, svarbu, kaip prisilieti. Ilgai iki šio suvokimo éjau. Buvo laikas, kai kelerius metus ir dirbau, ir gyvenau dirbtuvéje. Eskizai tiesiog lipo ant manęs, gulési kartu į lovą, mane erzino jų kvapas, kuris smelkési net į sappnus. Ir tuomet aš pasiþlykstéjau skulptūrą... Po šio apsimuodijimo émiau kitaip mąstyti, kurti. Norejau „sukurti“ tuustumą, bet tai padaryti néra paprasta. Isivaizduokite, J. Cage'as yra pasakęs, kad net ir tylos néra. Vadinas, néra ir visiškos tušumos. Tačiau aš mèginu. Vieną „nieką“ derinu prie kito „nieko“. Šios tušumos suradimas, „iréminimas“ dabar man svarbesnis už naujo objekto kūrimą, įdomiau prasmę suteikti tam, kas jos anksčiau neturejo. Man atrodo nuostabu, kad šiuolaikiniai architektai, projektuodami pastatą, galvoja, kaip jí bus galima išardytis, nuversti. Tai jau visiškai naujas požiūris. Anksčiau juk siekémė sukurti tai, kas išliks tükstantmečiais. Muzikoje taip pat reikšmingiausios pauzės; tyla, atokvėpiai tarp žodžių kartais prasmingesni už pačius žodžius. Taip ir „pauzė“ karvejė...“

Idomu, ar skulptorius apskritai yra matės karvę, jei ją išsivaizduoja su pauzėmis? Vėl pasigirsta *antiniškas*, „mūūūūū“ ir lyg jau kažkur girdėtas pasakojimas: „Kartą dailininkas Viktoras Petraciūnas iliustravo knygą ir pelnė svarbių apdovanojimų. Vėliau pasirodė, kad net nebuvo iki galos knygelės perskaitės. Matote, kai kada pernelyg stropus objekto tyrinėjimas gali ir trukdyti. Oi, bet tai jau prieštarauja mūsų pokalbio pradžiai. Gal aš viską sumelavau... Tačiau tikrai žinau, kad latviškos karvės puikias malonybiniai vardais mūkia „mu-mumu“, lietuviškos bliauna „mūūūūūūūū“ O gal atvirksčiai? “

Na, svarbiausia, kad R. Antinio karvė visada bus soti, priėdusi tuju. O tonaciją pasirinks pati.

Mindaugo JURĘNO

Prasmingi atradimai Rytų Europos kino festivalyje

Gediminas JANKAUSKAS

Garsus rusų teatro režisierius Anatolijus Vasiljevas, jau seniai statantis spektaklius užsienyje ir ten būsi-miems aktoriams bei režisieriams atskleidžiantis savo meistriškumo pa-slaptis, pernai Venecijos kino festi-valio metu garsiai suabejojo: „Kam iš viso dabar reikalingi festivaliai?“

Dauguma žmonių garbiams teatro klasikui tikriausiai pultų įrodinėti, kad kino festivaliai reikalingi tam, jog kritikai galėtų rašyti apie naujas tendencijas kine, garsūs kūrėjai turėtų kur *urbi et orbi* pristatyti naujausius kūrinius ir išsakyti poziciją ak-tualiaus klausimais, gabus jaunimas galėtų tikėtis staigaus pripažinimo, o kinui neabejingo žmonės patenkin-tų savo estetinius ir intelektualinius poreikius.

Deja, praktika parodo, kad kritikų aprašomas tendencijos téra paties ra-sančiojo sugebėjimą apibendrinti pamatyto kino masyvą iš priklauso nuo to, kaip sugebama pasinaudoti Sergejaus Eizenšteino suformuluotu „intelektualiu montažu“ (kai net du tarpusavy sujungti kadrų neiš-vengiamai girdo konkretias asocia-cijas). Garsūs kino kūrėjai, žinoma, yra bet kokios programos puošmena, tačiau pastaruoju metu svarbiausiuose kino festivaliuose reklamuoti ir ro-dyti naujausi gyvų klasikų filmai (Pedro Almodovaro, Franciso Fordo Coppolos, Alaino Resnais) tik pa-tvirtina, kad garsių vardų magija vis dažniau būna atvirkšciai proporcin-ga meniniam rezultatui, o ankstesnių laikų idėjų varžytybes seniai pakeitė smulkmeniški ambicijų karai. Gar-siausia pasaulyje kino festivaliai, kaip ir dabartinė Rusijos Valstybės Dūma, anot jos buvusio vadovo, jau nebéra „vieta diskusijoms“. Tai pernai savo kailiu patyrė danų režisierius Larsas von Trieras, po „Melancholijos“ premjeros už kelis neatsargiai išsprudusius žodžius apie Adolfą Hitlerį paskubomis Kanų kino festivalio vadovu paskelbtas *persona non grata*. Na, o publikai ir žurnalistams, masiškai šturmuojaems kino festivaliu prieigas, dažniausiai rūpi visai ne filmu meninė vertė, bet skandalai ir ga-liomybė pamatyti (o jei pasiseks, tai ir nufotografuoti) kino žvaigždę ant raudono klimo.

Netoli Kristaus statulos

Vadinasi, tarptautiniai kino foru-mai dabar labiausiai reikalingi tik pradedantiesiems kinematografininkams, kurie čia tikisi būti pastebeti ir paskatinti tolimesnei kūrybinei veik-lai. Prizas debutantui „A“ klasės ki-no festivalyje jaunam režisieriui tik-rai tampa tramplinu į didžių kiną. Be-to, prižiūrėti atveju dar lydi ir soli-di pinigų suma, leidžianti autorui i-gyvendinti kitą sumanymą.

Kas kita – didelių išteklių netu-rintys kuklių festivalių organizato-riai, kurie stengiasi kasmet sudari-nėti programas iš tokų filmų, kuriu šiais laikais niekur kitur nepamaty-si. Šiuo kino festivalių galerijoje gražiai išskiria Liubašės kino vasara, kasmet per Jonines visa savaitę vykstanti netoli lenkiško „Žaliakal-nio“ – Zielona Guros – vaizdingoje ežerų apylinkėje įsikūrusiame ku-rotiniame Lagowo miestelyje už 50 km nuo Vokietijos sienos ir už 20 km nuo 2010 m. lapkritį kaimyni-

„Tamsoje“.

„1920. Varšuvos mūšis“.

„Jos“.

nime Šwiebodzine pastatytos mil-ziniškos Kristaus statulos, kuri tik dviem metrais mažesnė už Rio De Zaneire esanti kolosą.

Liubušės kino vasara (LLF) – di-džiausias regione Rytų Europos ki-no forumas, kuriame nuo pat Atgi-mimo pradžios sėkminges dalyvauja ir lietuviški filmai. Be jų nepasi-jo ir šiometis 41-asis festivalis. Jo dalyviai ir svečiai galėjo pamatyti gerai Lietuvoje ir svetur sutiką Šaru-nio Barto vaidybinių filmų „Eurazi-jos aborigenai“ ir tris dokumentinius darbus: „Nebalta drobė“ (reži-sierė Jurga Naraskevičiutė), „Varia-cijos kaukių tema“ (režisierė Goda Rupeikaitė) ir „Jei ne tu“ (režisierė Olga Šusterovė).

Keliai į dvasinių tobulumą

Dokumentinių filmų programos (konkursinė bei informacinė) buvo labai rimtos, tad žiuri nariams (vie-nas jų – ir šių eilučių autorius) teko rimtai paplusėti ir ilgai pasiginčyti, kol trys skirtingų valstybių atstovai (lenkė, vengras ir lietuvių) sugeneravo visas šalis patenkinus verdiktą. Geriausiai pripažinti dokumentiniai filmai, kuriuos sieja herojai, ieškan-tys prasmės bei dvasinio gyvenimo harmonijos ir bégantys nuo materia-listinio pasaulio pagundų.

Slovakiškame filme „Camino“ (rež. Jana Bučka), kaip galima suprasti iš pavadinimo, parodytas visiems piligrimams žinomas kelias, vedantis iš Francūzijos iki Ispanijoje esančios

Santiago de Compostela katedros, kurioje palaidotas apaštolas Jokūbas. Šiuo nuo viduramžių žinomu marš-rutu, dažnai vadinamu tiesiog Šv. Jokūbo keliu, kasmet pėsti traukia tūks-tanciai maldininkų ir turtingos dva-sinės patirties ieškančių keliauninkų. Ši kartą į prasmingą, bet varginančią kelione išsiruošę sruuočinių kine-matografinių pora, pasiryžusi su at-sitiktiniais pakeleiviais ne tik įveikti šimtus kilometrų, bet ir perprasti svarbiausią kino priemonių teikiamą fenomeną – ar tikrai įmanoma prieš kino kamерą būti savimi?

Jauna režisierė Radka Franczak dokumentiniame filme „Kur yra So-nia?“, sukurtame lenkų kino patriarcho Andrzejaus Wajdos kino studijoje, taip pat visą dėmesį sutelkia į sąmoningą žmonių apsisprendimą vi-sa širdimi tarnauti Dievui. Mažame Rusijos miestelyje, kuriame žmonės visais laikais gyveno skurde, bet ga-mino šalies karinei pramonei rei-ka-linką produkciją, užaugusis mergina išeina į vienuolyną – atstatinėti so-vietmečių suniokotą šventovę ir čia kurti sau komfortišką dvasinio gyve-nimo erdvę. Tėvų ir aplinkinių nesu-prasta, keistuole laikoma Sonėja pui-kiai jaučiasi tarp stačiatikių vienuolyno sienu – ji čia gali melstis ir me-diutuoti, restauruoti ikonas ir tapti pa-veikslus, bendrauti su šunimi, katinu ir paukščiais. Mergina dar daug ko-nežino, bet ji neprarado vaikiško su-gebėjimo džiaugtis paprastais daly-kais ir tuo džiaugsmu moka nuoši-rdziai dalytis su kitais.

Trečiasis prizu įvertintas dokumentinis filmas vadinas „Gandru sto-telę“. Režisierius Jozefas Romaszas savo herojus surado mažame Mozū-rų regiono kaimelyje Czukty, kurio negausūs gyventojai visai rimtai sa-vo dyvlikos sodybų (!) kaimelį vadina visos Europos kultūros centru. Ką čiuki tiečiai veikia nuo pavasario iki rudens, mes taip ir nesužinome. Bet užtai žiemą, kai gamtą sukausto šal-tis, ledus čia tirpdo milžiniška kūry-

binės energijos koncentracija. Vietinės administracijos vadovė su šalčiu kovoja grodama mušamaisiais. Vie-nas savamokslis menininkas brazdi-na gitara ir kuria visai nebanalias ba-lades su keista teksta („Raskolnikovas émē kirvį ir giliausiai susimąstę...“), kitas tapo tik „nuogas bobas“ („Peizažus tai aš ir per langą matau“), o trečias ilgai repetavo „Hamletą“ ir Jame, sakoma, genialiai, vaidino Fortinbrasą. Pastaruoju teiginiu tenka patikėti, nes režisierius mirė (taip ir norisi pasakyti, – „sudege“ kurdamas), bet yra gyvas kolegų prisiminimuo, o apie spektaklį byloja tebostovintys pastoliai su karališku sostu.

Be trijų tradicinių prizų, padalytų ką tik pristatytiems filmams, specia-laus apdovanojimo su formuluote „už tobulą kronikos, dokumentikos ir vaidybiniu kino suderinimą“ nusi-pelnė slovakų režisierius Matejus Minačas. Jo filmas „Nikio šeima“ iš-siskyrė ir aukštu profesionalumu, ir nemažo biudžeto teikiamomis galimybėmis, ir – svarbiausia – pagrin-dinio herojaus likimu, apie kurį žmonija sužinojo visai nesenai. Diplo-matu dirbę britas Nicholas Wintonas pries Antrajį pasaulinių karą padėjo išgelbėti beveik 700 vaikų, kuriuos vargais negalais pavyko iš Prahos ir Bratislavos išvežti į Didžiąją Britaniją. Apie panašią vokiečio Oskaro Šindlerio, švedo Raulio Valenbergo ar japoni Chiune Sugiharo veiklą seniai žino visas pasaulis. O kuklu-mo įsikūnijimas N. Wintonas net žmonai 50 metų apie savo žygarbį nieko nepasakojo. Tik visai atsitikti-nai ant aukšto sename lagamine aptikusi vyrą kruopščiai sudarinius fo-toalbumus ponia Winton superžindi-no pasaulį su jų turiniu. Kruopščiai filmo autorui rekonstruota jaudinan-ti žmonių gelbėjimo istorija nepali-e-ka abejingų. O finalinis epizodas, kuriame 102 metų sulaukęs pasaulio teisuoolis ir britų lordas prispažiusta nesijaučiąs ypatingas diđvyris, su-krečia ne mažiau nei Steveno Spiel-bergo „Šindlerio sarašo“ pabaiga ir finalinė mintis „Kas išgelbėjo bent vieną gyvybę, tas išgelbėjo visą pa-saulį?“

Plati panorama

Tradiciškai plati buvo ir vaidybiniu kino programa, sudaryta iš len-kiškų, vokiškų, čekiškų, slovakiškų, ukrainietiškų, vengriškų filmų. Visų jų net ir nemenkos apimties straips-nyje neįmanoma aptarti, todėl pasi-renkuuklesnį metodą – mėginsiu placiau apsistoti prie šeimininkų ki-nematografinių panoramos. O ji tik-rai marga ir liudija, kad brolių lenkų kinas net ir ekonominės krizes sa-lygomis nepraranda nei profesionalumo, nei aktualumo. Protingai orga-nizuojama filmų gamyba leidžia mū-sų artimiausiemis kaimynams įveikti ir 27 milijonus zlotų kainavusią isto-rinę batalinę epopėją „1920. Varšuvos mūšis“, ir nepigiai kainavusias karines dramas („Rozė“, „Tamsoje“), ir kelis šiuolaikinius filmus aktualio-mis temomis, ir, žinoma, visą pluoštą žiūrovų mėgstamų komedijų. Apie pastarąsias mažiausiai norisi kalbėti. Dauguma jų jau viską pasako pava-diniimu („Parodyk, katyte, ką ten tu-ri“, „Mergytės dabar kitokios“). Ne-daro išpūdžio ir kai kurie lenkų fil-mai, sukurti drauge su Vakarų vals-tybėmis. Dauguma jų panašūs į mo-

dernius biurus po euroremonto – viskas pagal tą patį standartą su akiama bližganciąmis aksesuarais, sterilia aplinka, reklaminis bukletus primeinčiamis vaizdais, prancūziško maršalo ištobulintais aktorių veidais ir net, regis, fiziškai jaučiamais malonais kvapais. Tokio kino etalonu gali būti laikomas režisierės Małgorzatos Szumowskos filmas „Jos“ (beje, šiemet parodytas ir Vilniuje vykusiam festivalyje „Šeršeliafam“), kuriam Juliette Binoche vaidina elitinio madu žurnalo „Elle“ žurnalistę, renkančią informaciją straipsniui apie studentų prostituciją. Bet kad ši aktuali ir opini problema autoriams visai nerūpi, suprantai labai greitai. Visas dėmesys skiriamas TV plepalų laidas primenanties jaunu prostituicium atviravimams, kurie žurnalistė priverčia sau prisipažinti, kad ji slapta pavydi tokios šiuolaikinių panelių patirties. Gal čia ir slypi feministinis šio kūrinio diskursas, pasak Šeršeliafam organizatoriu, „drasai nušviečiantis moters sekualumą ir visą jo sudėtingumą“? Rimtai tokias ižvalgas (filmo kontekste) vertinti sunku. Kaip ir žiūréti juoką keliančias keistas scenas, kuriose visi vos kilę konfliktaugludinami, o prie bendro stalo regime susėdusias ir prostitutes, ir jų klientus, kurių vienas Adomo kostiumu groja gitara ir dainuoja šviesaus liūdesio kupiną Yvo Montano baladę. Visai kaip pikantiškas temas aptariančių TV laidų finale. Tikrai ne tokie „glanci“ spindintys niekalai šiandien atspindi savitą lenkiską kino veidą.

Stebuklas prie Vyslos

Be jokios abejonių, išpūdingiausią metų filmą Lenkijoje sukūrė režisierius Jerzy Hoffmanas, kovą atšventęs 80-ajį gimtadienį. Seniausias Lenkijoje kino festivalis ši patriacho jubiliejų akcentuojant fotoparoda, naujausios knygos pristatymu ir, žinoma, Maestro filmais. Is didelio kūrybinio paveldo pasirinkta jo ankstyvųjų darbų retrospektyva, ryškiai atspindinti režisieriaus vietą garsiosios lenkų kino mokyklos kontekste. Ypač gerą išpūdį padarė „Istatymas ir kumštis“ (1964 m.), kurio veiksmas plėtojasi Antrojo pasaulinio karro pabaigoje mažame miestelyje, iš kurio ką tik pasitraukė okupantai. Filmo fabulą sudaro vienišiaus (buvo koncentracijos stovyklos kalniniu) ir marodieriu gaujos susirėmimas, pateiktas kaip klasikinio amerikietiško vesterno istorija. Panašu būdų kiek vėliau panaudojo Vytautas Žalakevičius savo filme „Niekas nenorėjo mirti“.

„Istatymas ir kumštis“ ir dabar neprarado žavesio. Tradiciniai laukinių vakarų konfliktai, persodinti į lenkišką dirvą, ir klasikinio vesterno stilistiką labai gerai tinkā rūsciai pokario realybėi atskleisti (tai puikiai pertekė ir V. Žalakevičius); lakoniškai, bet taikliai parodyti archetipiniai charakteriai bei nuostabi jauno kompozitorius Krystofo Komedos baladė „Kai nušvis diena“ (Agnieszko Osieckos žodžiai) susilieja į vientišą harmoninę visumą, būdingą tikriems šedevrams.

Deja, to negalima pasakyti apie naujausią Maestro darbą – istorinę batalinę epopéją „1920“. Varšuvos mūšis, kuriai pirmą kartą Lenkijoje panaudotas 3D technologijos. Būtent erdviniu kino efektai, ko gero, labiausiai filmui ir kenkia (lavonais ropojančios rieblos žiurkės ar ore skraidantys antkapių kryžiai atrodo tarsi visai kitokio kino kadrai). Kita plika akimi matoma filmo yda – kad puikiai plačiaformaciame kine inscenizavęs Henryko Sienkiewicziaus trilogiją („Ponas Volodyjovskis“, „Tvanas“ bei „Ugnimi ir kalaviju“) J. Hoffmanas ir ši kartą naudojasi tuo pačiu principu. Atrodytų, tai visiškai logiška, juk užsimota parodyti vieną išimtiniausią XX a. šalies istorijoje

kovą, kai 1920-aisiais lenkai vieni įveikė Raudonąją armiją. Dėl šios pergalės bolševizmas neįplito po Europą, Lenkija buvo nepriklausoma dar devyniolika metų, o bolsevikams neliko nieko kita, kaip kurti socializmą savo šalyje. Patys lenkai šią istorinę pergalę vadina stebuklu prie Vyslos ir sieja su Juzefu Pilsudskio genialiais taktiniais manevrais („Cas Vaterlo, tas neturės Austerlico“).

Gerau perpratęs batalinio kino palaipsnis gyvasis klasikas moka manipulioti žiūrovų emocijomis ir išmano vaizdų galios magiją. Jau dokumentinis filmo prologas, bravūriškai sumontuotas iš istorinės kino kronikos, S. Eizensteino vaidybinio filmo „Spalis“ kadru ir dokumentiką imituojančiu išblukusiu vaizdu, sukuria ypatingą ritmą, kurį vėliau kompromituoja dvięjų skirtinę stilistiką – tragedijos ir kabaretė – disonansas. Režisierius dažnai cituoja save, ir tai kartais atsigrežia prieš jį patį. Šypseną kelia raudonarmiečiai, pavaizduoti kaip tutorių ordos laukiniai, kuriems gana tiesmukai priešpriešinami taurūs, pamaldūs ir šviesūs lenkų patriotai (aktoriaus Boryso Szyco iškūnytas ulonas Janas kardu mojuoja ne prasciau nei jo kolega Danielis Olbrychskis, „Tvane“ vaidinės Kmicica). Karikatūriskai vaizduojami Stalinas, Leninas ir Trockis, kuriuos vadinantys aktoriai panašūs į persirengėlių šou dalyvius. Užtai lenkų generolai atrodo tarsi nužengę iš pomastiškų portretų galerijos. O maršallas Pilsudskis (jį vaidina D. Olbrychskis) filmuoja tam, kaip lenkai anksčiau vaizdavo karalių Jogailą.

Kad ir kaip ten būtų, broliai lenkai ir vėl nušluotė mums nosi. Kol mes beveik dešimtį metų kliedėjome apie lietuvišką filmą, kuris primintų visam pasaulei apie Žalgirio mūšį ir garsintų šią lietuvių pergalę, lenkai darbais, o ne tuščiais plepalais žadina sovietmečiu slopingą tautinių pasididžiavimą bei patriotizmą ir šiuolaikinio kino priemonėmis kalba apie skaudžiausius savo istorijos puslapius.

Galime tik pavydėti

Geriausi lenkiški filmai, pamatyti LLF metu, ne kartą žadino sveiką pavydą ir pasididžiavimą mūsų artimiausiais kaimynais. Dabar lenkų kritikai kalba ir apie savo nacionaliame kine tēsiamas tradicijas, ir apie savo šeimų lenkų kino mokyklos renesansą. Lagowe parodyti vai- dybiniai filmai patvirtina abi šias tendencijas. Tikriausiai ne atsitiktinai būtent dabar lenkai sugrįžta prie Antrojo pasaulinio karo ir po jo buvusių įvykių, kad galėtų juos pamatyti naujoje šviesoje, jau netemdomus ankstesnės politinės konjunktūros šešelių. Be jokios abejonių, tokie filmai kaip Agnieszko Holland drama „Tamsioje“ (apie žydus, nuo mirties Varšuvos gete išsiigelbėjusius požeminiuose kanalizacijos kanaluose) ar Wojciecho Smarzowski „Rožė“ (apie lenkų Mozūruose gyvenusius žmones, kuriems vokiečių okupaciją pakeitės sovietinis teroras tapo dar baisesne tironija) dar ne taip seniai būtų neįmanomi. Kaip ir artimesnį istoriją laikotarpį nagrinėjantys filmai. Kasmet vis ryškesnę vietą lenkų kino kontekste užima kūrimai apie paskutiniuosius socialistinės Lenkijos metus, pirmąjį „Solidarumo“ pergalę ir vėliau kilusį ideologinį revanšą. Jį puikiai reprezentuoja Prancūzijoje gyvenančio lenkų režisieriaus Rafaelio Lewandowskio filmas „Kurmis“, kurio heroinas, jaunas verslininkas, iš spaudoje sukelto ažiotažo sužino, kad jo tėvas neva buvo saugumiečių agentas, infiltruotas į „Solidarumą“.

Daug kartų šio seanso metu galvojau, kad Lietuvoje panašus filmas apie saugumiečių „kurmius“, infiltruotus į Sąjūdį, dabar būtų neįmanomas. Patys suprantate, kodėl...

Aukštumos žemumos

„Ši knyga – apie žmogaus dviunes aukštumas ir žemumas. Apie žmones, kurie rizikuodami gyvybe kopija į kalnų viršunes, kur drėgini debesys nuplauna nuo jų sielų civilizacijos apnašas. Ir apie žmones, kurie niekur nekopija, kurie patogiai murdos iškasdiemynės drumžlėse“, – rašo fotomenininkas Aleksandras Macijauskas, kaip su darytojas palydėdamas Raimondo Puišio fotoalbumą „Aukštumos žemumos“.

Leidinys buvo pristatytas Kau- ne, Lietuvos sporto muziejuje, kartu ten atidaryta R. Puišio fotografijų paroda. Sporto muziejaus terasos erdvė taip pat pasirinkta neat- sitiktinai – pirmojo albumo išleidimą Raimondas derino prie savo kelionių į kalnus vado, Lietuvos keliautojų sąjungos prezidento Al- gemanto Jucevičiaus jubiliejaus. Tieki parodoje, tiek albume didesnioji fotografijų dalis – iš kelioniu po kalnus: nepakartojamų gamtos vaizdų ir spalvų akimirku akordai, keliautojų ir ten sutiktyų vietinių žmonių portretai, jų buities detalės. Ne vienas fotografas parodos atidaryme akcentavo ir tai, kokios sunkios fotografovimo sąlygos kopiant į kalnus. Raimondas meistriskai fiksuoja ir gamtos kaitą, ir žmogaus būsenas bei jo aplinką.

Albumas nėra vientisas nei tematikos, nei nuotraukų atrinkimo ir pateikimo atžvilgiu. Akių džiugia tapybiškos, grafiškos ir spalvomis derančios, gražiai į atvertimus „sugulusios“ kalnų nuotraukos 54-55 p., 56-57 p., 58-59 p., 60-61 p., 62-63 p., 64-65 p., o ki- tuose atvartuose jau galia rasti įvairaus formato ir gan fotoreportažiškų, publicistinių kadru. Galbūt dar labiau ką nors šokiuoja albumo pabaigoje sudėtos senų, apleistų Sankt Peterburgo liuteronų kapinių nuotraukos, kuriose užfiksuoti gana drastiški nykstančių, išniekiuntų amžinovo poilsio vietų vaizdai, cia savo keturkojus gamtinius reikalus atlikti vedžiojantys žmonės... Nidos evangelikų liuteronų parapijos klebonas kun. Jonas Liorančas albume publikuojamame rašinyje „Keturi vienos pažinties fragmentai“ paaikiškina tokį derinį. R. Puišio paragintas jis pernai leido savo bažnyčioje surengti ir šio

gišku supratinumu Raimondas įamžina kapinėse sutiktus žmones... Šios nuotraukos nepalieka abejingų.“

Albumo įvairovę galima suprasti ir pateisinti – keliautojas, Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys, keleto fotografijos konkursų laimėtojas, pelnės apdovanojimų už fotografijas, eksponuotas Sankt Peterburge, Tokijuje, R. Puišys vargu ar skubės išleisti naują albumą, todėl, matyt, sunku atispirti norui parodyti darbus iš kuo daugiau ciklų. O pavadinimas „Aukštumos žemumos“ ištis tvirtai ir talpiai, gal net kiek gudriaus susiję darbus į idėjinę visumą.

Keliautojo pomėgiai, įtemptas gyvenimo ritmas, verslas atima iš fotografo ir laiko, ir jėgų. Tačiau jo išpuoselėtoje sodyboje prie globstį randa menininkai, litaudies teatro festivaliai, fotostudijų žmonės, rengiantys seminarus, parodas. Čia įkurtas ir savočias mini fotografijos muziejus, mat į kadaise išmestus ir Raimondo surinktus fotolaboratorijų prietaisus, senas galerijų nuotraukas šiandien jaunimas žiūri išplėtęs akis. O kolegos ir bičuliai visuomet gali pabegti nuo miesto šurmulio, pailsėti ir pabendrauti.

R. Puišio fotografijos – tai atidus žvilgsnis, akcentuojantis žmonijos kultūrinio paveldo svarbą, mūsų dvasinio ir socialinio gyvenimo aspektus.

Parengė Gražina Viktorija PETROŠIENĖ

Liudmila KAZLAUSKIENĖ

Kauno marių pakrantėje šalia „Žalgirio“ jachtklubo penkias dienas knibždėjo fotoaparatais „apsiginklavę“ entuziastai. Ir die-ną, ir naktį spragsėjo mygtukai, mirkėjo blykstės – vyko ketvirtasis tarptautinis seminaras „Stop frame“, į kurį susirinko pusė šimto fotografijos aistruliu iš įvairių Lietuvos miestų, taip pat Latvijos, Lenkijos, Ukrainos ir Rusijos. Čia buvo galima sutiki ir pa-augli, nesenai į rankas paėmusi fotoaparatai, ir studentai, mokslus „krimtus“ meno ir technologijų srityje, ir mokytojai su stažu, norinti pagilinti fotografijos žinias.

Esu tik prijaučianti šiam menui, todėl visas dienas praleidau tarp fotografų, rankose laikydama diktofoną. Buvo smalsu, kaip ieško, ką mato, pagaliau kaip įsi-vaizduoja ir įamžina žaviausias gyvenimo akimirkas tiek žymieji Lietuvos fotomenininkai, tiek no-rintieji tokie būti.

Seminario organizatoriai – Lie-tuvos fotomenininkų sąjungos na-riai, edukologai Jonas ir Tatjana Kuzminai. Jie jau tris dešimtmecius leidžia knygas, rengia televizijos laidas, parodas, konkursus, organizuoja kūrybines stovyklas ir seminarus, kuriuose visiems be-sidomintiesiems savo patirtį per-teikia daug išmanantys ir pasiekę mūsų šalies fotomenininkai.

Mene nėra taisyklių

Seminarą pradėjo žymiausio Lietuvos portretisto Algimanto Aleksandavičiaus paskaita „Mo-dernistinis portretas“. Fotomeni-ninkas, pasitelkės humorą ir įdomius palyginimus, pasakojo, kaip fotografavo įžymius Lietuvos bei užsienio šalių veikėjus: „Foto-grafas turi būti plepus, kitaip ne-at-skleisi žmogaus charakterio. Jei nori ką nors pastebeti – pasiskolink akis iš žvérės arba paukščio. Mene nėra taisyklių. Būtina išma-nyti kompoziciją bei kitas subtilybes, tačiau vėliau reikia klau-sytis širdies.“

Jo mintis pratęsė žymus peizažo meistras ir fotografijos istorijos tyrinėtojas Stanislovas Žvirgždas paskaitoje „Lietuvos fotografijos pirmavaizdžiai ir kar-totės“. Menininkas pateikė ir pa-lygino skirtingų autorų nuotrau-kas, kurios buvo darytos neseniai arba prieš kelis dešimtmecius. At-kartoti tokio paties vaizdo ne-imanoma. Kiekvienas žmogus skirtingai mąsto, kitaip mato. Anot S. Žvirgždo, temos nebūna nei įdomios, nei neįdomios, būna tik blogi fotografai. Jei turi idėją, kiekvienu temą galima pateikti savaip. Jei per mėnesį fotografas padaro bent vieną vertingą kadrą, tai didelis pasiekimas.

Kiekvienas autorius turėjo bent vieną „perliuką“

Tuoju po fotomenininkų paskai-tų prasidėjo seminaro dalyvių portfolio peržiūra. Pirmą dieną sa-vo darbus parodyti panoro dešimt autoriams, jie pateikė pavienių foto-grafijų kolekcijas arba vienos idėjos susietas nuotraukų serijas. Buvo daug konstruktyvios kriti-kos ir objektyvių pagyrimų. Pa-stabos išsakytose korektiškai, kiekvieno autorius kūryboje ieš-kant ko nors pozityvaus. Fotome-nininkai vertintojai visų be išsim-ties autorius darbuose pastebėjo bendrą trūkumą – fotoserijų ne-buvimą, vieno žanro ir stiliums ne-turėjimą. A. Aleksandavičius su-kritikavo fotografavimą „sumuš-tinių principu“. Jo pastebėjimu, „tai vaikiška vėjaraupių liga, ku-

Jaunuju gyvenimas atgimsta fotografijos mene

Tarptautinio fotografijos seminaro „Stop frame“ dalyviai tikisi susitikti po Kauno „Žalgirio“ jachtklubo vėliava ir kitais metais.

rių reikia persirgti“. Nuotraukų at-ranka – labai sunkus ir sudėtin-gas procesas. Siekiant gero rezul-tato reikia itin kritiškai vertinti sa-vo darbus. Tik po griežtos atran-kos liks geri kūriniai. Peržiūrėje apie 300 nuotraukų, abu foto-grafijos profesionalai pripažino, kad kiekvienas autorius turėjo savo „perliuką“, todėl nutarta paskirti „Auksinio kadro“ ir „Auksinės se-rijos“ nominacijas. Jie atkreip-dėmesį į Dianos Teriochinos kad-rą su tau-rėmis. S. Žvirgždas jį pa-vadino muzikiniu, o A. Alek-sandavičius jam skyrė „auksinio kadro“ nominaciją. Vaizdas su tvarkingai išrikuotomis raudono-vyno pripildytomis taurėmis už-fiksotas Ramūno Danisevičiaus foto-grafijos parodos atidaryme. Pamačius šį vaizdą, merginai kil-o asociacija: permatomi stiklai, raudonas vynas ir balta staltiesė – tarsi trapus gyvenimas. Taires, kaip ir jis, lengva paversti šukē-mis. S. Žvirgždas „Auksinį kad-rą“ skyrė Monikai Balukeviči-utei iš Širvintų rajono, Gelvonų miestelio, už nuotrauką „Trys merginos“.

Renkant „auksinę seriją“ abe-joniu nekilo dėl Kauno Veršvų vi-durių mokyklos dailės mokyto-jos Vidos Gužienės kolekcijos „Žaliai“. Fotomenininkas A. Alek-sandavičius ją įvertino „Auksi-nės serijos“ nominaciją.

S. Žvirgžas šią nominaciją už seriją „Kelionė erdvėje“ skyrė moksleivai Marinai Bordakovai iš Ukrainos. Jis gyre autorės nuotraukas už profesionalumą, suge-bėjimą perteikti mintis pasinaudojant naujausiomis technologi-jomis. Jaunoji fotografė, pasitelk-dama skaidres ir muziką, iš pen-kiolikos kadrų sukūrė filosofinį ir nostalgiską fotopasakojimą.

Fotofilmai ir kiti malonūs dalykai

Ar žinojote, kad kartais per ke-lias sekundes galima pamatyti tai, kas realiame gyvenime gali truktī valandų valandas ar net dienas? Tai galima padaryti panaudojant foto-grafiją ir mokant dirbtį pa-prastomis „Windows Movie Ma-ker“, „SONY Vegas“ arba sudėtin-gesnėmis „Mokintosh“, „Adobe Premier“ programomis. Seminaro metu vaizdo inžinerius Vigmantas Balevičius praktiškais pavyz-džiais dalyvius mokė iš daugelio atskirų kadrų sukurti dinamišką mini siužetą – fotopasakojimą su garsu ir / ar tekstu. Apie estetinę foto-filmų prasmę pasakojo T. Kuz-mina. Rodydama mokinį darbus, ji aiškino, už ką vertinami foto-

filmai. Tuo po paskaitų émė bur-tis dalyvių grupės įgyvendinti sa-vo idėjų. Užduotys buvo ne per lengviausios. Kai kurie kūrėjai prisipažino, kad kartais tek davio miegoti tik po tris valandas, o kai kas montavimui skyrė ir paskutinę naktį. Lengviau sekési dirbtį kuriant vaizdo filmukus. Jau patį pirmajį vakarą labai operatyviai du vaizdelius emigracijos tema su-kūrė jungtinė jaunuolių koman-da, vadovaujama mokytojo Hen-riko Vaišnoru iš Elektrėnų. Filmukai parodyti kitą dieną diskusijos metu.

Ne visi bus fotomenininkai, bet kuo prastesnė fotožurnalisto profesija? Apie fotografijos ryšį su žurnalistiką, nuotraukų svarbą spaudoje ir interneto portaluose papasakota *lytas.lt* koresponden-cių Sigitos Purytės, Rūtos Mikolaitytės bei Lietuvos žurnalistų są-jungos pirmmininko Dainiaus Ra-dzevičiaus paskaitose. Pastarojo manymu, fotografija yra ypač gal-linga, nes fiksuoja išpūdžio mo-mentą. Ji tarsi grynuolis ir turi daug galimybų. Po šių susitiki-mų virė karštos diskusijos apie jaunimo emigraciją ir apie žurnal-listo profesijos privalumus bei trūkumus. Diskusijas vedė televi-zijos laidų kūrėjų studijos narė Aistė Ramanauskaitė, padedama vadovės Danguolės Čiurlionienės. Diskusijos rodomas jaunimo in-terneto svetainėje www.kadras.lt.

Laimėjo tie, kurie atrado savo fotografijos kryptį

Seminaro dalyvių portfolio peržiūra vyko ir trečią seminaro dieną. Vienuolikos autorų darbuose vyravo peizažo ir portreto žanrai. Šikart jaunuju fotografių kūrybą vertino ne mažiau kompe-tentinga komisija iš VDU – moks-lų daktaras Tomas Pabedinskis ir profesorius, fotomenininkas Ro-mualdas Požerskis. Stabtelėdami prie kiekvieno autoriaus darbo, vertintojai išsakė savo nuomonę, dalijo patarimus. „Fotografijoje svarbiau ne tiesmukas buitinis vaizdas, o tapybiškumas. Kita ver-tus, fotografai privalo dirbtį taip, kad jiems pavydėtu dailininkai“, – savo mintis išsakė R. Požerskis. Keista, kad fotografijos profesio-nalų atsiliepimai apie kai kurias nuotraukas kardinaliai skyrėsi. „Pasitaiko atvejų, kai Tomas tvir-tina, kad tai menas, o man atrodo, jog darbas niekam tikės“, – kal-bėjo R. Požerskis.

Po peržiūros T. Pabedinskis no-minaciją „Auksinis kadras“ skyrė Vladislavo Pavlovičio nuotraukai „Senamiesčio etiudas“. R. Požers-

gatvės fotografiją, fotomeninin-kas pateikė jos pavyzdžių, pam-i-nejo žymiausius autorius. Prade-dant praeito amžiaus trečiuoju de-šimtmečiu, fotografai buvo ne vien reporteriai, dokumentalistai – jie stengesi papasakoti apie lai-ką, situaciją, kurioje atsidūrė. Jau tada pritaikyti vizualiojo meno kanonai, daug dėmesio skirta kad-ro kompozicijai. Lektorius stebé-josi, kad buvo tokia fotografų, kurie paprastomis priemonėmis su-gebėjo pavaizduoti tai, ko mes šiandien nesugebame perteikti tu-rėdami moderniausias technolo-gijas. „Šiandien fotografijos ribos kiek išplėstos. Neegzistuoja le-miama akimirka. Nesvarbu, ar foto-grafas pats nuspaužia mygtuką, ar veiksmas įvyko savaime, ar buvo surežisutas, pasamdyti pro-fesionalūs aktoriai, suvaidintos gatvės scenos. Svarbu, kad foto-grafas yra to epizodo autorius“, – konstatavo G. Česonis.

Paskutinę seminaro dieną vy-ko čia sukurta septyniolikos foto-filmų peržiūra ir apdovanojimi-ai. Pirma vietą laimėjo bendras viešnių iš Sankt Peterburgo An-nos Laurinavičiūtės ir rygietės Viktorijos Exsta filmas „Suolis“. Peržiūroje merginų sukurtas foto-filmas, pasakojantis apie mimus, prikaustę visų seminario dalyvių dėmesį. Jis įdomus dėl to, kad au-torės siužetines scenas fotografa-vo ekskursijos po Kauną metu. Su mimu kostiumais ir grimu įsiam-zindamos prie paminklų, fontano ir kitose vietose, jos nepabijojo šokiruoti praeivių. Merginos pa-sakojo, kad filmas turėjo būti liūdnas ir priversti susimąstyti apie susvetimėjimą, vienišą žmogų, kuris niekur negali pritapti. Ta-čiau sumontavus scenas jis pasi-rodė esąs linksmas. Anot G. Cesonio, filmas primena 7-ajame de-šimtmetyje Kaune veikušį Modri-ro Tenisono pantomimos teatrą.

Antrąją vietą užėmė Elektrėnų „Versmės“ gimnazijos kūrybinės grupės, pasivadinusios „Naktibados“, darbas „Kai trūksta“. Nuotaikinėme filmuke, pasakojan-čiame apie vaikinų svajonę, pasi-telktos begalinės metodo „stop motion“ (taip visame pasaulyje vadinami fotofilmai) galimybės. Netgi titrams nenaudotas dirbtini-s šriftas, o išlankstomas popie-rėlis, kuriame atsiranda užrašas.

Trečią vietą įvertintas Janos Lohde iš Klaipėdos ir Olego Zy-bailo iš Vilniaus filmas „Between dreams“. Komisija pastebėjo gerą au-torių fotografinį regėjimą, pui-kią siužetinę liniją ir tinkamai pa-rinktą garso takelių.

Geriausiu mokytojų filmu tapo Jurgitos Stravinskienės „Vasaros etiudas“, nukeliantis į vaiko mu-zikanto, kuris daugybę valandų praleidžia su smiku, kasdienybę.

Seminaro metu specialiai „Ge-riauisio globėjo“ prizais apdova-noti fotografijos mokytojai. Tai fotostudijos „Mes“ iš Ukrainos vadovė Liubovė Bespala, Kauno moksleivių techninės kūrybos centro Meninės fotografijos stu-dijos vadovė T. Kuzmina ir peda-gogė iš Lenkijos Joana Chudy.

Meno kritikas T. Pabedinskas apibendrendamas šių metų semina-ra „Stop frame“ pabrėžė, kad tai ne tik būsimų kūrėjų fotografų mo-kykla, bet ir bendravimo, apsikei-timo idėjomis ir požūriais į gyve-nimą erdvė: „Seminaras svarbus ir tuo, kad ugdo kūrybinę fotografiją suprantančią auditoriją. Net jei nedaugelis jo dalyvių taps rim-tais fotografinis, tikiu, jog ateityje jie turės daugiau galimybų su-prasti ir pasidžiaugti įvairių kryp-tių fotografiją. Svarbu, kad patys jaunieji kūrėjai būtų motyvuoti, suvoktų, ko nori iš seminaro, ir pa-sisemtų tame patirties.“

Autorės nuotrauka

XVII Pažaislio muzikos festivalis

Liepos 28 d., šeštadienį, 18 val. Raudondvario pilyje – „Senosios muzikos perlai“. Kauno styginių kvartetas: Karolina Beinartytė (I smuikas), Dalia Terminaitė (II smuikas), Eglė Lapinskė (altas), Saulius Bartulis (violončelė). Solistė Nora Petročenko (mecosopranas). Programoje: Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Giovanni Battista Peroglesi, Georg Friedrich Händel. Bilieta kaina – 20 Lt.

Liepos 29 d., sekmadienį, 19 val. Babtyno-Žemaitkėlio dvare – „Gervė – siela mana“. Monika ir Marius Jampolksis, Merūnas Vitulskis (tenoras), Anna Garasova-Umka (vokalas, Rusija), Saulius Bareikis (aktorius), Žilvinas Brazauskas (klarnetas), „Lush-band“: Kęstučius Lušas (fortepijonas), Eugenijus Jonavičius (gitara), Nerijus Ardzevičius (bosas), Pranas Grismanauskas (mušamieji), Arvydas Joffé (mušamieji), Liutauras Janušaitis (saksofonas); styginių kvartetas „Collegium“. Programoje: Kęstučio Lušo kompozicijos ir Gintaro Patacko eilės. Bilieta kaina – 20 Lt.

Rugpjūčio 3 d., penktadienį, 18 val. M. K. Čiurlionio dailės muziejuje – koncertas Claude'o Debussy 150-osioms gimimo metinėms. Nadežda Chadževa (mecosopranas, Rusija), Vasilijus Bykovas (fortepijonas, Rusija). Programoje: C. Debussy vokalinė muzika. Bilieta kaina – 15 Lt.

Nuo liepos 30 d. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje (Radastų g. 2, IV a. foyé) eksponuojama Aušrinės Deškevičiūtės fotografijų paroda „Niujorko gatvės tylaus praeivio akimis“. Iėjimas nemokamas. Paroda veiks iki rugpjūčio 24 d.

Rugsėjo 8 d., penktadienį, 20-5 val. kultūros naktis „Kauno nakty: kultūra ir as“.

Nemunas ISSN 0134-3149
Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mén.
Išeina ketvirtadieniais

Gedimino g. 45, 44239 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: nemunasredakcija@gmail.com
Internetinis adresas: <http://www.nemunas.net>

Indeksas 0079
Steigėjas ir leidėjas – Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1500
Rankraščiu nerecenzuojame ir negrąžiname.

Rugpjūčio 3 d., penktadienį, 18 val. Žeimių dvare – „Vasaros sapsnas“. Aistė Širvinskaite (sopranas), Miglė Diksaitienė (smuikas), Rūta Blaškytė (fortepijonas). Programoje: Aleksandras Kačanauskas, Edvard Grieg, Felix Mendelssohn, Sergej Rachmaninov, Piotr Čaikovskij, Sergej Prokofjev, Johann Strauss, Luigi Denza, Igor Strawinskij, Richard Rodgers. Bilieta kaina – 10 Lt.

Rugpjūčio 4 d., šeštadienį, 18 val. Šv. Prancišaus Ksavero (Jėzuitų) bažnyčioje – Algirdas Budrys (klarnetas), Irena Budrytė-Kummer (vargonai). Programoje: Johann Sebastian Bach, Johann Christian Bach, César Franck, Karl Maria Weber, Julius Reubke. Iėjimas nemokamas.

Rugpjūčio 5 d., sekmadienį, 19 val. Pociūnų oro uoste – „Mano sirdis dainuoja Tau“. VDU Muzikos akademijos kamerinis orkestras „Avanti“ (vadovas Robertas Bliskevičius). Solistės: Asta Krikščiūnaitė (sopranas), Rita Novikaitė (mecosopranas). Programoje: A. Mariane, Fabio Campana, Camille Saint-Saens, Jacques Offenbach, Vincenzo Bellini, Ruperto Chapi, Léo Delibes, Giuseppe Verdi, Felix Mendelssohn, Edward Elgar, Teisutis Makacinas. Bilieta kaina – 15 Lt.

Rugpjūčio 10 d., penktadienį, 18 val. Kauno filharmonijoje – virtuozių susitikimas. Lietuvos kamerinis orkestras (meno vadovas Sergej Krylov). Solistai: S. Krylov (smuikas, Italija), Maxim Rysanov (altas, Didžioji Britanija). Bilieta kaina – 10, 15, 20 Lt.

Rugpjūčio 11 d., šeštadienį, 17 val. Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – „Nuostabiausi rusų vokalinės muzikos puslapiai“. Sabina Martinaitytė (sopranas), Andrius Apšega (baritonas), Mantas Gacevičius (baritonas), Audronė Eitmanaviciūtė (fortepijonas). Programoje: rusų romansai, operų arijos ir duetai. Bilieta kaina – 15 Lt.

Rugpjūčio 12 d., sekmadienį, 18 val. Taujėnų dvare – „Džentelmenų duetas“. Vilhelmas Čepinskis (smuikas), Sergej Krinčin (guitar). Programoje: Niccolo Paganini, Pablo de Sarasate, Franz Schubert, Astor Piazzolla, Maximo Diego Pujol, rusų kompozitorų romansai. Bilieta kaina – 20 Lt.

Rugpjūčio 15 d., trečadienį, 15 val. Pažaislio vienuolyne – „Zolinų atlaidai Pažaislyje“. Dalyvaus: Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis). Dirigentas Petras Bingelis. Maironio eiles skaitys Rimantas Bagdzevičius (aktorius).

Rugpjūčio 18 d., šeštadienį, 19 val. Birštono kultūros centre – „Operos triumfo valanda“. Gitana Pečkytė (sopranas), Mindaugas Zimkus (tenoras), Beata Vingraitė (fortepijonas). Programoje: Charles Gounod, Giuseppe Verdi, Giedrius Kuprevičius, Franz Lehár, Emmerich Kalman, Friedrich von Flotow, Johann Strauss, Frederick Loewe arijos ir duetai iš operų, operečių, miuziklų. Iėjimas nemokamas.

Rugpjūčio 19 d., sekmadienį, 19 val. Jachtklube – „Johann Strauss muzika ant vandens“. Lietuvos nacionalinius simfoninius orkestras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Juozas Domarkas). Dirigentas Juozas Domarkas. Koncertą ves muzikologas Viktoras Gerulaitis. Bilieta kaina – 20 Lt.

Rugpjūčio 23 d., ketvirtadienį, 18 val. Kauno filharmonijoje – „Klavisių burtininkas“. Miroslav Kulyshev (fortepijonas, Rusija). Programoje: Frederic Chopin. Bilieta kainos – 20, 30 Lt.

Rugpjūčio 26 d., sekmadienį, 18 val. Pažaislio vienuolyne – baigiamasis koncertas „GALA sarsuela“. Kauno miesto simfoninius orkestras (vadovas Algimantas Treikauskas), Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis). Solistai: Raminta Vaicekauskaitė (sopranas). Teatro „Lirico Andaluz“ (Ispanija) tenorų trio: Luis Pacetti, Antonio Torres, Pablo Prados. Dirigentas Modestas Pitrėnas. Bilieta kainos – 20, 30 Lt.

Bilieta į festivalio koncertus galima įsigyti: Kauno valstybinės filharmonijos kasoje (II–VII 14–18 val., tel. 20 04 78), renginio vietoje valandą prieš renginį ir bet kurioje Tiketos kasoje ar internetu www.tiketa.lt.

Rugpjūčio 23 d., sekmadienį, 12 val. Vytauto Didžiojo muziejaus sodelyje – Europos dienos stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti ir Baltijos kelio dienos paminėjimas.

Liepos 28 d., šeštadienį, 14-18 val. Viduramžiai Kauno pilyje – edukacinis projektas „Nulipdyk viduramžių Kauno atspaudą“: pažintis su viduramžių žaidimais ir nauja eksponavimo „Kauno pilies istorijos mozaika“.

Kauno apskrities viešoji biblioteka kviečia į stalą žaidimų popietes. Liepos ir rugpjūčio mėnesiais jos vyks **kiekvieną ketvirtadienį 16 val.** 322 kamb. arba, jei bus pakankamas oras – po ažuolais bibliotekos kieme. Suksime galvas, išméginsime sékmę žaidimams. Turininga pramoga, dozė teigiamų emocijų ir smagus bendravimas – viskas iškaiciuota! *Alias, Risk, Scrabble, Dixit, Uno* ir dar daug kitų žaidimų iš „Hobbyshop“ laukia tavęs. Belieka gribti draugą (-ę) už parankės ir lekti pas mus. Galima atsinešti ir savo žaidimą. Jei žaisti, tai žaisti bibliotekoje! Iėjimas nemokamas.

KAUNO APSKRITIES VIEŠOJI BIBLIOTEKA

Daugirdo“ amfiteatras

(Prieplaukos krentinė, Kaunas)
„Daugirdas gyvai“:

Rugpjūčio 9 d., ketvirtadienį, 19 val. Krzysztof Urbanski Quartet (Lenkija): Kristopher Urbanski (saksofonas), Michał Barański (bosas), Paweł Tomaszewski (klavišiniai), Tomek Torres (mušamieji).

Rugpjūčio 23 d., ketvirtadienį, 19 val. „LIBU“ (Bulgarija-Lietuva): Remigijus Rančys (saksofonas, fleita), Pranas Kentra (gitarą), Marija Aliukaitė (vokalas), Dimitar Karamfilov (kontrabosas), Stefan Goranov (mušamieji).

„Krantinė kinas“:

Rugpjūčio 1 d., trečadienį, 21.30 val. „Kol mirtis mus išskirs“.

Rugpjūčio 8 d., trečadienį, 21.30 val. „Aš esu tu“.

Rugpjūčio 15 d., trečadienį, 21.30 val. „Policininkas“.

Koncertai ir filmų peržiūros nemokami.

Liepos 27 d., penktadienį, 16 val. Kauno miesto muzejuje (Valančiaus g. 6) – renginys, įtrauktas į projektą „Lietuvos muziejų keliai“, – istorinės parodos „Napoleonas ir Lietuva“ uždarymas. Tai paskutinė proga aplankysti parodą ir išgirsti jos rengėjų, Kauno rusų kultūros centro „Mokslas – šviesa“ bei Kauno kolekcininkų klubo narių – pristatydam.

Liepos 27 d., penktadienį, 18 val. Kauno pilyje – renginys, įtrauktas į projektą „Lietuvos muziejų keliai“, – pasakojimas apie paslaptiną uigūrų tautų fotografijų parodoje „Uigūrų tauta Kinijoje“: parodos autorius keliautojo, gydytojo, fotografo Valentino Kabašinsko akimis. Paroda veiks iki liepos 31 d.

Iki rugpjūčio 10 d. Lietuvos švietimo istorijos muziejaus renginių salėje (Vytauto pr. 52) veikia Vilniaus dailės akademijos, Kauno dailės fakulteto, Tekstilės katedros studentų kūrybos paroda „Portretas“. Parodoje dalyvauja jauniosios tekstilininkės: Aistė Voverytė, Donata Butkutė, Asta Krikščiūnaitė, Rūta Naujalytė, Agnė Janušaitė, Gertrūda Žiliūtė, Aistė Jančiūtė, Skaitė Rūčinskaitė, Edita Karvelytė. Autorių darbuose panaudoti klasikiniai gobelenai, žakardinio audimo bei autorinės technikos.

Juozo Urbšio visuomeninės minties ir kultūros centro konferencija „Pasipriešinimas šiapus ir anapus geležinės uždangos“**Rugpjūčio 23 d.**

I dalis – Juozo Urbšio téviškėje (Čiūrų k., Zaosėje) 9.30-10 Krašto apsaugos savanorių pajęgų bigbendo (vadovas kpt. Ricardas Čiupkovas) koncertas.

10.11-30 Svečių pasisakymai, ekspozicijų apžiūrėjimas, kavos pertraukėlė po J. Urbšio ažuolu.

11.30-12 Kelionė į Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos konferencijų salę (Respublikos g. 14, Panevėžys).

II dalis – Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos konferencijų salėje. Pranešimai: hum. m. dr. Regina Laukaitytė „Panevėžio vyskupijos tikinčiųjų pasipriešinimas režimui 1948-1953 m.“; leidinio „Lietuva ir Čekija“ redaktorius ir leidėjas Petras Algimantas Mikša „Invazija į Čekoslovakiją 1968 m.“; dr. Kristina Burinskaitė „LSSR KGB veiksmai prieš pilietinį ir religinių pasipriešinimą XX a. 8 deš.“; kun. Robertas Grigas „Leidinys, nebojęs geležinės uždangos“; Algirdas Patackas „Kas jis – Romas Kalanta? Apie asmenybę“.

Réméjai:

LITUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS RÉMIMO FONDAS

KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖ

„Nemuno“ saskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 147300010002256121 – einamoji saskaita;
LT 097300010002230312 – biudžetinė saskaita;
LT 757300010034284035 – valiutinė saskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 9 Lt
Prenumerata priimama visuose pašto skyriuose,
internetu www.post.lt ir www.prenumerata.lt
arba redakcijoje

Kauno karuselė

Liepos 25 d. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje vyko tautodailininko, visuomenės veikėjo Leono Juozonio tautodailės darbų parodos, skirtos autoriaus 90 metų jubilejui paminėti, pristatymas.

Parodoje eksponuojami tapybos ir skulptūros darbai. Dalyvavo autorius L. Juozonis, parodos iniciatorius dailininkas, architektas Jonas Lukšė. Koncertavo ansamblis „Sūduva“ (vadovė Teresė Varnagiriene). Ekspozicija veiks iki rugpjūčio 31 d.

Leono Juozonio (g. 1922 m. liepos 24 d. Rokiškio r.) kūrybinė ir visuomeninė veikla itin plati ir įvairiapusė. Jis – žinomas tautodailininkas, meno saviveiklos žymūnas, projektuotojas, Garbės kraštotyrininkas, Kauno sėlių klubo, Lietuvos kraštotyros, Lietuvai pagražinti, Tėviškės pažinimo draugijai, Kauno inteligenčių klubo „Senjorai“ bei šachmatininkų klubo narys, 1941 m. birželio sukilio dalyvis, Jono Aisočio premijos laureatas, apdovanotas Kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu, pelnęs ne vieną sporto (stalo teniso, šachmatų) medalių.

Sovietinės okupacijos metais L. Juozonis kūrė, statė arba atstatė paminklus (daugiausia medinius), koplytstulpis, stogastulpis, skirtus žyimiems Lietuvos žmonėms. Sukūrė ir pastatė stogastulpis knygnešiui Jurgui Bieliui Purviškiuose, rašytojui, profesoriui Antanui Kriščiukaičiui-Aišbei Paežeriuose, antkapinį paminklą pedagogui, kraštotyrininkui Tomui Glodui Plokščiuose, paminklus poetui Jonui Aisočiui, keliautojui Matui Šalčiui, filosofui, poetui Adomui Jakštui-Dambrauskui, rašytojui Balui Sruogai, atminimo lentas Jonui Basanavičiui, Tadui Ivauskui ir kt. Daug paminklų skirta žuvusiems partizanams, tarp jų – Juozui Lukšai-Daumantui ir jo broliams (paminklo bendraautorius – P. Petraitis), Dainavos apygardos partizanams Kapčiamiesteje. L. Juozonis įvairia technika (aliejumi, pasteles, akvarele, tempera, šilkografija) kuria paveikslus, karika-

tūras, draugiškus šaržus, ekslibrisus. Ilustravo ne vieną leidinį, parengė ir išleido knygas „Įžymių žmonių gimtinės. I tomas“ (1988), „Draugiški šaržai“ (1997), „Kraštotyrininko kelias“ (2002).

Kauno miesto muziejus meno ir mados gerbėjus kviečia į liepos 26 d. 16 val. Rūsio galerijoje vyksiantį Mato Raudonio marmuravimo būdu dažyto šilko parodos „Paslaptingas miškas“ atidarymą ir šilkinių drabužių kolekcijos pristatymą. Paroda veiks iki rugpjūčio 1 d.

Marmuravimas yra atgimęs mene, daugelis kūrėjų žino apie šį amatą. Ši technika pirmiausia naudota popieriui pagražinti ir rankraščiams papuošti. Dar XIV a. ji laikyta paslaptyje, tačiau XVI a. šia meno forma susidomėta visoje Europoje. Iki XVIII a. imitavimas marmuru jau buvo žinomas ir Amerikoje. Pats Benjaminais Franklinas reikalavo, kad dvidešimties dolerių kupiūra, norint išvengti klastočių, būtų „imituota“.

M. Raudonis: „Marmuravimo technika susidomėjau ir aš. Tai menas, kuris susideda iš tam tikrų efektų ir struktūrų naudojant spalvas vandens paviršiuje, jos įamžintos ne tik popieriaus lape, bet ir ant šilko.“

Sios parodos bendraautorė Justina Vaikšnoraite. „Paslaptingas miškas“ – tai pasamonės vaizdinys su savitu pasaulyu. Jame dominuoja magiški skaicių, spalvos ir formos. Idealus gamtos vaizdinys, kuriantis tobulaą pasauly.

Liepos 26 d. Kauno galerijoje „Meno parkas“ bus pristatytas paskutinis festivalio „Kaunas mene: kalbėjimasis 2012“ renginys – Jūratės Jarulytės audiovizualinė instalacija

„Svetimšalio išbandymas“.

„Kitas“ yra nelaimingas atsitikimas, kurio kartais siekiama išvengti (Claire Pentecost). Jei mes ketiname kištis į kitų gyvenimus, bent truputis stropaus situacijos tyrimo yra minimalus reikalavimas (Teju Cole).

Jūratė Jarulytė: „Praretinus informacinių medijų generuojamą tendencingą naujienų įtampos lauką, pasirodo mūsų žinios, kurios yra fragmentinės ir nepakankamos tam, kad galėtume spręsti apie autentišką kitų gyvenimą. Bet sukiu atsiveria išbandymo galimybę.“

Kaip atsvara komercinei dokumentai ar žinių reportažui, vaizdai ir garsai šiame projekte yra surinkti be išankstinio tikslų informuoti. Išorės ir vidaus, svetimo ir savo sampratos čia keičiasi priklausomai nuo subjektyvios „aš“ pozicijos ir pozūrio. Savęs, kaip svetimšalio, atvykėlio, „kito“, išbandymas ir naujos, svetimos vienos patikrimimas. Nepažįstamųjų susidūrimas, lydimas tiek sekmių, tiek nesekmių. Išterpdamas į svetimą, autentišką aplinką ir ją patirdamas „iš vidaus“, svetimšalis priverstas permyginti bei perkurti save iš naujo, ieškoti naujų komunikacijos būdų.

Vidurvasarį Žeimių dvaras žymės atkeldamas vartus ir išskleidamas ekraną. Liepos 26–29 d. trečius metus iš eilės čia vyks „Meno avilio“ ir „ŽemAt“ organizuojama kino stovykla. Šių metų renginyje, kurio tema „Kinas ir istorija“, viešės žymus lenkų dokumentinio kino kūrėjas Maciejus Drygas. Jo kūryba įvertinta ir gausiai apdovanota įvairiuose festivaliuose visame pasaulyje, o debiutinis filmas „Išgiroske mano sauksmą“ („Usłyszcie moj krzyk“, 1991) Europos kino akademijos pripažintas geriausia metų dokumentine juosta.

Archeologu, o ne režisieriumi save vadinančius M. Drygas pasakoja neplanavęs tapti

dokumentininku. „Kuriant kiną mane labiausiai žavi akimirka, kai faktas virsta menu. Dėl šios priežasties mano scenarijai tampa visuosiškomis dokumentacijomis, paremtomis tikrais išgyvenimais.“

Stovykloje jis pristatys savo naujausią juostą „Išniekinti laiskai“ („Cudze listy“, 2012), pasakojančią apie milijonus asmeninių laiškų, kuriuos kasdien slapta skaitė socialinės Lenkijos slaptosios tarnybos 1945–1989 m.

Ketvirtadienio, liepos 26 d., vakaras skirtinas filmui „Herkus Mantas“ (režisierius Marijonas Giedrys, 1972). Istorikės Linos Kaminskaitės-Jancorienės skaitomą pranešimą „Istorijos reprezentavimas kine: „Herkui Mantui“ – 40 metų“ keis filmo peržiūra bei diskusija. Toliau – meninė socialinio realizmo refleksijai skirta „ŽemAt“ instaliacija „Trintuko nebuvu“.

Penktadienio, liepos 27 d., programos akcentai – Europos humanitarinio universiteto (EHU) profesoriai Andrei Gornyi ir Almira Ousmanova, bus kalbama apie meilės ir intymumo reprezentavimą sovietiniame kine. Vėliau – susitikimas su antropologu Mantu Kvedaravičiumi, filmo „Barzakh“ (2011) autoriumi, ir istoriku Tomo Vaišetos vedama diskusija „Istorija ir kūryba: ar praeitis kelia menu papildomas salygų?“. Dalyvaus režisieriai Giedrė Beinoriūtė, Lina Lužytė ir Kristijonas Vildžiūnas.

Šeštadienį, liepos 28 d., kina, istoriją ir istorijas aptars režisierius Romas Zabarauskas. Vėliau – jau minėtas susitikimas su M. Drygasu. Vakarop – profesoriaus Gintauto Mažeikio pranešimas „Istorijos samprata Gonza žurnalistikose: dokumentiniuose reportažuose“ bei filmo peržiūra.

Sekmadienį, liepos 29 d., – stovyklos išvados pokalbyje su režisieriumi Audriumi Stoniu.

Savaitgalis prie televizoriaus

Kas nemyli Paryžiaus ir gero kino?

Gediminas JANKAUSKAS

Cikle „Lietuvių kino auksos fondas“ (penktadienis, 21.45 val., LTV) reikia pažiūrėti režisieriaus Gycio Lukšo dramą „Virtu ažuolai“, sukurta Juozo Baltušio „Parduotu vasarą“ motyvais. Daugiau nei triis desimtmecius filmas intrigavo pažadu parodyti „šekspyriskas aistras lietuviškame sodžiuje“. Tai išties šiurpą keliant istorija apie tai, kaip samdinė Kazytė (aktorė Nijolė Lepeškaitė) sumanė tapti pasiturinčios sodybos šeimininke ir be jokių skrupulų pašalino iš savo keilio visas kliūtis. Bet finalinis klauimas „Ar tu dabar laiminga, Kazytė?“ taip ir liko be atsakos.

Daug emocijų patirsime ir žiū-

rēdamis novelių filmą „Myliu tave, Paryžiau“ (penktadienis, 21.55 val., Lietuvos ryto TV), kuris dažniau vadinamas net ne filmu, o gerai suplanuotu ir puikiai įgyvendintu projektu. Jo organizatoriams gražiai idėja pavyko užkrėsti 18 garsių kino režisierų, kurie trumpa novele Prancūzijos sostinei prisipažino šilčiausius jaunus. Taip gime magiškų istorijų kaleidoskopas apie džiaugsmą, mirtį, pasiaukojimą, viltį ir, žinoma, meilę.

Kriminalinės komedijos „Banditai“ (penktadienis, 22.05 val., TV3) autoriai, ko gero, bus daug ko pasimokę iš brolių Coenu filmo „O, broli, kur tu?“, kuriame trys iš kategoros pabėgę puskvailiai paklūvia į Homero „Odisėjos“ situacijas, o stilius balansuoja tarp tradicinio miuziklo, ekscentriškos komedijos ir pamokomos istorijos su moralu. Tik Bruce'o Williso ir

Billy Bobo Thorntono suvaidinti bėgliai iš kalėjimo greičiau primeina legendinę gangsterių porelę Bučą Kesidių ir Vaikį Sandensą. Džo Bleiko ir Terio Li Kolinsio kriminalinė odiseja laisvėje prasideda linksmai švilpiant kulkoms. Abu negaišdami laiko ima realizuoti dar cypėje išstobulintą idealaus apiplėšimo planą, kuris greitai turėtų atnešti jiems krūvas pinigų, o šie savo ruožtu suteiktų galimybę visą likusį gyvenimą mautkii teklą ir degintis nuosavame Meksikos kurorte.

Pagal garsaus JAV rašytojo Johno Updike'o romaną sukurtae filme „Ystviko raganos“ (šeštadienis, 22.00 val., LNK) režisierius George'as Milleris smagiai parodijuja žiūrovų megstamus siaubo filmus, kuriuose žmonių gyvybėmis manipuliuoja šetonai, raganos ir kitokios pragaro išperos. Trys vienės moterys – ekscentriška me-

ninkė Aleksandra Medford, išskyrusi kompleksuota muzikantė Džeinė Spoford ir vyro palikta šešių simpatiškų mergyčių mama Sukė Ridgemont – vakarais svajodamas apie idealų vyriškį nelauktai atranda savuje magiškų galių. O po vieno jų juodosios magijos seanso į Ystviką prabangiu limuzinu kartu su pragariškais trenksmais ir trijų moterų. Viena jų – temperamentingoji italė Džiuljeta Gvičardė, kuriai L. van Beethovenas dedikoavo „Ménésienos sonatą“. Antroji – gražuolė vengrų grafienė Ana Marija Erdodi, o trečioji – paties kompozitoriaus brolienė Johana.

I dar senesnius laikus pateksime, žiūrēdami filmą „Pasileidėlis“ (sekmadienis, 23.30 val., BTV). Taip čia vadinas skandalinges XVII a. anglų meninės bohemos atstovas poetas Johnas Wilmot. Kilmingo krauju graufui nereikia sukti galvos, kaip užsidirbtį duonos kąsniniui. Tačiau jis jau seniai prarado tikrą gyvenimo džiaugsmą, todėl nieko nebijo – net karaliaus Karolio II rūstybės.